

Historian ja nykyisyyden rakentuminen Juha Seppälän romaanissa
Routavuosi

Hanna Laitinen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteen yksikkö
Suomen kirjallisuus
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2015

Tampereen yliopisto
Suomen kirjallisuus
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

LAITINEN, HANNA: Historian ja nykyisyyden rakentuminen Juha Seppälän romaanissa
Routavuosi
Pro gradu -tutkielma, 91 sivua
Toukokuu 2015

Tutkielmassa käsitellään historian ja nykyisyyden rakentumista Juha Seppälän romaanissa *Routavuosi* (2004). Tutkimuskohteena olevassa teoksessa kuvataan suomalaista yhteiskuntaa kahtena eri aikana, 1900-luvun alussa ja 2000-luvun alussa usean minäkertojan kerronnan kautta. Romanin keskeisiä teemoja ovat politiikkaan, poliittiseen terrorismiin, valtaan ja kansaan liittyvät kysymykset sekä historian kerronnallisuus.

Tarkastelun kohteena tutkielmassa ovat ne kerronnalliset keinot, joilla menneisyyttä ja nykyisyyttä sekä niiden välisiä suhteita *Routavuodessa* tuotetaan. Tutkimuskysymys nousee historiallisen romaanin lajityyppiin liittyvistä ilmiöistä, mutta vastauksia siihen haetaan analysoimalla tutkimuskohdetta kertomuksen teorian keinojen avulla. Seppälän romaanin kerronnan rakentumista tarkastellaan tutkielmassa luonnollisen ja luonnottoman narratologian teoriaa ja tulkintastrategioita käyttäen. Romanin suhdetta historiaan ja historiantutkimukseen tarkastellaan metafiktio, historiografisen metafiktio, metalepsiksen, subtekstin ja anakronismin kautta. Keskeisiä teoreetikoita ovat kerronnan teorian osalta klassista narratologiaa edustava Gérard Genette sekä jälkilassisen narratologian osalta Monika Fludernik ja Jan Alber. Metafiktio ja historiografisen metafiktio tarkastelun osalta tutkielmassa nojataan Patricia Waugh'iin ja Linda Hutcheoniin, subtekstien osalta Pekka Tammeen.

Keskeisin tutkimustulos on, että Seppälän *Routavuodessa* romaanin kerronnan rakenne tukee temaattista sisältöä ja rakentaa analogista asetelmaa 1900-luvun alun ja 2000-luvun alun tarinoiden välille. Nimeämättömissä luvuissa sekoittuvat toisiinsa kahden eri aikakauden henkilöhaamon todellisuudet ja ajatukset niin, että tulkintatavasta riippuen äänessä voi nähdä olevan joko kahden eri minäkertojan tai kertojan, jonka äänessä sulautuvat toisiinsa kaksi eri henkilöhaamoja ja aikakautta. Kerronnan hierarkkisten tasojen ylittyminen metalepsiksessa sekoittaa toisiinsa eri maailmat ja aikatasot ja on samalla yksi keskeisimmistä kerronnallisista keinoista, jotka tuovat romaaniin metafiktiivisiä piirteitä. Tapa, jolla kerronnassa viitataan ironiseen sävyyn kerrontatapahtumaan, kertojan rooliin romaanissa ja historiantutkimuksen lähteisiin nostaa esiin niin fiktion kuin historiantutkimuksenkin rakennetun luonteen.

Avainsanat: anakronismi, analogisuus, historiografinen metafiktio, kerronta, metalepsis, narratologia, historiallinen romaani, subteksti, Juha Seppälä

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimusongelma.....	1
1.2. Teoreettiset lähtökohdat ja keskeiset käsitteet	2
1.3. Tutkielman rakentuminen.....	5
2. <i>Routavuoden</i> kerronnan piirteet.....	7
2.1. Moniäänisyys	7
2.2. Toisiinsa sekoittuvat kertojat nimeämättömissä luvuissa ja Ericin kerronnassa.....	10
2.2.1. Vaihtuva ja hajoava kertoja.....	10
2.2.2. Luonnollistava ja epäluonnollistava luenta tulkintastrategioina	16
2.3. Königmannin ja kansanedustajan luonnoton tarinamaailma	19
2.4. Muut kertojat	26
3. Kerronnan tematisoituminen <i>Routavuodessa</i>	31
3.1. Metafiktio ja historiografinen metafiktio.....	31
3.2. Itsetietoinen historiallinen fiktio	34
3.3. Metalepsis.....	41
4. <i>Routavuoden</i> suhde historiankirjoitukseen.....	49
4.1. Historiankirjoitus historiallisen romaanin inter- ja subtekstinä	49
4.2. <i>Routavuoden</i> subtekstit.....	53
4.2.1. <i>Lennart Hohenthalin päiväkirja</i>	53
4.2.2. Helmikuun manifesti	59
4.3. Henkilöhahmojen nimet ja historialliset esikuvat	62
5. Anakronismi <i>Routavuodessa</i>	71
5.1. 2000-luvun alku 1900-luvun alun kuvauksessa	72
5.2. 1900-luvun alku 2000-luvun alun kuvauksessa	77
5.3. Toisiinsa limittyvät ajat ja tarinat.....	80
6. Lopuksi.....	85

1. Johdanto

1.1. Tutkimusongelma

Tutkimuskohteeni tässä pro gradu -tutkielmassa on historian ja nykyisyyden rakentuminen Juha Seppälän 2004 ilmestyneen teoksen *Routavuosi* (=R) kerronnassa. Tarkastelen sitä, millaisin kerronnallisin keinoin menneisyyttä, nykyisyyttä ja niiden suhdetta toisiinsa romaanissa tuotetaan, ja mikä on kerronnan muodon ja teoksen temaattisen sisällön suhde toisiinsa.

Juha Seppälän *Routavuosi* on historiallinen romaani, jossa liikutaan kahdessa eri ajassa. Teoksen päähenkilö on 2000-luvun alun Suomessa elävä Kaarle, joka on muuttanut opiskelupaikkakunnaltaan takaisin kotikaupunkiinsa. Kaarle ansaitsee elantonsa iltasiivoojana ja käyttää aamupäivänsä tutkielman kirjoittamiseen. Hän tutkii opinnäytteessään 1900-luvun alun poliittista terrorismia Suomessa. Erityisesti hänen mielenkiintonsa kohdistuu kahteen henkilöön: Eugen Schaumaniin, joka kesäkuussa 1904 ampui ensin kenraalikuvernööri Bobrikovin ja sitten itsensä, sekä Ericiin, kaksoisagenttiin joka helmikuussa 1905 surmasi prokuraattorin, lakien noudattamista valvovan ja ylimpänä virallisena syyttäjänä Suomessa toimivan virkamiehen.¹ Kaarlen elämä ja tutkielman teko toimivat kehyskertomuksena 1900-luvun alun poliittisten tapahtumien kuvaukselle. 2000-luvun alku ja 1900-luvun alku ja niiden tapahtumat asettuvat analogiseen suhteeseen toistensa kanssa. Rinnakkain asettuvat elämä Venäjän keisarikuntaan kuuluvassa Suomen suuriruhtinaskunnassa ja Euroopan unioniin kuuluvassa Suomen tasavallassa.

Juha Seppälä aloitti kirjailijanuransa novellikokoelmalla *Torni* (1986). Kevääseen 2015 mennessä häneltä on julkaistu yhteensä 23 romaania ja novellikokoelmaa. Proosatuoantonsa lisäksi Seppälä on kirjoittanut kuunnelmia, näytelmiä ja televisionäytelmiä. Seppälä on palkittu kirjailija: hän on saanut muun muassa Kalevi Jäntin palkinnon 1988, Kirjallisuuden valtionpalkinnon 2000 ja Runeberg-palkinnon 2001. Lisäksi hänen teoksensa *Hyppynaru* (1990), *Paholaisen haarukka* (2008) ja *Mr. Smith* (2012) ovat olleet Finlandia-palkintoehdokkaina. Seppälän varhaistuotantoa on luonnehdittu realistisia ja modernistisia piirteitä yhdistäväksi (ks. Juntunen 2012, 83).

¹ Ericin henkilöhaamon historiallisen esikuvan nimi on Lennart Hohenthal, joka myöhemmissä vaiheissaan käytti myös nimeä Erik Alfvén.

Myöhemmälle tuotannolle tyypillisiä ovat myös postmodernistiset piirteet, kuten parodisuus ja metafiktiivisyys. Tuomas Juntusen mukaan Seppälän 2000-luvun alun tuotanto, johon myös *Routavuosi* kuuluu, tarkastelee ”liberaalin demokraattisen yhteiskunnan aineellisen hyvinvoinnin kätkössä piilevää pahoinvointia, tyhjyyden ja tarkoituksettomuuden tunnetta” (emt., 177). Ainakin *Routavuoden* osalta Juntusen näkemykseen on helppo yhtyä. 2000-luvun alun suomalainen yhteiskunta näyttäytyy romaanissa paikkana, jossa ihmisten toimeentulo ja valinnanvapaus on turvattu, mutta jossa asiat ovat muuttuneet haaleiksi ja merkityksettömiksi ja jossa yhteiskunta todellisuudessa alistaa kansalaisia näiden sitä ymmärtämättä tai siitä piittaamatta.

Juha Seppälän kaunokirjallista tuotantoa on tutkittu melko runsaasti. Jussi Ojajärvi käsittelee väitöskirjassaan *Supermarketin valossa. Kapitalismi, subjekti ja minuus Mari Mörön romaanissa Kiltin yön lahjat ja Juha Seppälän novellissa ”Supermarket”* (2006) kapitalismin, vallan ja minuuden kytkeytymistä toisiinsa yhdessä Seppälän tunnetuimmista novelleista. Tuomas Juntusen väitöskirjassa *Virsta väärää, vaaksa vaaraa. Intertekstuaalinen moniäänisyys Juha Seppälän proosassa* (2012) tarkastelun alla ovat Seppälän novellit ”Taivaanranta” (1987) ja ”Pääsiäinen” (1989) sekä romaanit *Hyppynaru* (1990) ja *Yhtiökumppanit* (2002). Juntunen lähestyy näitä teoksia modernin alluusiotutkimuksen ja tekstuaalisten viitekehysten analyysin kautta. Arto Miettinen on lisensiaatintutkimuksessaan *Kansallisen uudet tulkinnat. Suurten kertomusten problematisoituminen Juha Seppälän tuotannossa* (2008) tarkastellut kansallisen tematiikkaa romaaneissa *Sydänmaa* (1994) ja *Kuun nousu ja lasku* (1999) sekä novellikokoelmassa *Suuret kertomukset* (2000). Seppälän tuotannosta on julkaistu useita artikkeleita, muun muassa Mari Hatavara on käsitellyt Seppälän teosta *Suomen historia* historiografisena metafiktiona ja Tuula Piikkilä Seppälän romaanien *Jumala oli mies* (1996) ja *Luru* (1992) kerronnan rakentumista. Seppälän teokset ovat olleet tutkimuskohteina myös useissa pro gradu -tasoisissa opinnäytetöissä. *Routavuodesta* ei aiempaa tutkimusta kuitenkaan ole olemassa. Aiempi Seppälän tuotannosta tehty tutkimus poikkeaa myös lähtökohdiltaan omasta tutkielmastani.

1.2. Teoreettiset lähtökohdat ja keskeiset käsitteet

Lähestyn tutkimuskohdettani ja -kysymystäni historiallisen romaanin teorian ja narratologian kautta. Tutkimuskysymykseni nousee historiallisen romaanin lajityyppiin liittyvistä ilmiöistä, mutta

vastauksia kysymykseeni pyrin löytämään kertomuksen teorian keinojen avulla. Lähtökohtaoletukseni on, että *Routavuosi* on postmoderni historiallinen romaani. Siitä voidaan löytää useita lajityypille ominaisina pidettyjä piirteitä, kuten parodisuutta ja metafiktiivisyyttä. En paneudu tutkielmassani historiallisen romaanin lajiteoriaan, vaikka sivuankin aihepiiriä useammassa kohdassa. Mielenkiintoni kohdistuu ennen kaikkea siihen, miten tutkimuskohteeni kerronta rakentaa suhdetta teoksessa kuvatun kahden ajan, 1900-luvun ja 2000-luvun alun vuosien välille.

Historiallista romaania on suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa käsitelty kahdessa väitöskirjatasoisessa tutkimuksessa, jotka ovat Markku Ihosen *Museovaatteista historian valepukuun. T. Vaaskivi ja suomalaisen historiallisen romaanin murros 1930–1940-luvuilla* (1992) ja Mari Hatavaran *Historia ja poetiikka Fredika Runebergin ja Zacharias Topeliuksen historiallisissa romaaneissa* (2007). Molemmat väitöskirjat keskittyvät tarkastelemaan selvästi Seppälän *Routavuotta* vanhempaa kaunokirjallisuutta. Erityisesti Hatavaran väitöskirja on oman tutkielmani kannalta silti olennainen lähtökohta. Hatavara lähestyy tutkimuskohteenaan olevia romaaneja narratologian kautta ja käyttää erilaisia kertomusteorian välineitä niiden analysointiin. Samaa aihepiiriä Hatavara on tarkastellut myös vuonna 2010 ilmestyneessä teoksessaan *Historia kuvina, jälkinä ja esityksinä Leena Landerin Käskyssä*.

Nojaan analyysissäni monelta osin klassiseen, esimerkiksi Gérard Genetten edustamaan narratologiseen teoriaan. Genetteltä ja häntä seuranneilta klassisen narratologian edustajilta ovat peräisin monet niistä käsitteistä, joiden avulla jäsenän *Routavuoden* kerrontaa ja kertojia: kehyskertomus ja sisäiskertomus, hetero-, homo-, ekstra- ja intradiegeettinen kertoja, metalepsis ja subteksti.

Keskeiseksi tutkielmani kannalta nousee myös 2000-luvun alusta kirjallisuudentutkimuksen piirissä enenevässä määrin esitetyt ajatukset luonnollisesta ja luonnottomasta kerronnasta. ”Luonnollisten” sekä ”luonnottomien” tai ”epäluonnollisten” kertomusten vastakkainasettelu nousee jälkiklassisesta narratologiasta. Luonnollinen narratologia perustuu kognitiivisesta kielitieteestä peräisin oleviin käsityksiin, ja sen liikkeellepanevana voimana ovat keskustelumuotoisten kertomusten analyysit

(Fludernik 2010, 18). Vaikka erityisesti fiktiiviset tekstit ovat laajentaneet suullista mallia merkittäväällä tavalla, nähdään luonnollisessa narratologiassa, että luonnollisen kertomuksen kognitiivista kehystä voidaan soveltaa kaikenlaisiin kertomuksiin. Luonnollinen narratologia korostaa lukuprosessin merkitystä kerronnallisuuden muodostamiselle. Juuri lukuprosessi tekee luetusta kertomuksesta kertomuksen. Perinteisen juonen tai tarinan korostamisen sijaan Monika Fludernik painottaa kerronnallisuutta käsitellessään kokemuksellisuutta. Kerronnallisuus on hänen mukaansa riippuvainen tapahtumista (tarinasta) vain siksi, että suurin osa mieleenpainuvista kokemuksista ilmenee tapahtumien yhteydessä tai ihmisten toiminnan ja reaktioiden ketjuna. Fludernik määrittelee kertomuksen tarkoituksiksi kuvata inhimillistä tajuntaa. (emt., 18–20.) Tiivistetysti luonnollisessa narratologiassa voidaan sanoa olevan kyse arkielämän tarinankerronnan ja arkikokemuksen kehysten ja käsitteiden laajentamisesta yleispäteväksi kerronnan teoriaksi (ks. esim. Alber 2006, 44).

Doleželiin viitaten Jan Alber (2010, 45) liittää käsitteen epäluonnollinen fyysisesti mahdottomiin tilanteisiin ja tapahtumiin eli maailmassa vallitsevia, tunnettuja fysiikan lakeja, tai loogisesti mahdottomiin eli hyväksytyjen logiikan periaatteiden mukaan mahdottoman rikkomiseen. Epäluonnollisessa tai luonnottomassa narratologiassa keskiössä on tällaisten kertomusten ja kertomuksen elementtien tarkastelu ja sen tutkiminen, miten lukija voi näitä epäluonnollisia elementtejä ymmärtää ja lähestyä.

Metafiktiolla tarkoitetaan fiktiivistä tekstiä, joka tietoisesti ja systemaattisesti vetää huomion itseensä artefaktina asettaakseen kysymyksiä fiktion ja todellisuuden suhteesta (Waugh 1984, 2). Metafiktiossa fiktiivisen teoksen fiktioluonne tuodaan siis toistuvasti esiin kerronnallisilla keinoilla. Metafiktiota pidetään tyypillisenä erityisesti postmodernille kaunokirjallisuudelle, mutta metafiktiivisiä piirteitä löytyy runsaasti vanhemmastakin kaunokirjallisuudesta. Keskeisimpiä metafiktioiteorian luojaia ovat Patricia Waugh ja Linda Hutcheon, ja hyödynnänkin *Routavuoden* metafiktiivisiä piirteitä tarkastellessani pääasiassa heidän aihetta käsitteleviä teoksiaan.

Historiografisen metafiktioiteorian käsite on peräisin Linda Hutcheonilta. Historiografisen metafiktioiteorian tekee näkyväksi kirjallisuuden suhteen historiankirjoitukseen ja todellisuuden esittämiseen. Ansgar

Nünning toteaa, että kiinnittämällä huomion prosessiin, jossa tapahtumat muuttuvat tosiasioiksi ja menneisyyden jäljet historialliseksi esitykseksi, historiografinen metafiktio samalla tematisoi ja ylittää muita rajoja, esimerkiksi historian ja kirjoittamisen, faktan ja fiktion sekä toden ja kuvitellun rajoja (Nünning 2004, 367). Historiankirjoituksen ja fiktion rajan ylittyminen ja madaltuminen historiografisen metafiktion keinoin ei johda vain näiden kahden eri kerronnan tyyppien erilaisten konventioiden sekoittumiseen toisiinsa vaan myös kysymyksiin historian kertomuksellistamisesta (emt., 368).

Metafiktiivisyyttä ja historiografista metafiktiivisyyttä kaunokirjallisessa tekstissä voidaan rakentaa eri tavoin. Tarkastelen tutkielmassani erityisesti kahta *Routavuoden* kerronnalle tyypillistä kerronnan keinoa, metalepsistä ja anakronismia. Gérard Genette määrittelee metalepsiksen ekstrapadiegeettisen ylemmän tason kertojan tai yleisön siirtymiseksi diegeettiselle tasolle tai diegeettisen tason henkilöhahmon siirtymiseksi alemmalle tasolle (tai päinvastoin) (Genette 1980, 234–235). Metalepsis tarkoittaa siis kerrontatasojen sekoittumista, kahden maailman – maailman jossa kerrotaan ja maailman josta kerrotaan – rajan ylittämistä. (emt., 236.) Anakronismissa kyse on tiettyyn aikaan liittyvän asian, ilmiön tai tapahtuman esiintymisestä muussa kuin omassa ajassa. Historiallista romaania ja siinä kuvattuja tapahtumia verrataan usein historiankirjoituksen esittämään menneisyyteen. Mari Hatavaran (2007, 125) mukaan jo se, että historiallisessa romaanissa voidaan puhua anakronismeista, osoittaa tämän. Historiallinen romaani kiinnittyy historiankirjoituksen tavoin menneisyyden tapahtumiin mutta ei ole historiankirjoituksen tavoin sidottu näiden tapahtumien järjestykseen (emt., 125).

1.3. Tutkielman rakentuminen

Routavuoden kerronta rakentuu usean minäkertojan kerronnasta. Eniten äänessä on Kaarle. Muita kertojia ovat Eric, santarmiratsumestari Königmann, Iines, jonka kanssa Kaarlella on ollut opiskeluaikana suhde, yksinhuoltajaäiti Jaana, jonka kanssa Kaarlella on jonkin aikaa suhde kotikaupungissaan, kansanedustaja Rahkonen, Kaarlen isä sekä Hannu ja Kerttu, keski-ikäinen pariskunta jonka kanssa Kaarle harrastaa sadomasokistista seksiä. Yhtä ylintä, kaikkia muita kertojia ylempänä olevaa ekstrapadiegeettistä kertojaa teoksessa ei ole, vaan kaikki edellä luetellut kertojat toimivat samalla kertovalla tasolla. Luvussa 2. *Routavuoden* kerronnan piirteet erittelen

tarkemmin romaanin kokonaisrakennetta ja tarkastelen näiden eri kertojien kerronnalle tyypillisiä piirteitä.

Historiallisen romaanin, niin klassisen kuin postmoderninkin, nähdään yleensä poikkeavan muista romaaneista todellisuussuhteensa osalta. Historiallinen romaani viittaa aina tavalla tai toisella itsensä ulkopuolelle, tunnettuun historiaan tai tunnettuun historiankirjoitukseen. *Routavuodessa* on useita postmodernille historialliselle romaanille tyypillisiä pidettyjä piirteitä: se tuo erilaisin kerronnallisin keinoin esiin historiallisen todellisuuden rakentumisen ja esittämisen tapoja ja historiallisten lähteiden epäluotettavuutta. Historiallisen todellisuuden rakentumisen lisäksi romaanissa tematisoituu myös fiktiivisen todellisuuden rakentuminen. Erityisesti nimeämättömien lukujen kerronnassa on metafiktiivisiä kohtia, joissa todellisuusilluusio rikkoutuu. Luvussa 3. Kerronnan tematisoituminen *Routavuodessa* käsittelen teoksessa esiintyvää kerronnallisuuden tematiikkaa. Lähestyn aihetta metafiktion, historiografisen metafiktion ja metalepsiksen käsitteiden kautta.

Luvussa 4. *Routavuoden* subtekstit tarkastelen Seppälän romaania suhteessa 1900-luvun alun poliittisia tapahtumia Suomessa koskevaan historiankirjoitukseen ja dokumentteihin. Keskeisiksi tarkastelun kohteiksi nousevat erityisesti kaksi romaanin subteksteinä toimivaa tekstiä: prokuraattori Eliel Johnssonin murhanneen kaksoisagentti Lennart Hohenthalin *Lennart Hohenthals memoarer* (1908), suomeksi käännettynä *Lennart Hohenthalin päiväkirja* (1909), sekä helmikuun manifestina tunnettu Keisarillisen Majesteetin Armollinen Julistuskirja (AsK 3/1899), jonka katsotaan aloittaneen niin kutsutun ensimmäisen sortokauden eli routavuodet Suomen historiassa.

Viidennessä ja samalla viimeisessä tutkielmani käsittelyluvussa keskityn tarkastelemaan *Routavuodessa* esiintyvää anakronismia. Romaanissa suhteessa toisiinsa asettuvat 1900-luvun alun ja 2000-luvun alun tapahtumat ja Suomen poliittinen tilanne. 1900-luvun alun Venäjän keisarikunnan osana oleva Suomen suuriruhtinaskunta ja 2000-luvun alun Euroopan Unionin jäsenmaa Suomi rinnastuvat ja sekoittuvat toisiinsa. Hypoteesini mukaan romaanissa esiintyvät anakronistiset kohdat ovat yksi niistä kerronnallisista keinoista, joita romaanin kerronnassa käytetään paljastamaan lukijalle kuvattujen aikakausien yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

2. *Routavuoden* kerronnan piirteet

2.1. Moniäänisyys

Routavuosi jakautuu kahteen osaan, joita teoksessa merkitään roomalaisilla numeroilla I ja II. Ensimmäinen osa kattaa teoksen alun sivulle 140 saakka, toinen osa sivut 141–246. Ensimmäinen osa jakautuu osiin ”Kaarle”, ”Königmann”, ”Iines”, ”Isä”, ”Jaana”, ”Eugen” ja ”Kansanedustaja”, toinen osiin ”Hannu ja Kerttu”, ”Castle Hollehammer” ja ”Uusi ihminen”. Nämä osat jakautuvat lyhyehköihin lukuihin, joita ei ole erikseen nimetty. Joidenkin lukujen alussa lukee kuitenkin kapitaaleilla sen henkilöhahmon nimi, joka toimii luvun kertojana.

Routavuodessa on yhdeksän eri kertojaa. Lukujen alussa näistä kertojista on nimetty kahdeksan: isä, kansanedustaja, Königmann, Iines, Jaana, Hannu ja Kerttu sekä Eric. Isä on romaanin päähenkilön Kaarlen isä, eläkkeellä oleva sosiaalidemokraattisen julkaisun toimittaja ja toimitussihteeri. Kansanedustaja on kansanedustaja Rahkonen, keski-ikäinen mies joka asuu omakotitalossa kauniin vaimonsa kanssa ja tapaa äänestäjiään säännöllisesti erilaisissa tilaisuuksissa. Iines toimii historian lehtorina yläasteella ja kansalaisopistossa ja kaipaa elämäänsä parisuhdetta. Hänellä ja Kaarrella on opiskeluaikana ollut jonkinlainen suhde. Jaana on yksinhuoltajaäiti, joka työskentelee siivoojana ja tapaa hetken aikaa Kaarle, kunnes tämä lopettaa suhteen. Hannu ja Kerttu ovat keski-ikäinen pariskunta, jonka kanssa Kaarle harrastaa sadomasokistista seksiä. Hannun ja Kertun kertomien lukujen alussa lukee aina Hannu ja Kerttu, vaikka heidän nimiinsä laitettujen lukujen kertojana onkin aina vain jompikumpi heistä. Molemmat eivät ole äänessä samassa luvussa. Santarmiratsumestari Königmann toimii 1900-luvun alun Helsingissä ja Eric, kaksoisagentti ja tuleva prokuraattorin murhaaja, toimittaa hänelle tietoja mielialoista ja laittomien lehtien levitysreiteistä. Sivumäärällisesti suurin osa *Routavuoden* kerronnasta koostuu luvuista, joiden alussa ei nimetä kertojaa. Näiden lukujen kertojana voidaan pitää Kaarle, vaikka hänen kertojanäänensä onkin pirstaleinen.

Routavuoden kertojat ovat minäkertojia, jotka ovat mukana kertomissaan tarinoissa. Heitä voi siis kutsua homodiegeettisiksi kertojiksi. Kaarle ja Königmann erottuvat kertojina muista romaanin kertojista. Myös he ovat muodollisesti homodiegeettisiä kertojia, mutta kumpikin ottaa

kerronnassaan vapauksia, jotka ovat tyypillisiä heterodiegeettisen kerronnan piirteitä. Nämä vapaudet ovat lähinnä tiedollisia ja esiintyvät kohdissa, joissa käsitellään Eugen Schaumania ja Ericiä. Kaarlen tarina, tutkielman tekeminen sosialistien roolista sortovuosien aktivismissa, työskentely siivoojana, viha sosiaalidemokraattista yhteiskuntaa kohtaan ja etäisiksi jäävät ihmissuhteet, toimii kehyskertomuksena teoksessa kuvatulle kertomukselle Eugen Schaumanin ja Ericin tekemistä poliittisista murhista 1900-luvun alussa. Suhteessa toisiinsa kaikki romaanissa esiintyvät kertojat ovat silti samalla kertovalla tasolla keskenään, eikä teoksessa ole yhtä ylintä, kaikkia muita kertojia ylempänä olevaa ekstradiegeettistä kertojaa. Eri kertojien kerronnat limittyvät toisiinsa. Yksittäisten kertojien kerronta jättää tapahtumista paikoitellen hyvin aukkoisen kuvan: yhdessä eri kertojien kertomat luvut mahdollistavat lukijalle kokonaisten, eheämpien tarinoiden abstrahoinen. Kaikki nimetyt kertojat esiintyvät henkilöinä nimeämättömissä luvuissa. Nimeämättömien lukujen kertojana toimiva Kaarle esiintyy nimettynä henkilöinä isän kerronnassa. Hänen voi päätellä olevan läsnä myös kansanedustajan ja Hannun ja Kertun kerronnassa esiintyvissä tilanteissa, vaikka kummassakaan ei mainita häntä nimeltä.

Useiden eri kertojien kerronnasta koostuvaa romaania voidaan kutsua moniääniseksi. Moniäänisyyden eli polyfonisuuden käsitteen toi kirjallisuustieteeseen Mihail Bahtin Dostojevskin tuotantoa tutkiessaan. Bahtinin mukaan Dostojevski loi polyfonisen romaanin (Bahtin 1991/1963, 21). Bahtin pitää Dostojevskin romaanien perusominaisuutena itsenäisten, toisiinsa sitoutumattomien äänten ja tietoisuuksien moneutta. Dostojevskin päähenkilöt ovat oman, välittömästi merkityksellisen sanansa subjekteja. Henkilöiden tietoisuus esitetään Dostojevskin teoksissa toisena, vieraana tietoisuutena, mutta se ei silti muutu pelkäksi tekijän tietoisuuden objektiksi ja tekijän äänen puhetorveksi. (emt., 20–21.)

Tuomas Juntusen (2012, 7) mukaan Juha Seppälän teoksissa moniäänisyys käsittää kaiken tasoisia tekstuaalisia rakenteita yksityiskohtien monimerkityksisyydestä kerronnan dialogiseen jäsentymiseen saakka. Juntusen mukaan moniäänisyys Seppälän teoksissa eroaa monin tavoin Dostojevskin romaanien ”polyfoniasta”. Tärkeimpänä erona Juntunen pitää sitä, että perspektiivit eivät Seppälän teoksissa ole kokonaisia, representoituja diskursseja vaan lähinnä viitteitä vaihtoehtoisin viitekehyksiin. Juntunen luonnehtii Seppälän proosan herättämää ensivaikutelmaa monologiseksi ja toteaa, että perspektiivit eivät Seppälän tuotannossa yhdisty yksittäisiin

henkilöhahmoin kuten Dostojevskilla. (emt., 8.) Myös *Routavuoden* osalta voidaan sanoa, että ensivaikutelma kerronnasta on useista eri kertojista huolimatta monologimaisempi kuin voisi olettaa. Juntusen mielenkiinnon kohteina ovat Seppälän proosassa esiintyvät intertekstuaaliset alluusiot eli tunnistettavat viittaukset muihin teksteihin ja se, miten ne tuovat teoksiin dialogisuutta. Itse lähestyn *Routavuoden* moniäänisyyttä tässä luvussa tarkastelemalla eri kertojien kerronnan piirteitä: huolimatta monologisesta ja kielellisesti melko yhtenäisestä ensivaikutelmasta niissä on myös selkeitä eroja. Juntusen tutkimuskohteiden tavoin myös *Routavuodesta* löytyy runsaasti erilaisia intertekstuaalisia viittauksia ja alluusioita. Niiden yksityiskohtainen tarkastelu dialogisuuden näkökulmaa vasten ei kuitenkaan palvele tämän opinnäytteen kokonaisuutta vaan olisi pikemminkin oman, erillisen tutkimuksen aihe. Luvussa 4. *Routavuoden* subtekstit käsittelen kuitenkin tutkimuskohteeni kannalta kahta keskeisintä intertekstuaalisten viittausten lähdettä.

Vaikka kaikki *Routavuoden* kertojat toimivatkin samalla ekstradiegeettisellä tasolla, teoksessa on silti erilaisia kertovien tasojen vaihteluja. Kaarlen kerronnassa tapahtuu erilaisia kertovien tasojen ylityksiä: kertoja mm. puhuttelee suoraan sekä lukijoita että henkilöhahmoja, joista kertoo. Näitä kertovien tasojen ylityksiä käsittelen tarkemmin tutkielmani 3. luvussa Kerronnan tematisoituminen *Routavuodessa*.

Kysymys luonnollisesta ja luonnottomasta kerronnasta ja niihin liittyvistä erilaisista tulkintastrategioista on keskeinen erityisesti nimeämättömien lukujen kerronnan sekä Ericin, Königmannin ja osin myös kansanedustajan kerronnan kohdalla. Näiden lukujen kerronnassa on piirteitä, jotka sotivat yleisesti ymmärretyn todellisuuden rajoja vastaan. Isän, Iineksen, Jaanan ja Hannun ja Kertun kerronnassa luonnollisuus ei kyseenalaistu samalla tavalla. Keskeistä näiden lukujen kerronnan osalta on se, minkälaista kuvaa ne rakentavat 2000-luvun alun yhteiskunnasta ja tavallisten ihmisten elämästä siinä. *Routavuodessa* asettuvat toistuvasti vastakkain 1900-luvun alku ja 2000-luvun alku, ja Isän, Iineksen, Jaanan ja Hannun ja Kertun kerronnan funktio teoksen kokonaisuutta ajatellen on tulkintani mukaan osaltaan tuoda esiin tätä kontrastia ja valottaa, minkälaisessa ympäristössä Kaarle elää.

2.2. Toisiinsa sekoittuvat kertojat nimeämättömissä luvuissa ja Ericin kerronnassa

2.2.1. Vaihtuva ja hajoava kertoja

Routavuoden alussa vaikuttaa selvältä, että niissä luvuissa, joiden alussa ei nimetä erikseen kertojaa, toimii kertojana Kaarle. Nimeämättömien lukujen minäkertoja ei mainitse omaa nimeään kertaakaan. Vaikutelma syntyy siitä, että teoksen ensimmäinen osa on nimetty Kaarleksi, jolloin lukija olettaa äänessä olevan minäkertojan olevan samanniminen. Tämän nimeämättömien lukujen kertojan itsestään kertomat asiat täsmäävät myös siihen, mitä isä omissa luvuissaan kertoo pojastaan Kaarlest. Julkaisun irtopäällisen sisäliepeessä *Routavuoden* päähenkilöksi esitellään Kaarle, pätkätöikseen siivoava ikuinen poliittisen historian opiskelija. Para- eli kynnystekstinä toimiva esittelyteksti ohjaa osaltaan etukäteen lukijan tulkintaa.

Romaanin edetessä nimeämättömien lukujen kerronta ja kertovan minän yhtenäisyys toistuvasti hajoaa. 1900-luvun tapahtumia kuvattaessa kerronta vaihtuu ulkopuolisesta, raportoivasta kerronnasta yhtäkkiä minämuotoon tai toisinpäin. 1900-luvun ja 2000-luvun asiat yhdistyvät ja sekoittuvat toisiinsa.

Syksyisenä iltapäivänä Eric ajoi erään suomalaisen poliisikomisarion, Robert de Heeringin luokse ja pyysi päästä poliisin urkkijaksi.

Miksi, tämä kysyi.

Koska olen köyhä ylioppilas ja haluan jatkaa opintojani.

Hyvä on, komisario sanoi.

Hän lupasi esittää asian esimiehelleen ja tarjosi minulle 150 markan kuukausipalkkaa.

Kävin toisen kerran, ja sitoumus oli allekirjoitettavissa. Merkitsin nimekseni P. O. Strandberg. Olin salaisen poliisin palveluksessa.

Joskus jouduin odottamaan konsulttitoimistossa tunnin, jopa enemmän. Minusta tuntui että kaljupää kiusasi minua tahallaan. (R, 36–37.)

Ensimmäisen kerran Kaarlen kerronnan eheys hajoaa luvussa, jossa käsitellään Ericin ryhtymistä poliisiin urkkijaksi. Ericiä ja hänen tapaamistaan komisario de Heeringin kanssa kuvataan aluksi ulkoa käsin. de Heeringin ja Ericin käymästä keskustelusta puuttuvat lainausmerkit ja repliikkiviivat, mutta de Heeringin lausumien yhteyteen sijoitetut johtolauseet selkeyttävät sitä, kuka keskustelun osapuolista on mistäkin lauseesta vastuussa. Dialogin jälkeen kertoja referoi de Heeringin puhetta: ”Hän lupasi esittää asian esimiehelleen ja tarjosi minulle 150 markan kuukausipalkkaa” (R, 36). Kerronta vaihtuu minämuotoon. Myös luvun alussa, ennen lainaamaani kohtaa, on äänessä ollut minäkertoja, joka on kertonut pohtivansa miten ihmisestä tulee kaksoisagentti ja oppineensa tajuamaan, että Eric oli huijari (R, 35). Luvun alun minäkertoja on siis tarkastellut Ericiä ulkopuolelta käsin ja viitannut tähän käyttäen hän-pronominia. Luvun alun minä ja nyt ääneen päässyt minä eivät vaikuta olevan sama. Tulkintani mukaan luvun alun minäkertoja on Kaarle. Nyt ääneen näyttää päässeen Eric, jolle de Heering tarjoaa 150 markan kuukausipalkkaa ja joka myöhemmin käy allekirjoittamassa sitoumuksen Salaisen poliisin palvelukseen astumisesta. Konsulttitoimisto ja työpisteellään pitkään viipyvä kaljupää, jonka paikallaolon takia kertoja joutuu odottamaan ennen kuin voi ryhtyä työskentelemään, ovat kuitenkin Kaarlen eikä Ericin maailmaa. Kaarle on maininnut molemmat jo aiemmin työtään romaanin alkupuolella kuvatessaan (R, 24–25).

Eric työskentelee jonkin aikaa poliisiin urkkijana ja antaa de Heeringille raportteja, mutta siirtyy sitten santarmien palvelukseen:

Santarmiratsumestari Königmann oli kysellyt de Heeringiltä luotettavaa ylioppilasta asiamiehekseen. Eric ihmetteli, miksi komisario olisi halunnut luopua hänestä. Tämä tahtoi kuulemma tehdä palveluksen ihailemilleen santarmeille, joiden avulla hän epäilemättä arveli pääsevänsä kohoamaan.

Eric kiitti luottamuksesta, mutta sanoi että santarmilaitos oli venäläinen toisin kuin poliisi ja että hänellä oli allekirjoitettu sitoumus komisarion esimiehen kanssa. Se ei Königmannin mukaan ollut ongelma, ja meillä kaikilla oli yksi yhteinen, laaja kotimaa, raha. Sitä paitsi hän ei kuitenkaan olisi voinut kauan olla poliisin palveluksessa, kun uudet asetukset santarmilaitoksen virkatoimista Suomessa astuisivat voimaan. Eric sanoi miettivänsä.

Kun hän oli poistumassa, de Heering lausui hänen peräänsä, että hänen palkkionsa tulisi olemaan kaksinkertainen.

Niinpä Eric kuukauden kuluttua istui reessä matkalla Königmannin huvilalle Seurasaareen.

Königmann antoi hänen odottaa parikymmentä minuuttia. Kotiryssä oli poikasen kokoinen.

Kahvikuppien ja liköörilasien yli hän lausui olevansa hyvin iloinen saadessaan minut palvelukseensa. Hänen äänensä oli pehmeä. Tässä vaiheessa hän sanoi haluavansa minulta vain tietoja mielialoista, eritoten ylioppilas- ja osakuntapiireissä. En kertonut, että en enää asunut opiskelupaikkakunnallani, vaan toimin terrorismin tutkijana kotikaupungissani. Siivouksesta en puhunut mitään. Olin vakuuttunut, että Königmann oli joka tapauksessa perillä taustoistani.

Hän hymyili silloinkin, kun hän pyysi minua olemaan mieluummin lähettämättä raportteja kuin lähettämään vääriä, sillä hän saisi kyllä välittömästi selville, mikä oli totta ja mikä ei. Jos minä yrittäisin valehdella hänelle, minä yksinkertaisesti katoaisin jäljettömiin, meri on laaja. Mietin, että pankeista ja konsulttitoimistosta soitettaisiin työnantajalleni, miksi en ollut edellisenä iltana siivoamassa, ja metallipajasta myös, jos katoaisin loppuviikosta. Ennen pitkää isä alkaisi shakkilautansa äärellä odottaa seuraavaa siirtoani. (R, 51–52.)

Kuten aiemmin lainaamassani tekstikatkelmassa, myös tässä lainauksessa kertoja kuvaa Ericin ja de Heeringin kohtaamista aluksi ulkoapäin. Kertoja referoi henkilöiden käymää keskustelua: ”Eric ihmetteli, miksi komisario olisi halunnut luopua hänestä. Tämä tahtoi kuulemma tehdä palveluksen ihailemilleen santarmeille” (R, 51). Sivulausetta ”joiden avulla hän epäilemättä arveli pääsevänsä kohoamaan” (R, 51) ei voi enää pitää referointina de Heeringin puheesta. Ilmaisuu ”hän epäilemättä arveli” paljastaa, että kyseessä joko kertojana toimivan Kaarlen itsensä esittämä näkemys tai tilanteessa läsnä olevan Ericin tulkinta, jonka Kaarle kertojana välittää, siitä, miksi de Heering haluaa tehdä palveluksen santarmeille.

Kertoja palaa referoimaan Ericin puhetta. Lause ”[s]e ei Königmannin mukaan ollut ongelma, ja meillä kaikilla oli yksi yhteinen kotimaa, raha” on kahdella tavalla mielenkiintoinen. Tässä kohtaa keskustelua käyvät de Heering ja Eric, joten on mahdollista ajatella, että Königmannin sijaan tässä olisi tarkoitus lukea de Heering, että de Heering kertoisi Ericille ettei aiempi sopimus poliisin kanssa ole ongelma. Toinen vaihtoehto on ymmärtää, että de Heering kertoo Ericille Königmannin sanoneen, ettei Ericin aiempi sitoumus poliisin kanssa ole ongelma.” Tulkinnasta riippuen myös

lauseen ”meillä kaikilla oli yksi yhteinen, laaja kotimaa, raha” alkuperäisenä sanojana voidaan pitää joko de Heeringiä tai Königmannia.

Ericin matkaa ja saapumista Seurasaareen kuvataan ulkopuolelta käsin. Ericistä puhutaan kolmannessa persoonassa, äänessä on joku muu kuin hän itse, tulkintani mukaan Kaarle. Myös Königmannia kuvataan ulkoa päin. Sanan kotiryssä käyttö viittaa siihen, että Königmannin kokoa kommentoiva kertoja kuvaa tapahtumia ajallisen etäisyyden päästä. Sana kotiryssä on vakiintunut kielenkäyttöön toisen maailmansodan aikana ja erityisesti sen jälkeen, ei vielä 1900-luvun alussa.² Tämän jälkeen kerronta vaihtuu minämuotoiseksi. Tilanteessa läsnä oleva kertoja referoi, mitä Königmann sanoo, ja kuvaa omia ajatuksiaan. Nämä ajatukset vaikuttavat kuitenkin enemmän Kaarlen kuin Ericin ajatuksilta. Aiemmin on käynyt ilmi, että Kaarle on palannut opiskelupaikkakunnaltaan kotikaupunkiinsa, pitää itseään terrorismintutkijana, elättää itsensä siivoamalla ja pelaa isänsä kanssa shakkia (R, 14, 16–17). Königmann ja hänen kanssaan käytävä keskustelu ovat Ericin todellisuutta 1900-luvun alussa, kertojan ajatukset Kaarlen todellisuutta 2000-luvun alussa.

Luku jatkuu lainauksen jälkeen edelleen minäkerrontana. Minäkertoja ja Königmann keskustelevat kenraalikuvernöörin surmaamista suunnittelevasta salaliitosta ja Königmann pyytää kertojaa selvittämään, mitä kaikkia reittejä pitkin Vapaita Sanoja ja Viikon Uutiset -lehtiä tuodaan maahan. Kertoja katselee Königmannia ja aprikoi, mitä Königmann tietää asiasta ennalta. Sitten tapaaminen on ohi, kertoja kättelee Königmannin kanssa, palaa kaupunkiin reellä, noutaa polkupyöränsä ja ajaa kotiin. Polkupyörällä ajaminen assosioituu Kaarleen, sillä hän on aiemmin kertonut kulkevansa kesät talvet polkupyörällä koska ei halua yhteiskunnalta mitään, ei edes julkisen liikenteen palveluita (R, 16). Sisällöllisesti luvun lopussa ei kuitenkaan ole mitään, mikä ei sopisi Ericin maailmaan.

² MOT Kielitoimiston verkkosanakirjan mukaan nimitystä kotiryssä on käytetty 1. venäjääntaitoisista suomalaisista (vars. ven. emigranteista) viime sotien aikana 2. Suomessa oleskelleista neuvostoliittolaisista diplomaateista, jotka pitivät yksityisluonteisia yhteyksiä suomalaisiin vaikuttajiin. Kumpikaan näistä käyttötarkoituksista ei viittaa siihen, että sana olisi ollut vakiintunut yleiseen kielenkäyttöön vielä 1900-luvun alussa.

Romaanin edetessä Kaarlen ja Ericin tajunnat ja maailmojen kuvaus tuntuvat sekoittuvan nimeämättömien lukujen kerronnassa toisiinsa koko ajan enemmän ja enemmän. Prokuraattorin murhan jälkeen Eric on teostaan tuomittavana oikeudessa. Hovioikeudenasessori P. E. Svinhufvud toimii hänen avustajanaan. Svinhufvudin puolustuspuheen jälkeen kertoja jatkaa:

Jatkoin itse samaan putkeen. Sanoin nähneeni maan raskaan alennustilan, laittomuushallinnon ja sen kätyrien menettelyn sekä urkkijalaitoksen halpamaisuuden. Kiinnitin huomiota siihen, miten prokuraattori unohti velvollisuutensa omaa maataan ja kansaansa kohtaan, nuoli Amerikkaa ja unionin suuria kunnes säikähti etteivät ne aio palkita häntä. Pikemmin ne ymmärsivät liukasta mutta isopäistä komissaaria, joka vain odotti palatakseen unionin valtuutuksella ottamaan maan paikallishallinnon johtoonsa ja jolle prokuraattori oli kirjoittanut kuuluisan kirjeensä: *La servante au grand coeur dont vous etiez jalouse...*³

Sitten prokuraattori näki edessään unionin presidentin tai komission puheenjohtajan viran ja rauhoittui. Se tarkoitti sitä, että hän puuttui viikoittain asioihin jotka eivät kuuluneet hänelle ja tavalla, joka nakersi maata kansan itsemääräämisoikeuden alta.

Kun tahdoin tehdä hyökkäyksen järjestelmää vastaan, olin sitä mieltä että Bobrikovin ja Plehven kaaduttua prokuraattori oli järjestelmän pääpylväs. (R, 229, kursivi alkuperäinen.)

Äänessä oleva minäkertoja on luvun alussa kuvannut vankilassaoloaan, rautapöytään raaputettua shakkilautaa ja ryssänlimpusta ja ranskanleivän sisustasta tekemiään pelinappuloita, ja aprikoinut miten tuleva oikeudenkäynti tulee sujumaan. Minäkertojan ääni vaikuttaa kuuluvan tässä Ericille: maailma, jota kertoja kuvaa, on Ericin maailmaa 1900-luvun alussa Katajanokan vankilassa. Lainauksen alussa hän kertoo nähneensä maan alennustilan, laittomuushallinnon ja sen kätyrien menettelyn. Laittomuushallinnosta ja prokuraattorista puhuminen kytkeytyvät 1900-luvun alun todellisuuteen. Sitten kertoja kuitenkin toteaa, että ”prokuraattori [--] nuoli Amerikkaa ja unionin suuria” (R, 229). 1900-luvun alun todellisuudesta siirrytään yhtäkkiä 2000-luvun alun todellisuuteen, jossa Suomi on keisarillisen Venäjän sijaan osa Euroopan Unionia ja suhde Yhdysvaltoihin tärkeä. Ericin ympäröivästä todellisuudesta siirrytään Kaarle ympäröivään todellisuuteen, Kaarlen todellisuudessa vaikuttavien virkamiesten ja poliitikkojen toiminnan

³ Suurisydäminen palvelijattaremme, josta olit niin mustasukkainen... (Suomennos Antti Nylén). Kursivoitu ranskankielinen Charles Baudelairen kirjoittaman runon ensimmäinen säe, jolla nimellä kyseinen runo myös tunnetaan.

kritisointiin. Katkelman lopulla palataan taas 1900-luvun alkuun Bobrikovin, Plehven ja prokuraattorin murhien kautta.

Kaikki tässä alaluvussa käsittelemäni lainaukset ovat luvuista, joiden alussa kertojaa ei ole nimetty. *Routavuodessa* on myös yksi luku, jonka alussa kertojaksi mainitaan Eric. Reilun kolmen sivun pituisessa luvussa minäkertoja kuvaa, kuinka hän ajaa Bulevardi 12:teen ja murhaa prokuraattorin. Kertova minä on koko luvun ajan ehyt ja yhtenäinen, samalla tavalla kuin lainaamassani oikeudenkäyntikohtauksessa. Tapahtumien kuvaus on Ericin maailman kuvausta, mutta kertojan esittämät ajatukset tuntuvat osittain kuuluvan Kaarlelle: hän kaipaa ”Columbinen toimeliaita poikia”⁴ ja kertoo joskus hekumoivansa mielessään tilanteella, jossa hän makaa kriisissä, Pirkko Lahti⁵ tulee tarjoamaan kriisiapua ja kertoja torjuu tämän (R, 197). Käyn Ericin kertomaa lukua järjestelmällisesti läpi tutkielmani luvussa 4.2.1 Lennart Hohenthalin päiväkirja *Routavuoden* subtekstinä.

Ensimmäisessä tässä alaluvussa erittelemässäni tekstikatkelmassa syntyi vaikutelma, että tapahtumia ulkopuolelta kuvaava kerronta vaihtuu äkisti minämuotoiseen, ja että luvussa, josta katkelma on lainattu, on äänessä useampi eri minäkertoja. Keskimmaisessä tekstikatkelmassa ulkopuolisesta kuvauksesta siirryttiin minäkerrontaan, jossa kertojana vaikutti olevan tilanteessa mukana oleva henkilöahmo, mutta hänen kertomansa ajatukset tuntuivat kuuluvan tilannetta aluksi ulkopuolelta kuvanneelle kertojalle. Tässä viimeisessä tekstikatkelmassa ei voida havaita samanlaista selkeää siirtymää kertovasta minästä toiseen. Kertojan ääni tuntuu pysyvän koko ajan yhtenäisenä. Kertojan puhe on kuitenkin anakronistista; siinä sekoittuvat kahden eri aikakauden, kahden eri poliittisen järjestelmän ja kahta eri henkilöahmoa, Ericiä ja Kaarleaa, ympäröivien maailmojen todellisuudet toisiinsa.

⁴ ”Columbinen toimeliailla pojilla” viitataan Eric David Harrisiin ja Dylan Bennet Cleboldiin, jotka 20.4.1999 surmasivat 13 henkeä, haavoittivat 24 ihmistä ja ampuiivat lopulta itsensä yhdysvaltalaisessa Columbine High Schoolissa Coloradossa tapahtuneessa kouluammuskelussa.

⁵Pirkko Lahti on psykologi, filosofian lisensiaatti, joka toimi Suomen mielenterveysseuran toiminnanjohtajana vuosina 1983-2006.

2.2.2. Luonnollistava ja epäluonnollistava luenta tulkintastrategioina

Narratologisessa kirjallisuudentutkimuksessa on viime vuosina puhuttu paljon luonnollisesta narratologiasta ja luonnollisista kertomuksista. Luonnollisen kerronnan teorian kehittänyt Monika Fludernikin tutkimus on herättänyt muut tutkijat, esimerkiksi Jan Alberin ja Henrik Skov Nielsenin, tarkastelemaan ja kehittämään epäluonnollisen tai luonnottoman kerronnan teoriaa. Monika Fludernik toteaa ajatteluaan summaavassa artikkelissa ”Luonnollinen narratologia ja kognitiiviset parametrit”, että lukuprosessin merkitys on perustava kerronnallisuuden muodostumiselle (Fludernik 2010, 18). Lukija kertomuksellistaa tekstin eli tulkitsee sen kertomukseksi käyttäen TOIMINNAN, KERTOMISEN, KOKEMISEN, NÄKEMISEN JA REFLEKTOINNIN kehyksiä havainnoinnissaan ja analyysissaan (emt. 18–19, 22). Fludernik korostaa luonnollisista kertomuksista puhuessaan kokemuksellisuuden merkitystä. Hän erottaa luonnollisten tarinankerrontatilanteiden pohjalta toisistaan henkilökohtaiseen kokemukseen perustuvat kertomukset, epäsuoraan kokemukseen perustuvat kertomukset ja todistajakertomukset. Epäsuoriin kokemuksiin perustuvilla kertomuksilla hän tarkoittaa toisen henkilön kokemuksista kertomista ja todistajakertomuksilla toisen henkilön tarkkailua. (emt., 27.) *Routavuoden* kerronnasta voi löytää piirteitä kaikista näistä kertomustyypeistä. Henkilökohtaiseen kokemukseen perustuvana kertomuksena voi pitää esimerkiksi Kaarlen kuvausta joutumisestaan putkaan ensimmäisenä opiskelusyksynään (R, 18) ja epäsuoraan kokemukseen perustuvana kuvauksena Kaarlen kuvausta isänsä urasta (R, 73–74). Todistajakertomuksen piirteitä voi nähdä siinä, miten isä tarkkailee ja kuvaa Kaarleja ja tämän elämän kulkua (esim. R, 20, 80, 185, 233). Eniten painottuu henkilökohtaiseen kokemukseen perustuva kerronta, mutta edellisessä alaluvussa lainaamissani tekstikatkelmissa esiin tullut kertojan vaihtelu ja epäselvyys siitä, kuka kertoo ja kenen tajunnasta käsin, tekee asiasta paikoin monitulkintaisen.

Monika Fludernik viittaa luonnollisen narratologian mallista puhuessaan Jonathan Cullerin käsitteeseen luonnollistaminen (Fludernik 2010, 26). Cullerin mukaan lukijat pyrkivät poistamaan tai sovittamaan yhteen tekstuaalisia ristiriitoja luomalla tulkintamalleja, jotka neutraloivat ristiriidan ja antavat sille selityksen. Fludernik liittää tämän luonnollistamisen tulkintakehyksiin. Tekstuaalisia ristiriitaisuuksia tai epäjohdonmukaisuuksia ei nähdä tulkintakehyksien yhteentörmäyksenä vaan yhdistetään samaan tulkintakehykseen. (emt., 26–27.) Fludernikin ajatuksia on ennakoanut myös

Tamar Yacobi (1981, 113–119), jonka mukaan mukaan lukija pyrkii eri tavoin ratkaisemaan fiktion uskottavuuteen liittyvät, kertomuksen sisäiset ristiriidat.

Edellisessä alaluvussa lainaamieni kaltaisia, *Routavuodessa* toistuvasti esiintyviä ristiriitaisia kohtia, joissa kertova minä tuntuu äkkiä vaihtuvan toiseksi tai joissa kuvatut ajatukset vaikuttavat kuuluvan muulle kuin tilanteessa mukana olevalle henkilöhahmolle, voi *Routavuoden* kokonaisuuden huomioon ottaen lähestyä luonnollistavaa tulkintastrategiaa käyttäen kahdella eri tavalla. Kaarle kuvaa *Routavuoden* alussa vaikeuksiaan löytää tietoa Ericistä ja kertoo tilanteensa Ericin päiväkirjan kaukolainaan kirjastosta (R, 24). Kaarle kertoo myös kantavansa teosta mukanaan siltä varalta, että joutuu odottamaan siivouskomerossa ennen työhön ryhtymistään – työhuoneita ei ole lupa siivota jos joku istuu pöytänsä ääressä (R, 25). Tätä taustaa vasten on mahdollista tulkita Ericin elämää koskevissa kohdissa tapahtuvat kertovan minän vaihdokset Kaarlen referoinnin vaihtumiseksi Ericin päiväkirjasta otettuun lainaukseen. Erityisen hyvin tämä selitys sopisi edellisessä alaluvussa lainaamaani tekstikatkelmaan, jossa Eric on ensimmäisen kerran tapaamassa de Heeringiä. Siinähan minämuodossa käydyn Ericin ja de Heeringin tapaamisen jälkeen siirrytään edelleen minämuotoisessa kerronnassa konsulttitoimistoon odottamaan kaljupään poistumista työpöytänsä äärestä. Kaarlen tajunnan ja todellisuuden sekoittumista Ericin tilanteisiin tämä tulkintastrategia ei kuitenkaan riitä selittämään.

Toinen mahdollinen, luonnollistava tulkintamalli on asettaa kyseenalaiseksi Kaarlen luotettavuus kertojana. Paitsi että Kaarle on minäkertoja, mitä yleensä pidetään merkkinä kertojan mahdollisesta epäluotettavuudesta, hän tuntuu suhtautuvan Ericiin ja tutkimusaiheeseensa poikkeuksellisen kiihkeästi:

Eric tuli vähitellen minulle miltei läheiseksi.

Aloin ymmärtää häntä ja hänen motiivejaan, jotka eivät välttämättä olleet niitä joita hän semmoisina esitti. Kuljimme yhtä jalkaa, eikä päämääräksemme välttämättä kirkastunut loppuun hiottu ja punnittu, kauniisti sidottu gradutyö.

Ennen pitkää Eric oli kuin veljeni. (R, 18–19.)

Kaarle tuo toistuvasti esiin, että muut pitävät häntä outona tai hulluna:

Minua pidettiin outona; mitä siitä, uusi on aina sitä (R, 23).

Jokin suuriin ikkunoihin taittuva katse harhaili sekunniksi silmiini, katse joka ei pysähtynyt määrittelemään minua millään tavalla. Jos olisi pysähtynyt, se olisi voinut määritellä minut erilaiseksi kuin muut, hulluksi kai. (R, 33–34.)

Missä vaiheessa Jaana muuttuisi kasvista eläimeksi ja pääsisi kehityksessään sille latteuden asteelle, että nimittäisi minua hulluksi? (R, 97)

Kaarlen isä ilmaisee omassa kerronnassaan toistuvasti huolta siitä, että Kaarlella ei ole kaikki kunnossa. Hän kertoo pelkäävänsä poikansa puolesta, vaikka ei tarkalleen tiedäkään, mitä pitäisi pelätä (R, 206) ja yrittää keskustella Kaarlen kanssa siitä onko tällä kaikki kunnossa (R, 185 ja R, 223). Hän sanoo olevansa huolissaan ”pojasta, joka on iältään täysi mies, mutta jossa on jotain keskenkasvuista. Pahimmalta tuntuu, että siinä näyttäisi olevan jotakin täydellisen tiedotonta, viatonta, kuin neljän vanhassa joka kiskoi leppäkertulta siivet. Hankalinta on, että hän on siivo poika, sekä pohjimmiltaan että pinnalta, ja kuitenkin. Minä näen ja tunnen, että se ei ole koko totuus. Siihen minä en pääse käsiksi”. (R, 123.)

Kaarlen ihannoiva suhtautuminen Ericiin ja muihin 1900-luvun aktivisteihin (esim. R, 45), sosiaalidemokratiaa kohtaan tuntema voimakas viha (esim. R, 11), toistuva, näennäisen satunnainen päätyminen kansanedustaja Rahkosen talon luo (esim. R, 214, 218) ja se, että Kaarle epäilee itseään seurattavan ja salakuunneltavan (R, 113) yhdistettynä Kaarlen isän huoleen pojastaan ja tietoon siitä, että Kaarle epäilee muiden pitävän häntä hulluna, tuntuu tarjoavan lukijalle yhdeksi tulkintavaihtoehdoksi sitä, että Kaarle kärsii jonkinasteisista mielenterveysongelmista ja vainoharhaisuudesta. Ehkä Kaarle uppoutuu Ericin tarinaan liian syvälle, samaistuu ja kuvittelee itsensä Ericin tilanteisiin, miettii miten itse kokisi ne. Kaarle ei kohtaa arkielämässään lainkaan ihmisiä, joiden kanssa hän voisi kokea yhteyttä tai jakaa samanlaisen maailmankuvan. Sadan vuoden takaa hän kuitenkin kokee löytävänsä itselleen ymmärtäjän: ”Eric ei pitänyt minua hulluna, me ymmärsimme toisiamme” (R, 34).

Henrik Skov Nielsenin (Alber et al. 2012, 377) mukaan lukijalla on luonnottoman kerronnan kanssa kaksi mahdollisuutta: joko hän yrittää luonnollistaa sen tai ottaa käyttöön luonnottomia (unnaturalizing) lukustrategioita. Luonnottomat lukustrategiat vastustavat tosielämän rajoitusten soveltamista kaikkiin kertomuksiin ja pidättyvät rajoittamasta tulkintoja siihen, mikä on mahdollista kirjallisessa kommunikaatiossa ja representaatiomalleissa. Nielsen toteaaakin, että luonnoton narratologia tutkii luonnottomien kerrontakeinojen, -skenaarioiden ja -strategioiden käytön seurauksia niiltä osin kuin ne eroavat luonnollisesta kerronnasta. (emt., 377–378.)

Kaarlen mielenterveyden epäilemisen ja luonnollistavan lukutavan lisäksi *Routavuoden* kerrontaa on mahdollista lähestyä myös luonnottoman lukutavan kautta. Kaarlen ja Ericin tajuntojen ja äänen sekoittumista paikoitellen niin, ettei lukija voi olla varma siitä, kuka on äänessä, sekä eri aikoihin ja eri henkilöhahmojen maailmoihin liittyvien asioiden anakronistista sekoittumista toisiinsa voi pitää tarinan maailmassa mahdollisena, vaikka kahden henkilön tajunnan sekoittuminen ei fiktion ulkoisessa todellisuudessa olekaan uskottavaa. Fiktiivinen teksti ja tajunnankuvaus ovat taidetta, ja siinä ovat mahdollisia asiat, jotka todellisuudessa ovat mahdottomia. Arkisista asioista poikkeava kieli ja kerrontaratkaisut kiinnittävät huomion juuri tähän fiktiivisyyteen. *Routavuoden* kerronnan lähestyminen luonnottoman lukutavan kautta kiinnittää huomion teoksen muotoon, siihen, mikä merkitys kahden henkilöhahmon maailmojen ja tajunnan sekoittumisella toisiinsa on teoksen kokonaisuuden ja sisäistekijän viestin kannalta.

2.3. Königmannin ja kansanedustajan luonnoton tarinamaailma

Santarmiratsumestari Königmannin toimii *Routavuodessa* yhteensä 11 luvun kertojana. Oman kerrontansa lisäksi Königmann esiintyy *Routavuodessa* henkilöhahmona myös luvuissa, joiden kertojaa ei ole nimetty. Näissä luvuissa kaksoisagenttina toimiva Eric toimittaa Königmannille tietoa aktivistien toiminnasta, kansan mielialoista, kielletyistä lehdistä ja niiden toimitusreiteistä Suomeen.

Minäkertoja on yleensä sekä henkilöhahmo että kertoja. James Phelanin (2001, 215) mukaan lukija etualaistaa kertomusta lukiessaan henkilöfunktion kertojafunktion sijaan. Henkilöhahmon nimi toimii merkkinä, johon lukija yhdistää erilaiset tähän nimeen liitetyt ominaisuudet, joten nimeämättömien lukujen kerronnassa esiintyvä Königmann tulee todennäköisesti tulkituksi samaksi henkilöhahmoksi kuin minäkertoja, joka on äänessä niissä luvuissa joiden kertojaksi on nimetty Königmann. Sama pätee luonnollisesti myös muihin *Routavuoden* kertojiin, sillä kaikki he esiintyvät henkilöhahmoina jonkun toisen kertojan kerronnassa.

Königmannin kerronta on sävyltään pohdiskelevaa ja muistelevaa. Hän pohtii ammattiaan ja siihen kuuluvaa vastuuta ja vaikutusmahdollisuuksia, kuvaa tapaamisiaan Ericin kanssa, Eugenin tekoa ja teon seurauksia. Eugenista, Ericistä ja 1900-luvun alun Suomen tapahtumista kertoessaan Königmann peilaa näitä toistuvasti myöhempiin historiallisiin tapahtumiin ja asioihin:

Meidän [Königmannin ja Ericin] keskustelumme olivat usein viattomia. Ne olisi voinut nauhoittaa, ja epäilemättä sitä olisi jossakin vaiheessa saatettu yrittääkin, jos mikrofoni olisi keksitty. Niin, ja nauha. Teletunnistetietoja en viitsi edes ajatella. (R, 67.)

Eugen Schaumanin vaatteet olivat näytteillä ensin Porvoon museossa, josta ne vähitellen siirrettiin turvaan Ruotsiin, Sven Palménin johtaman henkivakuutusyhtiö Thulen holviin. Terroristin murhaamaksi tulevan miehen verisukulainen otti pyhittääkseen terroristin veriset pukimet. (R, 134).

Kertoessaan luottamuksellisista keskusteluista Ericin kanssa Königmann pohdiskelee, kuinka myöhempi tekniikka, mikrofoni ja nauha, olisi mahdollistanut heidän salakuuntelemisensa. Hän mainitsee myös teletunnistetiedot. Kuvatessaan, miten Eugenin vaatteet ensin olivat esillä Porvoon museossa ja miten ne sitten siirrettiin Sven Palménin johtaman henkivakuutusyhtiön holviin, Königmann viittaa samalla Ruotsin pääministeri Olof Palménin murhaan 1986. Myös oman ammattinsa luonnetta pohtiessaan Königmann viittaa selvästi 1900-luvun ensimmäistä vuosikymmentä myöhempiin tapahtumiin. Hän muun muassa toteaa, että kukaan ei enää muista kuinka 1900-luvun alussa koko sivistynyt Eurooppa pelkäsi terroristeja enemmän kuin Yhdysvallat syyskuun 11. päivän jälkeen (R, 134), ja sanoo, ettei aio kokea Jagodan ja Jezovin eikä edes

Hooverin kohtaloa (R, 94). Syyskuun 11. päivällä Königmann viittaa Yhdysvalloissa syksyllä 2001 tehtyihin terrori-iskuihin. Jagoda ja Jezov työskentelivät kumpikin Neuvostoliiton salaisen poliisin NKVD:n päällikköinä 1930- ja 1940-luvun taitteessa, niin sanotun suuren puhdistuksen aikana. Molemmat joutuivat Stalinin epäsuosioon ja teloitetuiksi⁶. J. Edgar Hoover oli Yhdysvaltain turvallisuuspoliisin ja sen seuraajan FBI:n pitkäaikainen johtaja 1900-luvulla. Hoover toimi tehtävässään 68-vuotiaaksi, kuolemaansa saakka. Hoover kuoli ilmeisesti sydänkohtaukseen, joten hänen kuolemansa oli Jagodasta ja Jezovista poiketen luonnollinen. Hänen kuolemansa jälkeen julkisuudessa käsiteltiin hänen poliittista vallan väärinkäyttöään⁷.

Königmannin ikä ei käy hänen omasta kerronnastaan tai nimeämättömien lukujen kerronnassa ilmi suoraan eikä epäsuorasti. Kun sekä Königmannin kertomien lukujen minä että Kaarlen/Ericin kerronnassa esiintyvä Königmann ymmärretään samaksi henkilöahmoksi, nousee hänen ikänsä kuitenkin keskeiseksi seikaksi Königmannin kertojanluonnetta pohdittaessa. Santarmiratsumestarina työskennellessään Königmann ei ole voinut olla aivan nuori. Reaalimaailmassa henkilö, joka on 1900-luvun ensimmäisinä vuosina toiminut santarmiratsumestarina, ei olisi enää 2000-luvun alussa elossa ja muistelemassa ja peilaamassa tarkkanäköisesti sadan vuoden takaisia poliittisia tapahtumia nykyhetken poliittisiin tapahtumiin. Königmann alkaa vaikuttaa epäluotettavalta, jopa epäluonnolliselta henkilöahmolta ja minäkertojalta, johon eivät päde reaalimaailman lainalaisuudet.

Königmannin kerronnalle on tyypillistä 1900-luvun alun tapahtumia kuvattaessa menneisyyteen viittaavien aikamuotojen, erityisesti imperfektin käyttö. Yhteiskuntaa, poliittista järjestelmää ja virkamieskoneistoa sekä omaa ammattiaan käsitellessään hän käyttää usein preesensia ja esittää näkemyksensä yleispätevinä, aikakaudesta riippumattomina totuuksina. Kahdessa romaanin loppupuolella olevassa luvussa 1900-luvun alun tapahtumat tulevat kuitenkin ajallisesti lähemmäs kerrontahetkeä.

⁶ Ks. esim. http://fi.wikipedia.org/wiki/Genrih_Jagoda ja http://fi.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Je%C5%BEov.

⁷ Ks. esim. http://fi.wikipedia.org/wiki/J._Edgar_Hoover.

Minä tiedän, kuka tuossa makaa. Tiedän hänen nimensä.

Moniko tietää enemmän seisoessaan läheisimpänsä kuolinvuoteella, pitkän yhteisen elämän jälkeen?

Ei haudata kanneta kuin arvoituksia.

Jos ruumis poltetaan, savukiekuroista muodostuu kysymysmerkki.

Tiedän myös, että tämä ei ole hänen kuolinvuoteensa. (R, 204.)

Lainauksessa kuvataan tilannetta, jossa Eric makaa prokuraattorin murhan jälkeen loukkaantuneena kirurgisessa sairaalassa ja teeskentelee tajutonta. Königmann on virkansa puolesta tullut katsomaan miestä, joka on ampunut prokuraattorin. Lainausta edeltävä luku kuuluu nimeämättömälle kertojalle, joka kuvaa samaa tilannetta seuraavasti:

Sen jälkeen [santarmien poistuttua] sisään astui ratsumestari Königmann, yksin.

Hän lähestyi vuodettani sanaakaan lausumatta.

Hän seiso i liikkuumatta paikallaan, saato i tuntea hänen katseensa, ja samalla tavalla, yhtä äänettömästi, hän hetken kuluttua poistui. (R, 203.)

Kohta i on *Routavuoden* kerronnassa poikkeuksellinen, sillä vaikka romaanin kertojat ovat henkilöhahmoja myös toisten kertojien kerronnassa ja vaikka eri kertojien kerronnasta rakentuu kokonaisuus, tarina, samaa tilannetta ei kuitenkaan tavallisesti kuvata usean eri kertojan kertomana tai edes usean eri henkilöhahmon fokalisoimana. Ericin silmät lienevät tilanteessa kiinni – omassa kerronnassaan Königmann kysyy: ”Raottaako se veijari silmänsä, iskeekö sitä kuin huonossa farssissa? Ei.” (R, 204.) Silti nimeämättömän luvun kertoja osaa sanoa, että huoneeseen astunut henkilö on juuri Königmann. Mistä kertoja tämän päättelee, ei käy ilmi: lainauksessa viitataan havaintojen perustana vain kuuloaistiin, siihen että Königmann poistuu paikalta äänettömästi. Koska Königmann on paikalla yksin eikä sano mitään, nimeämättömän luvun kertoja ei voi päätellä tätä Königmanniksi puheään i perusteella.

Königmannin kerronnasta lainaamassani kohdassa minäkertoja kuvaa preesensissä, nykyhetkeä kuvaavassa aikamuodossa, hetkeä jolloin katselee sairaalassa makaavaa Ericiä. Kertoja ei kuvaa lukijalle, miltä loukkaantunut Eric näyttää sairaalavuoteella maatessaan, vaan ajautuu pohtimaan yleisellä tasolla ihmisen mahdollisuutta tuntea toinen ihminen. Nykyhetken tiedon lisäksi kertojalla vaikuttaa olevan tietoa myös tulevasta. Hän sanoo tietävänsä, että tämä ei ole Ericin kuolinvuode.

Königmannin kerronnalle ovat tyypillisiä epäselvät viittaussuhteet. Kerronnassa esiintyy niin persoonapronomineja kuin aikaan liittyviä ilmauksia, joiden viittauskohde ei käy tekstistä selkeästi ilmi. Ensimmäinen epäselvä persoonapronomini löytyy heti ensimmäisen Königmannille kuuluvan luvun alusta: ”Tämä on erikoislaatuinen ammatti. Myönnän. Meidän kasvomme eivät näy turvakameroiden kuvissa, meiltä anotaan luvat niiden sijoittamiselle” (R, 42). Koska kertoja aloittaa luvun puhumalla ammatistaan, syntyy vaikutelma, että hän sisällyttää meihin itsensä ja kaikki samaa ammattia harjoittavat henkilöt. Königmann käyttää työtään kuvatessaan toistuvasti pronominia me. ”Meitä vihattiin Suomessa, ei poliisia, koska poliisilaitos oli suomalainen. Meitä vihattiin myös Venäjällä, eikä pelkästään kansa” (R, 93). Kertoja ei tässäkään kohtaa kerro, keitä kaikkia meihin kuuluu. Koska tämä ”me” asettuu vastakkaiseen suhteeseen poliisilaitoksen kanssa, syntyy vaikutelma, että me viittaa santarmilaitokseen ja sen virkamiehiin. Königmannin kerronnan pohdiskeleva sävy ja tapa, jolla hän tekee yleistyksiä ja yhdistää 1900-luvun alun tapahtumia myöhempiin, luo kuitenkin vaikutelman, että ”me” ei hänen kerronnassaan tarkoita yksinomaan 1900-luvun alun santarmeja Suomessa tai Venäjällä. Viimeisessä luvussaan Königmann toteaa: ”Työsarkaa riittää. Meitä tarvitaan. Aina.” (R, 245). Aiemmin esillä ollut viittaus Jagodaan, Jezeviin ja J. Edgar Hooveriin antaa syyn olettaa, että ”me” saattaa Königmannin kerronnassa viitata ylipäätään salaiseen poliisiin ja sen toimintaan.

Lukuun ottamatta lukua, jossa Königmann on kirurgisessa sairaalassa katsomassa sinne tuotua Ericiä, Königmann on kertojana kuvannut Ericiä ja Eugenia ajallisen etäisyyden päästä. Viimeisessä luvussa ajallinen etäisyys kerrontahetken ja 1900-luvun alun tapahtumien välillä kuitenkin vaihtelee.

Joku pragmaatikko voi sanoa, että ratkaisevampia olivat sota ja kumousliikkeet Venäjällä ja Plehven kuolema viisi viikkoa kenraalikuvernöörin kuoleman jälkeen, mutta *ennen poistumistani* tästä maasta tahdon toistaa: minä uskon, että Eugen pelasti maan.

Ilman tuota uskoa en *nyt* olisi lähdössä tästä maasta, jonnekin pois.

Saatoin lähteä. Tilanne oli valmis, työni tehty. Marraskuussa elämä alkoi palata normaaleihin uomiinsa, kuohunta laantui. Neljäntenä päivänä Senaatintorille oli kokoontunut valtava ihmisjoukko. Kun senaatin ovi kello 13 avautui ja vahtimestari jakoi julistuskirjan kopioita, yleisön keskuuteen levisi aluksi täydellinen hiljaisuus. Julistuskirjalla lopetettiin toistaiseksi helmikuun manifestin noudattaminen, vaikka sitä ei kumottu. Sen sijaan kumottiin muut *ensimmäiseksi sortokaudeksi* kutsutun kauden aikana annetut manifestit kokoontumisvapauden rajoittamisesta ja asevelvollisuusasetuksesta diktatuuriasetukseen ja santarmivalvonnan lisäämiseen. (R, 243–244, kursiivi HL.)

Tekstikatkelman ajankohta on nyt. Königmann on nyt lähdössä pois tästä maasta, Suomesta. Hän on vielä täällä, mutta hänen työnsä on tehty ja hän voi lähteä jonnekin pois. Teksti alkaa preesensillä – ”joku pragmaatikko voi sanoa” – , vaihtuu imperfektiksi – ”ratkaisevampia olivat” – , palaa preesensiin – ”tahdon toistaa”, ”minä uskon” – , hyppää hetkeksi imperfektiin – ”Eugen pelasti”-, siirtyy konditionaaliin - ”en nyt olisi lähdössä” – ja siirtyy sitten taas imperfektiin – ”saatoin lähteä”, ”tilanne oli valmis”, ”elämä alkoi palata”, ”kuohunta laantui”.

Katkelman alussa olevaan arveluun siitä, mitä ”joku pragmaatikko” saattaisi sanoa, voi vielä liittää ajatuksen tapahtumien katselusta ajallisen etäisyyden päästä. Ilmaisut ”ennen poistumistani” ja ”en nyt olisi lähdössä” yhdistettyinä preesensissä oleviin verbeihin kurovat kuitenkin ajallista etäisyyttä umpeen, sijoittavat kertovan minän lähelle kuvaamiensa tapahtumien aikaa. Marraskuusta puhuessaan kertojan voi nähdä viittaavan vuoden 1905 marraskuuhun, jolloin ns. ensimmäisen sortokauden katsotaan päättyneen suurlakkoon ja keisarin antamaan marraskuun manifestiin (ks. Jussila 2004, 694–701 ja Tikka 2008, 39–41). Lainauksen lopussa kertojan ajallinen etäisyys kuvailemiinsa tapahtumiin tuntuu kuitenkin jälleen kasvavan. Hän käyttää ilmaisua ensimmäinen sortokausi, jota ei vuoden 1905 lopulla ole vielä käytetty. Jos lainausta tarkastellaan Monika Fludernikin (2010, 18–22) skeemojen eli TOIMINNAN, KERTOMISEN, KOKEMISEN, NÄKEMISEN ja REFLEKTOINNIN kehysten kautta, huomataan, että eri kehyksiin kuuluvat asiat esitetään siinä erilaisen ajallisen etäisyyden kautta. Toiminnan kehykseen kuuluu Königmannin lähtö Suomesta.

Sen osalta ajallinen etäisyys kerronnan ja tapahtumahetken välillä on lyhyt, Königmann on juuri lähdössä Suomesta. Reflektointia hän tekee kuitenkin pidemmän ajallisen etäisyyden päästä käyttäen ilmaisua, jota ei tapahtuma-aikana ole vielä ollut olemassa.

Kansanedustaja toimii kertojana yhteensä neljässä *Routavuoden* luvussa. Ensimmäisessä näistä luvuista hän käsittelee sosiaalidemokraattisesti ajattelevien suhtautumista yhteiskuntaan ja heidän rooliaan enemmistön etujen puolestapuhujana, toisessa pohtii, missä on nähnyt häntä katsovat silmät ja ihmisen aiemmin, kolmannessa käy läpi Suomea koskevien yleisliittovaltiollisten lakien määräytymistä ja neljännessä kuulee suihkussa ollessaan epäilyttävän äänen ja lähtee katsomaan, mistä ääni tulee. Neljännessä luvussa esiintyvä viittaus vuonna 1959 syntyneeseen amerikkalaiseen näyttelijään Kevin Spaceyhyn sekä ensimmäisessä luvussa käsitelty Suomen itsenäistyminen, työväenliikkeen olemassaolon tunnustaminen ja sosiaalidemokraattisesti ajattelevien suhtautumisen muuttuminen yhteiskuntaa kohtaan antavat ymmärtää, että kansanedustaja on ennemmin *Routavuoden* 2000-luvun alkua kuin 1900-luvun alkua käsittelevään todellisuuteen kuuluva henkilöahmo. On myös muistettava, että vuosina 1904 ja 1905, joissa *Routavuoden* 1900-luvun alkua käsittelevässä kuvauksessa pääasiassa liikutaan, ei Suomessa vielä ollut kansanedustajia vaan ensimmäinen eduskunta ja sen kansanedustajat valittiin vuonna 1907. Syntyy vaikutelma, että kertojana romaanissa esiintyvä kansanedustaja on sama kansanedustaja, johon Kaarle nimeämättömissä luvuissa törmää muutaman kerran sattumalta ja jonka talon luo hän silloin tällöin pyöräilee. Toinen kansanedustajan luvuista sijoittuu *Routavuoden* rakenteessa lähelle lukua, jossa Kaarle on ollut Jaanan kanssa teatterissa ja jäänyt aulassa katsomaan pitkään paikalla ollutta kansanedustaja Rahkosta ja tämän vaimoa. Välittömästi ennen kansanedustajan neljättä lukua Kaarle on nimeämättömässä luvussa kuvannut, kuinka katselee kaihtimen läpi loistavassa valossa hiuksiaan harjaavaa ja itseään riisuvaa naista, kansanedustajan vaimoa.

Kansanedustajan kerronta jakautuu yksityiseen ja julkiseen. Ensimmäisessä ja kolmannessa luvussa kertoja kohdistaa puheensa yleisölle. Ensimmäinen luku alkaa sanoilla ”[m]uistutan kuulijoita siitä, että jo heti Suomen tultua itsenäiseksi ja kansanvaltaisuuden laajennuttua muuttui sosiaalidemokraattisesti ajattelevien suhtautuminen yhteiskuntaan” (R, 26). Myös kolmas luku alkaa sanalla muistutan, mutta siinä ei samalla tavalla viitata kuulijoihin (tai muuhun yleisöön) kuin toisessa luvussa (R, 167). Se, keitä kansanedustan kuulijat ovat ja kenelle hän sanansa kohdistaa, ei

käy tekstistä ilmi. Siinä on siis samanlaista epämääräisyyttä kuin Königmannin kerronnassa, vaikka se ilmeneekin eri tavalla. Toinen ja neljäs kansanedustajan luvuista ovat sisällöltään yksityisempiä. Ne ovat kansanedustajan oman mielen kuvausta, eivät yleisölle tarkoitettua puhetta.

Kansanedustajan kolmannessa luvussa käytetyt ilmaisut yleisliittovaltiollinen laki, Suomen ministerivaltiosihtööri, Suomen säädöt, liittovaltion neuvosto ja keisari eivät tunnu sopivan siihen 2000-luvun alun yhteiskuntaan, jossa kansanedustaja elää. Osa niistä viittaa 1900-luvun alun Suomen lainsäädäntöjärjestykseen, mutta ilmaisun liittovaltio ei voi nähdä kuitenkaan yksiselitteisesti viittaavan Venäjän keisarikuntaan. Näiden asioiden esiintymistä 2000-luvun alussa elävän minäkertojan tekstissä voi pitää epäluonnollisina, luonnottomina elementteinä. Luonnottomuus ei kuitenkaan vaikuta olevan kansanedustajan kerronnan tai hänen kuvaamansa tarinamaailman leimallisina piirre. Suurinta osaa hänen kerronnastaan voi lukea ja tulkita ilman turvautumista luonnottomiin tulkintastrategioihin. Kolmannessa kansanedustajan luvussa on nähdäkseni ennen kaikkea kyse anakronismista, toiseen aikaan liittyvien asioiden siirtämisestä 2000-luvun alkua koskevaan kerrontaan, ja *Routavuoden* yhden keskeisen subtekstin, helmikuun manifestin, käsittelemisestä. Käynkin kansanedustajan kolmatta lukua tarkemmin lävitse tutkielmani luvussa 4.2.2. Helmikuun manifesti.

2.4. Muut kertojat

Isän, Iineksen, Jaanan sekä Hannun ja Kertun kerronnassa liikutaan 2000-luvun alun maailmassa. 1900-luvun alun maailman tapahtumilla ei ole heidän kerronnassaan sijaa. Isä toimii kertojana yhdeksässä *Routavuoden* luvussa. Iineksellä ja Jaanalla on kummallakin vastuullaan yksi luku. Lukuja, joiden alussa kertojaksi nimetään Hannu ja Kerttu, on *Routavuodessa* yhteensä viisi. Hannu on kertojana yhdessä, Kerttu neljässä näistä luvuissa.

Hannun ja Kertun kertomat jaksot sijoittuvat *Routavuoden* loppupuoliskolle. Ne limittyvät sisällöltään yhteen Kaarlen kerronnan kanssa. Kaarle vastaa deittipalstalla olevaan viestiin, jossa ennakkoluuloton ja S/M-henkinen pari, 42-vuotias nainen ja 49-vuotias mies, kertovat etsivänsä

kolmanneksi pyöräksi 25-30-vuotiasta miestä (R, 173-174). Pariskunta esittelee itsensä Hannuksi ja Kertuksi, Kaarle itsensä Ericiksi. Yhteydenotto johtaa tapaamiseen ja kolmeen yhteiseen seksisessioon. Hannun ja Kertun kerronta erottuu *Routavuoden* muusta kerronnasta puhekielisenä:

Me on oltu yhdessä seitsemän vuotta. Mulle tää on neljäs elämä, Handella taitaa olla viides menossa. Sillä on kaks aikusta lasta, mulla ei yhtään. Ei mulla oo ollu aikaa semmosiin, ei edes halua. Meillä on kiva luukku, aika uudessa ja pienessä yhtiössä. (R, 148.)

Äänessä oleva Kerttu ei taivuta verbejä kielioppisääntöjen mukaan (”me on oltu”, ”mulla oo ollu”), käyttää Hannusta lempinimeä Hande, viittaa mieheen hän-pronominin sijaan ilmaisulla ”se” ja itseensä puhekielisesti taipuneilla pronominiuodoilla ”mulle” ja ”mulla”. Myös ilmaisu ”semmosiin” lapsista puhuttaessa ja ”luukku” asuntoon viitattaessa ovat puhekielisiä ilmaisuja, joita muiden *Routavuoden* kertojien luvuissa ei juuri esiinny. Nimeämättömien lukujen kertoja ja Eric omassa luvussaan käyttävät joitakin puhekielisiä ilmaisuja, mutta pääsääntöisesti heidän kielensä on neutraalia kirjakieltä. Viimeisen Kertun kertoman luvun kieli poikkeaa muusta Hannun ja Kertun kerronnasta huolitellumpana ja kirjakielisempänä:

Miksi pelkää, ei ole mitään pelättävää. Arkut ovat täynnä helmiä ja jalokiviä, ne ovat meidän. Tuolla ui keltainen ankka, se varmaan auttaa meidät joen yli, jos minä pyydän. Ankka, ankkani pieni, tähän päättyi jo tieni. Tule avuksi Kertulle, Hannulle, vie meidät toiselle rannalle. Ei tämä ole oikea veitsi, älä pelkää. Miksi sinun kädessäsi on kyynärsauvani, miksi kätesi kohoaa iskuun? (R, 238.)

Kertoja puhuttelee jotakuta, joka on ilmeisesti peloissaan, ja vakuuttaa tälle, että pelättävää ei ole. Arkuissa olevat helmet ja jalokivet kuuluvat äänessä olevalle kertojalle ja tämän puhuttelemalle henkilölle, ja näköpiirissä on myös ankka, jota kertoja voi pyytää auttamaan heidät joen toiselle puolelle. Kertojan tavassa puhutella ankkaa on rytmillistä toistoa, alku- ja loppusointuja ja riimitelyä. Ankalle esitetyn avunpyynnön jälkeen puhuttelun kohde vaikuttaa palaavan samaksi kuin luvun alussakin. Kertoja toistaa tälle jälleen, ettei pelättävää ole, sillä veitsi ei ole oikea. Hän ihmettelee, miksi puhutellulla on kädessään kertojalle kuuluva kyynärsauva ja miksi puhutellun käsi kohoaa iskuun.

Luvussa on monia sadunomaisia piirteitä. Helmiä ja jalokiviä täynnä olevat arkut ovat tyypillistä satujen kuvastoa, samoin avun saaminen joltakin eläimeltä. Kertojan tapaa puhutella ankkaa voi myös pitää saduille tyypillisenä kielenä. Nimet Hannu ja Kerttu kytkeytyvät Grimmin veljesten vanhaan satuun lapsista, jotka köyhät vanhemmat hylkäävät metsään ja jotka löytävät piparkakuista rakennetun mökin. Mökissä asuu eukko, noita joka houkuttelee lapset luokseen ja ottaa nämä vangikseen syöttääkseen heidät ensin lihaviksi ja sitten paistaakseen uunissa. Samanlaisia satumaailmaan kuuluvia elementtejä ja ilmaisuja löytyy myös viimeisestä isälle kuuluvista luvuista:

Sadussa Kaarle olisi päässyt onnellisesti vastarannalle ja kulkenut jonkin aikaa, metsä olisi alkanut näyttää tutummalta ja tutummalta, lopulta hän olisi nähnyt isänsä talon. Hän olisi lähtenyt juoksemaan, syöksynyt tupaan ja kapsahtanut kaulaani. Elämäni oli ollut ilotonta siitä lähtien kun olin jättänyt Kaarlen metsään ja Sirkka oli kuollut. Kaarle heitteli kourallisen toisensa perään helmiä ja jalokiviä lattialle. Siihen loppuivat kaikki huolestumme ja elämämme oli pelkkää iloa. Nyt on satuni loppu ja hiirelle tuli hoppu, shakkikerho alkaa kello kaksitoista. (R, 242.)

Isän, Iineksen ja Jaanan elämää leimaa kaikkia jonkinlainen paikalleenjäätneisyys, pysähtyneisyys ja näköalattomuus. Muutos ei tunnu haaveista ja unelmista huolimatta mahdolliselta. Iines toteaa, että ” [t]oivo on sillä tavalla julma asia, että se elää pienestä, mitättömästä, tuskin havaittavasta. Se kytee, vaikka savu olisi aikoja sitten lakannut nousemasta. Ei kiehkuraakaan, ja yhtäkkiä, varoittamatta, leimahtaa liekki. Toivo elää tavanomaisessa, arkipäiväisessä. Siksi se on niin vaikea vastustaja” (R, 37). Hannun ja Kertun elämään tuntuu kuuluvan enemmän vapautta kuin muilla *Routavuoden* 2000-luvun alun kertojilla ja henkilöihahmoilla. Heillä on oma firma, joka tuo maahan lävistykseen liittyviä tarvikkeita, ja Hannu on mukana myös vedonlyöntibisneksessä. Yrittäjinä Hannulla ja Kertulla on mahdollisuus vaikuttaa omiin aikatauluihinsa eri tavalla kuin muiden palveluksessa olevilla työntekijöillä: ”Jos meitä joku aamu huvittaa jäädä himaan, niin mehän jäädään (R, 148)”.

Toivottomuuden ja tyytymisen lisäksi isää, Inestä, Jaanaa sekä Hannua ja Kerttua yhdistää se, että heidän kerrontansa ja henkilöihahmojensa kautta teoksessa käsitellään seksuaalisuutta ja läheisiä ihmissuhteita, jotka ovat politiikan ja vallan ohella yksi *Routavuoden* keskeisistä teemoista. Isä ei

omassa kerronnassaan viittaa muihin naisiin kuin kuolleeseen vaimoonsa Sirkkaan tai tuo muutenkaan esiin mitään seksuaalisuuteensa liittyvää. Nimeämättömien lukujen kerronnassa Kaarle kertoo (R, 71), että isällä ei hänen tietääkseen ole ollut naista äidin kuoleman jälkeen. Iines kertoo omassa luvussaan, että hänellä on ”romeo, se on paras sauva” (R, 57). Iines matkustelee paljon, mutta hänellä ei ole ollut yhtäkään kevyttä lomaseikkailua, ja hän sanoo häpeävänsä yksinäisyyttään. Iines haaveilee yhteisestä elämästä miehen kanssa, arkisista asioista: paitojen silittämisestä, sään kommentoinnista, siirtolapuutarhan tai talon hankinnan suunnittelemisesta yhdessä toisen ihmisen kanssa (R, 57–58).

Joskus kun Jenna jo nukkuu, ne [sormet] saattavat tehdä minulle tepposet, varsinkin jos telkkarissa nussitaan. Ojentaudun nojatuolilla suoraksi, toinen käsi vetää vetskarin auki ja kiskoo housuja sen verran alas että sormet pääsee pyörittämään rulettia jossa pikavoitto on varma, toinen käsi hiplaa nänniä. Vuokraisäntä tulee perimään maksua luonnossa, en aina suostu heti mutta se käyttää lievää väkivaltaa. Pieni pakottaminen takaa laiskan orkun. Käyn pesulla ja menen nukkumaan. (R,105.)

Jaanan kerronnassa seksuaalisuus on läsnä konkreettisemmalla tavalla kuin Iineksen kerronnassa. Jaanalla on lapsi, tytär Jenna. Kaarlen kerronnasta käy ilmi, että Jenna on jo kouluikäinen (R, 107). Jaanan seksuaalisuus on konkreettisempaa ja fyysisempää kuin Iineksellä. Siinä missä Iines viittaa omistavansa hieromasauvan, Jaana kuvaa suoraan sitä, miten joskus tyydyttää itsensä omilla sormillaan. Tulkinnanvaraiseksi jää, onko luonnossa maksua vaativa vuokraisäntä todellisuutta vai Jaanan fantasiaa. Jaana on pienipalkkainen siivooja, joten on mahdollista, että hänellä ei ole varaa maksaa vuokraansa rahassa ja hän korvaa sen suostumalla seksiin vuokraisäntänsä kanssa. *Routavuoden* kerronnalle ovat kertojasta riippumatta tyypillisiä erilaiset nopeat siirtymät: kertova minä tai kertojan puhutteleva sinä saattaa yhtäkkiä muuttua toiseksi, eri aikakausien tapahtumat limittyvät ja sekoittuvat toisiinsa. Myös tässä kohtaa kerrontaa voi siis nähdä olevan kyseessä tällainen siirtymä.

Hannu ja Kerttu ovat seksuaalisesti vapautuneempia kuin muut *Routavuoden* henkilöahmot. Ensimmäinen Kaarlen sekä Hannun ja Kertun sessio on Kaarlen kertoman mukaan maltillinen (R, 213). Toisella kerralla mukaan tulee enemmän sadomasokistisia piirteitä: video, jolla näkyy ruoskia, kuonokoppia ja mustaa nahkaa, ja Hannun läiskimistä sekä käsin että japanilaistyyllisellä viuhkalla.

Kolmannella kerralla Kertun käteen ilmestyy jostain veitsi, jolla hän lyö Hannua, sitten veitsi on Kaarlen kädessä, ja Kaarle lyö sillä Hannua sokeasti ja poistuu paikalta (R, 235). Tapahtuneen jälkeen Kaarle ei tunnu olevan varma siitä, miten tilanne lopulta päättyi (R, 9, 235, 246).

Kaarlelle sadomasokististen filmien ja katsominen ja sadomasokistisen seksin harjoittaminen näyttäytyy luonnollisena ajassa, jossa ”ihmisen alistamisesta ja holhoamisesta oli tehty korkein hyve ja valtion virallinen, perustuslakiin verrattava oppi” (R, 23). Seksi Hannun ja Kertun kanssa näyttäytyy hänelle tilaisuutena ”iskeä kiinni yhteiskunnan ytimeen, alkusoluun, ehkä perheeseen, ainakin parisuhteeseen” (R, 192).

3. Kerronnan tematisoituminen *Routavuodessa*

3.1. Metafiktio ja historiografinen metafiktio

Valtaan, politiikkaan, kansaan ja poliittiseen terrorismiin liittyvien kysymysten lisäksi *Routavuoden* kerronnassa tematisoituu myös itse kerronta. Nimeämättömien lukujen kertojanäänäen ja minän pirstaleisuus kiinnittävät huomion kerrotun sisällön lisäksi siihen, kuka kertoo ja miten kerrotaan. Kaarlen suhtautuminen tutkielmansa lähteenä olevaan Ericin päiväkirjaan nostaa esiin kysymyksen sekä historiallisen dokumentin että ylipäätään kerronnan luotettavuudesta. Nimeämättömien lukujen kertoja ylittää kerronnan hierarkkisia tasoja ja tekee näin näkyväksi tämän hierarkian olemassaolon ja romaanin kerrontatilanteen luonnottomuuden: puhuttelee lukijoita, viittaa luojaansa ja tämän seuraavaan kirjaan ja esittää kysymyksiä henkilöhahmoille, joista kertoo. Hän esittää suoraan näkemyksiään siitä, millaista kirjallisuuden tulee olla.

Yksi keskeisimmistä metafiktioita luoneista kirjallisuudentutkijoista, Patricia Waugh, toteaa metafiktioita tarkoittavan fiktiivistä kirjoitusta, joka tietoisesti ja systemaattisesti vetää huomion itseensä artefaktina asettaakseen kysymyksiä fiktion ja todellisuuden suhteesta (Waugh 1984, 2). Väitöskirjassaan *Metafiktio käsite. Teoreettinen, kontekstuaalinen ja historiallinen tutkimus* (2006) metafiktioon paneutuneen Mika Hallilan sanoin metafiktio voi ”käsittää merkitsevän fiktiota, jonka objektina on fiktio” (Hallila 2006, 31). Erilaisissa metafiktioita määrittelyissä keskeisiksi lähtökohdiksi nostetaan yleensä fiktiivisyyteen kohdistuva refleksiivisyys sekä erilaiset fiktion keinotekoisuutta korostavat piirteet. Metafiktioita ja postmodernismin käsite kytetään usein toisiinsa, vaikka samalla tuodaankin ilmi, että esimerkiksi jo *Don Quijotessa*, *Tristram Shandyssa* ja *Jaakko Fatalistissa* voidaan havaita metafiktiivisiä piirteitä. (ks. Hallila 2006, 14–15.) Metafiktioita keskeisimpiä teoreetikoita kirjallisuustieteessä ovat olleet Linda Hutcheon ja Patricia Waugh, joiden luomalle pohjalle metafiktioon liittyvä kirjallisuudentutkimus ja teoria edelleen – myös Hutcheonia ja Waugh’ia kritisoidessaan – pitkälti rakentavat.

Metafiktioita pidetään yleensä keskeisenä postmodernin romaanin piirteinä. Olen itsekin tutkielmani aloitusluvussa luonnehtinut *Routavuotta* postmoderniksi historialliseksi romaaniksi ja perustellut tätä luonnehdintaani romaanin kerronnan metafiktiivisillä piirteillä. Mika Hallilan (2006, 69) mukaan postmodernistisen romaanin ja metafiktioita samaistaminen on yksi niistä osatekijöistä, jotka

tekevät metafiktioin käsitteestä epäselvän ja erottelukyvättömän. Vaikka Hutcheon ja Waugh omissa metafiktioin teorioissaan pyrkivätkin erottamaan postmodernismin metafiktioista, molemmat kuitenkin kommentoivat postmodernismia ja sen ongelmallisuutta, filosofiaa ja debatteja. Tämä tekee metafiktioin käsitteestä vähemmän itsenäisen ja erottelukyvättömän kuin jos he sivuuttaisivat postmodernismin problematiikan. Postmodernismia ja metafiktioita koskevat diskurssit ovat pitkään olleet toisiinsa yhteenkietoutuneita. (Hallila 2006, 69.)

Hallila (2006, 209) jaottelee metafiktioin käsitteeseen kytkeytyvät merkitykset postmodernismiin kytkeytyviin ja yleisiin piirteisiin. Lähtökohdiltaan postmodernismiin kytkeytyviä merkityksiä ovat hänen mukaansa intertekstuaalisuus, realismikriittisyys, konstruktionistisuus, dominanssiltaan ontologinen ja ristiriitaisuuksia sisältävä. Yleisiä metafiktioin käsitteeseen liitettäviä merkityksiä ovat parodinen, romaanin kielellisyyttä ja keinotekoisuutta refleктоiva, kirjallisuusteoreettista ja kirjallisuusfilosofista pohdintaa sisältävä ja itseensä sitä kohdistava romaani, sekä lukijaa merkityksenmuodostusprosessissa aktivoiva. (emt, 209.) *Routavuodesta* voidaan löytää molempiin, sekä lähtökohdiltaan postmodernismiin kytkeytyviä että yleisiä metafiktioin käsitteeseen kytkeytyviä metafiktiivisiä piirteitä. Postmodernismiin kytkeytyvistä metafiktiivisistä piirteistä *Routavuodesta* löytyy ainakin intertekstuaalisuutta, yleistä romaanin kielellisyyden ja keinotekoisuuden reflektionia sekä kirjallisuusfilosofista pohdintaa. Tarkastelen kaikkia näitä tässä luvussa tekstiesimerkkien avulla.

Metafiktioin liittyy läheisesti myös Linda Hutcheonilta peräisin oleva käsite historiografinen metafiktio. Historiografinen metafiktio on postmodernin historiallisen romaanin tyypillinen piirre, ja osa kirjallisuudentutkijoista pitää sitä myös omana historiallisen romaanin lajinaan. Historiografiselle metafiktioin on tyypillistä historian ja historiankirjoituksen uudelleenkirjoittaminen sekä historiallisen tiedon luonteen problematisoiminen. Historiografinen metafiktio on lajina fiktiivistä kaunokirjallisuutta, vaikka Linda Hutcheonin mukaan on olemassa myös joitakin ei-fiktiivisiä romaaneja, kuten Norman Mailerin *The Armies of the Night*, jotka muodoltaan ja sisällöltään lähestyvät historiografista metafiktioita. (Hutcheon 1988, 105–123).

Marita Hietasaaren mukaan historiografinen metafiktio ”käyttää yleisesti tunnettua historiallista tietoa mutta ei yritäkään sulauttaa sitä osaksi fiktiivistä maailmaa. Sen sijaan lukija saa seurata,

kuinka päähenkilöt keräävät tietoa eri lähteistä ja yrittävät muodostaa siitä ymmärrettävän kokonaisuuden. Tämäkin korostaa sitä, että menneisyys on saavutettavissamme vain erilaisten tekstien ja jäänteiden välityksellä.” (Hietasaari 2011, 69.) *Routavuodessa* ei mainita erikseen kuin yksi lähde, jota Kaarle käyttää 1900-luvun alun tapahtumia selvittäessään, Ericin päiväkirja. Kaarle pitää selvänä, että Eric ei päiväkirjassaan kerro kaikkea ja esittää lukijoilleen tietoisesti valheellisia motiiveja, joten hän etsii tietoa myös muista lähteistä muodostaakseen kokonaiskuvan tapahtuneesta ja siihen vaikuttaneista asioista (esim. R, 35, 43–44, 47). *Routavuoden* lukijalle tehdään näkyväksi, että tekstit ja jäänteet, joiden välityksellä menneisyyttä koetetaan saavuttaa, eivät välttämättä ole luotettavia: ne on saatettu kirjoittaa tarkoitushakuisesti, painottaen joitakin asioita ja jättäen pois joitakin toisia.

Ansgar Nünningin mukaan historiografinen metafiktion haastaa usein hegemoniset kulttuuriset diskurssit kontekstualisoimalla ne uudelleen ja tarjoamalla vaihtoehtoisia versioita (Nünning 2004, 360). Historiografinen metafiktion tematisoi ja heikentää rajaa historiankirjoituksen ja fiktion välillä. Historiografinen metafiktion voi olla eksplisiittistä ja käyttää metafiktion keinoja tematisoidakseen ja tutkiakseen avoimesti koherentin, menneisyyttä koskevan esityksen luomiseen liittyviä epistemologisia, metodologisia ja kielellisiä ongelmia. Yhtä hyvin se voi kuitenkin olla myös implisiittistä: historiankirjoitukseen liittyvät ongelmat saattavat tulla esiin pelkästään teoksen rakenteen kautta. Kummassakin tapauksessa historiografisessa metafiktiossa ei ole niinkään kyse historiallisista tosiasioista kuin historiallisten tapahtumien rekonstruoinnin ja historian kirjoittamisen epistemologisista ongelmista. Historiografisen metafiktion eksplisiittiset muodot haastavat suoraan historiankirjoituksen hegemoniset diskurssit ja käsittelevät avoimesti menneisyyden uudelleen esittämisen epistemologisia ja metodologisia ongelmia. Itsestääntietoinen historian tallentamisen tutkiminen ja sellaisten perinteisten historiallisten oletusten kuin lähteiden objektivisuuden ja luotettavuuden kyseenalaistaminen ovat eksplisiittisen historiografisen metafiktion keskeisiä huolenaiheita ja tunnusmerkkejä. (Nünning 2004, 365–366.)

Nünning jaottelee (postmodernin) historiallisen romaanin viiteen eri tyyppiin: dokumentaariseen, realistiseen, revisionistiseen ja metahistorialliseen romaaniin sekä historiografiseen metafiktioon (Nünning 2004, 362–365). Teoriassaan Nünning yhdistää McHalen revisionistisen romaanin, Wesselingin itsereflektiivisen romaanin (ja nimeää tämän metahistorialliseksi romaaniksi), sekä Hutcheonin historiografisen metafiktion. (Hietasaari 2011, 70–71.) Nünningin mukaan

historiografiselle metafiktiolle ovat tyypillisiä esteettisen illuusion rikkovat tai historiankirjoitukseen kohdistuvat metafiktiiviset kommentit. Kommentit voivat olla joko eksplisiittisiä tai implisiittisiä: teokset voivat pohtia avoimesti historiankirjoituksen epistemologisia ja metodologisia kysymyksiä tai tuoda ne esiin peitetympin romaanin rakennustavoissa (Nünning 2010, 53–54.) Nünningin jaottelussa Seppälän *Routavuotta* voi pitää lähinnä historiografisena metafiktiona.

3.2. Itsetietoinen historiallinen fiktio

Metafiktiolle tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa parodia, peili- ja upotusrakenteet (*mise en abyme*), tuttujen juonirakenteiden ja konventioiden kierrättäminen, fantasia, pelit ja leikki sekä eroottisuus eli se, miten teksti viettelee lukijansa (Hutcheon 1980, 48–56, 71–86 ; Waugh 1984, 34–35, 74–86.) Hallilan mukaan postmodernistiselle fiktiolle on tyypillistä, että siinä sekoitetaan historiallisia tosiasioita fiktion ja leikitellään fiktion ja toden rajoilla (Hallila 2006, 61). Mari Hatavara toteaa kuitenkin, että ”historiallisen romaanin lajiin on aina kuulunut tietoisuus niin menneisyyden esittämisen ongelmallisuudesta kuin myös lajin omasta tekstuaalisesta ja diskursiivisesta rakentumisesta” (Hatavara 2010, 159). Yleensä oletetaan, että kertojan itsensätiedostavuus heikentää lukijan mimeettistä kokemusta tarinamaailmasta ja painottaa tarinamaailman rakentumisen tarkastelua. Hatavara esittää, että itsensätiedostavuuden retorinen merkitys ei kuitenkaan ole näin yksioikoinen, vaan että kertojan itsensätiedostavuus saattaa myös lisätä tarinan uskottavuutta. Hänen mukaansa itsensätiedostavuuden voi siis jakaa tarinamaailman mimeettistä illuusiota vähentävään ja sitä lisäävään itsensätiedostavuuteen. (emt., 181–182.)

Näkyvimmin metafiktiivisyys tulee Seppälän *Routavuodessa* esiin teoksen puolivälin paikkeille sijoittuvassa nimeämättömässä luvussa, jossa kertoja esittää kommentteja kirjallisuudesta ja kommentoi itseään fiktiivisen maailman osana ja kertojana.

Kirjallisuudessa sankari usein romahtaa, kohtaa jotain käänteentekevää, kokee epifanisen välähdyksen. Minulla ei ole tarvetta sellaiseen. Minulla ei myöskään ole tarvetta rynnätä kasakoita viliseville kaduille, joilla kulkevien ihmisten ajatuksissa on vain yksi asia, tien raivaaminen väkijoukon läpi.

Minulla ei ole tarvetta karata tästä romaanista tai viitata itseäni, ellei sellaisena pidetä sitä, että ylipäänsä puhun itsestäni.

*Hypocrite lecteur, – mon semblable, – mon frere!*⁸

Sellainen on myös sekä luvatonta että aikansa elänyttä. Olemme jälleen tilanteessa, jossa minun kuuluisi kehystää tarinani puuduttavilla yksityiskohdilla, joiden runsaus tekee kokonaisuudesta vetisen ja tylsän, ihmisten arjen kaltaisen, koska tuttua ja turvallista he tarvitsevat, ja juonenkäänteillä, jotka tuosta arjesta samanaikaisesti auttavat pakenemaan ja joiden liepeisiin voisi suoraan läimäistä hintalapun. Mitä myydään, sitä ostetaan. Joka haluaa myydä, saa kaupaksi.

Kirjat voivat enää kulkea vain virran mukana, keskellä imevintä vuota, muussa tapauksessa ne muutamassa hallitsemattomassa pyörteessä kieputtuaan ajautuvat rantaan ja mätänevät sinne. Ne ovat ansainneet armeliaan kohtalonsa. Tarinan fiktioluonne perustuu yhteiseen sopimukseen, eikä sitä ole luvallista yksipuolisesti sanoa irti. Minä olen, totta kyllä, romaanihenkilö, mutta minä satun olemaan nihilisti, anarkisti. Minä tahdon olla vapaa. Minä en halua kaiken aikaa elää todellisuussuussa, joka on ihmisen turvallinen koti.

Minä vihaan sitä.

Jotta kirjallisuudella ylipäänsä voisi olla jotain merkitystä, sen täytyy ilmestymisympäristössään näyttää kummalliselta, oudolta, vääränlaiselta. Sen täytyy töröttää, sen kulmia ei saa pyöristää eikä sitä saa liukastaa anal glubella, vaikka juuri sitä halutaan. Kirjan on oltava kuin kunnon mela; kun sillä penetroidaan, lukijan on tiedettävä saaneensa, on käveltävä pari päivää hankalasti. (R, 138–139.)

Yllä lainaamassani luvun osassa äänessä oleva kertoja nostaa esiin erilaisia odotuksia, joita kaunokirjallisuuteen yleensä kohdistuu, ja esittää oman näkemyksensä siitä, millaista kaunokirjallisuuden täytyy olla. Kertoja kritisoi kaunokirjallisuudelle asetettua tuttuuden ja turvallisuuden vaatimusta, sen kaupallisuutta ja käyttöä pakokeinona arjesta. Ilmaisut, joilla hän kuvaa merkityksellistä kirjallisuutta, ovat kaikki kaukana tästä tuttuudesta ja turvallisuudesta. Vertauksellaan, jossa lukeminen rinnastuu seksuaaliseen kanssakäymiseen ja penetraatioon, kertoja asettaa kirjallisuudelle voimakkaan kokemuksellisuuden vaatimuksen. Sen ei pidä vain koskettaa tunteita vaan olla myös voimakas fyysinen kokemus.

⁸ Epäluuloinen lukija, kaltaiseni, veljeni! (Suomennos H.L., kurssiivi alkuperäinen.)

Omaa asemaansa kertojana ja romaanihenkilönä minäkertoja käsittelee pitkälti negaation kautta. Hän kertoo luvun alussa, miten sankarille kirjallisuudessa yleensä käy, mutta toteaa heti perään, ettei hänellä itsellään ole tarvetta sellaiseen. Hän tuo esiin oman maailmansa ja kuvaamansa maailman rajat ja mahdollisuuden niiden ylittämiseen (siirtyminen kasakoita viliseville kaduille, romaanista karkaaminen) kieltämällä ne. Hän viittaa itseensä mutta samanaikaisesti kieltää tämän halun. Negaation kautta kertoja tekee näkyväksi oman fiktiivisyytensä ja keinotekoisuutensa. Kertoja ei suostu olemaan pelkästään romaanihenkilö: hän tuo esiin olevansa myös anarkisti ja kertoo tahtovansa olla vapaa. Kertojan itsetietoisuus rikkoo tässä kohtaa mimeettisen illuusion ja kiinnittää tässä kohtaa huomion siihen, miten *Routavuoden* kerronta rakentuu.

Tässä *Routavuoden* luvussa ja lainaamassani kohdassa tulevat näkyviin kerronnan eri tasot ja hierarkiat, joita nimeämättömien lukujen kertoja myös ylittää. Näitä ylityksiä, metalepsiksia, käsittelem tarkemmin tämän käsittelyluvun viimeisessä alaluvussa 3.3. Metalepsis.

Romaanin loppupuolella, nimeämättömässä luvussa (R, 239–241) kertoja kuvaa prokuraattorin murhaoikeudenkäynnin jälkeistä pakoaan vankilasta. Kerrottuaan yksityiskohtaisesti rautasahan terän salakuljettamisesta vankilaan, kaltereiden sahaamisesta, ristikon aukosta ulos pakenemista, muurin yli kiipeämistä ja rannassa odottavien turbojettien luo pääsemistä hän kuittaa loppumatkan kulun ja turvaan pääsyn seuraavasti:

Miten pakoani jatkettiin kunnes lopulta olin turvassa, sitä en voi tässä kertoa. Sanon näin, mutta oikeastaan se johtuu pelkästä tyylitajusta. Se olisi niin proosallista, että pelkäsin särkeväni jotain. En sano, että minusta olisi tullut kunniaton piileskelijä, mutta tietyllä tavalla minun oli entisessä merkityksessäni lakattava olemasta. Voin kertoa, että kokemus oli hämmentävä. (R, 240–241.)

Kertoja antaa lukijan ensin ymmärtää, että ei jostain syystä voi tässä tilanteessa kertoa yksityiskohtaisesti, miten hänen pakomatkinsa eteni. Hän ei perustele asiaa tarkemmin, mutta sävy vihjaa siihen, että asiasta kertominen ei ehkä olisi turvallista. Heti perään hän kuitenkin paljastaa, että todellinen syy jättää kertomatta paosta tarkemmin on silkka tyyliseikka. Kertoja on siis tietoinen siitä, minkälainen vaikutelma hänen kerrontaratkaisuihinsa on lukijaan, ja hän ottaa nämä tyyliseikat huomioon päättäessään, mitä ja miten kertoo. Proosallinen, arkinen kuvaus

piileskelemisestä ja uuden identiteetin omaksumisesta saisi aiemmin kerrotun sankaritarinan näyttämään lattealta ja ikävältä, rikkoisi sen.

Omassa kerronnassaan Königmann kuvaa Ericin kanssa käymiään keskusteluja:

Meidän keskustelumme oli kuin kirjallisuutta.

Me sanoimme muuta kuin tarkoitimme.

Tai ei, me sanoimme sen, mutta se piti osata kuulla.

Me puhuimme Aisopoksen kieltä. (R, 67.)

Königmannin kuvaus keskusteluista nostaa esiin sen, että ilmi lausutut sanat eivät välttämättä ole se, mitä todellisuudessa tahdotaan sanoa. Lukija tai kuulija voi kyllä halutessaan päästä käsiksi siihen, mutta se pitää osata tulkita. Königmann sanoo heidän puhuneen Aisopoksen kieltä: siis verhottua, symbolistista, vertauskuvallista sadun kieltä. Aisoposta pidetään Homerosta ja Platoniakin tunnetumpana kreikkalaiskirjailijana. Hänet tunnetaan erityisesti eläinaiheisista faabeleistaan, joihin sisältyy erilaisia moraalisia opetuksia. Jari Tammi liittyy Aisopoksen *Faabelit* -teoksen esipuheessa Aisopokseen tarinoihin sellaisia adjektiiveja kuin ytimekkyys, nokkeluus ja aisopaallinen lakonisuus (Tammi 2010, 19–33). Hänen mukaansa Aisopoksen faabelit ovat villedä, karskeja ja brutaaleja, armottomia ja myötätunnottomia mutta sisältävät myös huumoria, sukkeluutta, sanaleikkejä ja aforistisia lausahduksia. Niihin liittyy myös taito olla aina hiukan toisen edellä. (emt., 30–31.) Königmannin todetessa heidän puhuneen Ericin kanssa Aisopoksen kieltä voidaan siis ajatella, että kyse on vertauskuvilla puhumisesta ja näiden vertauskuvien ymmärtämisen tärkeydestä. Viittauksen Aisopokseen voi nähdä myös viittauksena kielen ja tarinan muuttumiseen, kerronnan ja kertojan epäluotettavuuteen: osa Aisopoksen nimiin laitetuista faabeleista on todellisuudessa peräisin Aisoposta edeltäneeltä, osa tätä seuranneelta ajalta, ja eri aikakausina ne ovat muokkautuneet ja niitä on muokattu eri tavoin (esim. Tammi 2010, 20–25, 30). Aisopoksen olemassaolo on ajoittain kyseenalaistettu kokonaan, ja on myös epäselvää, onko Aisopos itse koskaan kirjoittanut tarinoitaan ylös, vai onko hänen faabelinsa saatettu kirjalliseen muotoon vasta reilut parisataa vuotta hänen kuolemansa jälkeen (emt., 20–21). Tätä kautta intertekstuaalisen viittauksen Aisopokseen voi nähdä nostavan esiin myös kysymyksen siitä, mitä

historiasta voidaan tietää, miten luotettavalle pohjalle käsityksemme menneistä tapahtumista rakentuvat.

Kuten edellä on käynyt ilmi, Kaarlen kuvauksessa opinnäytettään varten tekemästään tutkimustyöstä tematisoituu historiallisten dokumenttien luotettavuus.

Puhun Ericin tarinasta.

Juuri siitä on kysymys, ei poliittisesta historiasta tai edes poliittisista muistelmista. Eric kertoi tarinaansa tietoisena kaikista lukustrategioista, joilla hänen päiväkirjaansa lähestyttäisiin. Lukijan täytyi olla vielä tarkempi, ovelampi, hänen täytyi juosta kilpaa kertojan kanssa ja yrittää ehtiä korttelin nurkalle ennen tätä voidakseen tajuta, mihin suuntaan seuraavaksi oltaisiin menossa.

Eric tuli minulla vähitellen miltei läheiseksi.

Aloin ymmärtää häntä ja hänen motiivejaan, jotka eivät välttämättä olleet niitä joita hän semmoisina esitti. (R, 18–19.)

Kaarle luonnehtii Ericin päiväkirjaa tarinaksi. Sekä poliittiseen historian että poliittisten muistelmien kohdalla voidaan esittää kysymys kirjoittajan tarkoitusperistä, valitsemasta näkökulmasta ja luotettavuudesta. Ericin päiväkirjan kutsuminen tarinaksi poliittisen historian ja poliittisten muistelmien sijaan korostaa tätä päiväkirjan kirjoittajan mahdollista epäluotettavuutta entisestään. Yleiskielessä sanaan kertomus liitetään myös merkitys valhe. Kaarlen mukaan Eric kertoo tarinaansa tietoisena kaikista lukustrategioista, joilla sitä voidaan lähestyä. Lukijalta vaaditaan paljon: tämän täytyy olla tarkempi, ovelampi ja nopeampi kuin kertoja. Eric käsittelee kertomuksessaan tekojensa motiiveja, mutta Kaarlen mukaan Ericin todelliset motiivit voivat olla jotain muuta kuin Eric itse kertoo.

Päiväkirja käsitetään yleensä päivittäin tehtäviksi muistiinpanoiksi tapahtumista, ajatuksista, kokemuksista ja niin edelleen. Tapahtuma-ajan ja kirjoitusajan välinen etäisyys on päiväkirjassa siis tavallisesti melko lyhyt; poliittisen historian ja poliittisten muistelmien kuvaamien tapahtumien ja kirjoitusajankohdan välillä oleva ajallinen etäisyys mielletään tätä suuremmaksi. Jos nämä tekstilajit

voidaan erotella toisistaan näin helposti, miksi kertojana toimiva Kaarle erikseen korostaa, että Ericin päiväkirjassa ei ole kyse poliittisista muistelmista? Routavuoden subteksteista, joita käsittelen tarkemmin tutkielmani luvussa 4. *Routavuoden* suhde historiankirjoitukseen, saattaa löytyä vastaus: Ericin päiväkirjan esikuvana voidaan pitää Lennart Hohenthalin 1908 julkaistua teosta *Lennart Hohenthals memoarer*. Teoksessa Hohenthal kuvaa toimintaansa poliisin ja santarmin urkkijana sekä vuonna 1904 tekemäänsä prokuraattori Johnssonin, aateloituna Soisalon-Soinisen, murhaa. *Lennart Hohenthals memoarer* ilmestyi suomenkielisenä käännöksenä vuonna 1909 nimellä *Lennart Hohenthalin päiväkirja*. Suomenkielisestä nimestään huolimatta teos on muodoltaan selvä muistelmateos.

Kaarlen Ericin päiväkirjaan liittämät ilmaisut tarina ja lukustrategia sekä metaforinen kuvaus lukijan juoksemista kilpaa kertojan kanssa ehtiäkseen ensin korttelin nurkalle tähyttääkseen sieltä, mihin suuntaan seuraavaksi ollaan menossa laajentavat kysymyksen kerronnan ja kertojan luotettavuudesta koskemaan paitsi historiallisia tapauksia koskevia aikalaiskuvauksia myös muunlaisia kertomuksia. Tarina, lukustrategia ja kysymys kertojan luotettavuudesta ja lukijan harhaan johtamisesta ovat kaikki asioita, joita kirjallisuudentutkimus käsittelee. Metaforinen ilmaus korttelin nurkalle juoksemisesta toistuu *Routavuodessa* myöhemminkin (R, 78).

Kaarle tuo toistuvasti esiin Ericin epäluotettavuutta kertojana. Hän kutsuu Ericiä huijariksi, ja kertoo oppineensa tuntemaan tämän ja tämän tavan ilmaista itseään (R, 35). Eric yrittää kuljettaa Kaarlea, lukijaansa, puheillaan milloin mihinkin suuntaan (R, 35). Kaarle kuitenkin tietää Ericistä enemmän kuin tämä itse haluaa kertoa (R, 43). Hän tutkii aktivismin historiaa ja saa selville asioita, joista Eric ei itse puhu mitään (R, 43–44, 47, 85–86).

Kysymys historiallisten tapahtumien todellisuudesta nousee esiin myös Königmannin kerronnassa, kun hän kuvaa Valter Rydmanin ja Eugen Schaumanin Kaisaniemessä 15. kesäkuuta 1904 käymää keskustelua. Rydman oli murehtinut kansan mielialaa, lamaantuneisuutta ja alistuneisuutta ja pohtinut, että ”tuskin löytyisi miestä, jolla oli rohkeutta surmata kenraalikuvernööri” (R, 156–157). Rydmanin mukaan Eugen Schauman oli vastannut hänelle, että ”kyllä sellaisia on, älä huoli” (R, 157). Königmann toteaa keskustelun kulusta:

Mehän emme tiedä, mitä Eugen on sanonut. Hänen kuolemansa jälkeen meille on puhunut pelkkä myytti, muistomerkki jossa lukee: *Se pro patria dedit.* (R, 157.)

Königmann kyseenalaistaa Valter Rydmanin kertomuksen Eugen Schaumanin kanssa käymästä keskustelusta. Rydmanin ja Eugen Schaumanin lisäksi paikalla ei ole ollut muita ihmisiä, ainoastaan miesten koirat, joten Eugenin ammuttua itsensä Valter Rydman on ainoa, joka pystyy kertomaan tuosta kohtaamisesta.

Tieto historiallisen Eugen Schaumanin tekemästä murhayrityksestä herätti Suomessa yleistä riemua jo ennen kuin varmistui, että Bobrikov menehtyi saamiinsa vammoihin (Zetterberg 1986, 268). Myöntäväisyyskantaa edustavat toimijat ja vanhasuomalaiset tuomitsivat poliittisen murhan (emt., 273–276). Eugen Schauman nousi kuolemansa jälkeen myyttisen sankarin, kansan vapauttajan asemaan. Seppo Zetterberg käyttää asiasta puhuessaan ilmaisua kultti. Malmin hautausmaalle, jonne Eugen Schauman kuolemansa jälkeen aluksi haudattiin ⁹, tehtiin pyhiinvaelluksia, vaikka viranomaiset olivat pyrkineet hävittämään haudan ulkoiset tunnusmerkit ja myös tarkkailivat ja jopa pidättivät haudalla kävijöitä. Useat eri tahot järjestivät keräyksiä muistomerkin rakentamiseksi. Erilaiset kulttiesineet, kuten kipsi- ja pronssiveistokset, kävivät hyvin kaupaksi. Kulttiesineinä voi pitää myös Eugen Schaumanin päällä ampumispäivänä olleita vaatteita, jotka olivat vuosina 1907–1909 esillä Porvoon museossa ja jotka viranomaisten kiinnitettyä asiaan huomiota toimitettiin turvaan Ruotsiin. (emt., 295–325.) *Routavuoden* etukannessa on kuva Eugen Schaumanin verisestä paidasta. Para- eli kynnystekstinä toimiva kansikuva antaa paidan tunnistavalle lukijalle aiheita olettaa jo ennen romaanin lukemista, että teoksessa käsitellään tavalla tai toisella Eugen Schaumanin myyttiä.

Königmannin kerronnasta lainaamassani kohdassa mainittu latinankielinen lause, *Se pro patria dedit*, kuollut isänmaan puolesta, on kaiverrettu Valtioneuvoston linnan toisen kerroksen porrastasanteelle vuonna 1933 kiinnitettyyn Eugen Schaumanin muistolaattaan. Eugen Schauman on yleisessä tietoisuudessa noussut itsensä uhraavaksi kansallissankariksi, jonka teko on

⁹ Toukokuussa 1906 Eugen Schaumanin ruumis siirrettiin Malmilta hautaan Porvooseen.

kyseenalaistettu vain harvoin. Königmann nostaa kerronnassaan esiin sen, kuinka nykyisyys ja sen luomat tulkinnat vaikuttavat siihen, mitä ja miten historian tapahtumista kerrotaan. Myytiksi nousut Eugen Schauman nähdään tavallisesti vain isänmaan hyväksi itsensä uhraavana nuorena miehenä, vaikka on syytä olettaa, että hänen tekonsa taustalla oli myös erilaisia henkilökohtaiseen elämään liittyviä pettymyksiä (ks. tarkemmin esim. Zetterberg 1986). Vaikka Kaarle *Routavuodessa* suhtautuukin ihailien 1900-luvun alun poliittisia murhia tekeviin aktivisteihin, hän tuo silti nimeämättömien lukujen kerronnassa esiin myös Eugenin yksityiselämän vaikeuksia ja purkaa näin osaltaan siloteltua kansallissankarin myyttiä.

3.3. Metalepsis

Yksi keskeisistä kerronnallisista keinoista, joilla *Routavuodessa* tuotetaan metafiktiivisyyttä, on toistuva metalepsiksen käyttö. Metalepsiksen käsitettä on käytetty retoriikan puolella kuvaamaan sanan tai ilmaisun korvaamista toisella. Gérard Genette (1980, 234–235) antoi termille uuden merkityksen määrittelemällä sen ekstradiegeettisen tason kertojan tai yleisön siirtymiseksi diegeettiselle tasolle tai diegeettisen tason henkilöhahmon siirtymiseksi alemmalle tasolle (tai päinvastoin). Metalepsis tarkoittaa siis kerrontatasojen sekoittumista, kahden maailman – maailman jossa kerrotaan ja maailman josta kerrotaan – rajan ylittämistä. (emt., 236.)

Erilaisista metalepsiksen tyypeistä ovat esittäneet omia kategorioitaan esimerkiksi Marie-Laure Ryan ja Monika Fludernik. Ryan jakaa metalepsiksen retoriseen ja ontologiseen metalepsikseen. Retorisessa metalepsiksessa realistisuuden illuusio särkyä vain hetkeksi, eri kerrontatasot näkyvät vain vilahdukselta. Ontologisessa metalepsiksessa kaksi eri maailmaa sekoittuvat. (ks. esim. Hietasaari 2007, 46–47.) Fludernik menee jaottelussaan Rynan pidemmälle. Hän yhdistää Genetten teoksessaan *Figures III* (1972) käsittelemien esimerkkien pohjalta tekemänsä ryhmittelyn Ryanin retoriseen ja ontologiseen metalepsikseen ja päätyy jakamaan metalepsiksen neljään erilaiseen tyyppiin: 1. kirjailijan/tekijän metalepsis (authorial metalepsis), 2. kertojan metalepsis (ontological metalepsis), 3. lukijan metalepsis (lectorical metalepsis) ja 4. retorinen metalepsis (rhetorical metalepsis). Näistä tyypit kaksi ja kolme ovat ontologisia metalepsiksia. (Fludernik 2003a, 389.)

Dorrit Cohn (2012, 106) jakaa metalepsiksen ulkoiseen (exterior) ja sisäiseen (interior) metalepsikseen. Ulkoisella hän tarkoittaa ekstrapadiegeettisen ja diegeettisen tason välillä tapahtuvaa metalepsistä eli kertojan maailman ja kertojan kertoman tarinan välistä metalepsistä. Sisäiseksi metalepsikseksi Cohn kutsuu saman tarinan eri tasojen välillä tapahtuvaa metalepsistä. Cohn toteaa, että ulkoinen metalepsis on heterodiegeettisen kerronnan piirre. Homodiegeettisessä kerronnassa ulkoista metalepsistä ei esiinny. (Cohn 2012, 106.) Cohn pitää sisäistä metalepsistä pelkästään moderniin kirjallisuuteen kuuluvana. (emt., 108.) Kaikki kirjallisuudentutkijat eivät jaa Cohnin näkemystä metalepsiksestä pelkästään modernin kirjallisuuden piirteenä. Vaikka metalepsis kirjallisuudentutkimuksen käsitteenä, kertovien tasojen hierarkian ylittymistä tarkoittavana terminä onkin varsin uusi, on kerronnallisten tasojen ylittäminen kuulunut kaunokirjallisuuden keinoihin jo vuosisatoja. Pier (2011) käsittelee artikkelissaan Jongin, Nautan ja Baumannin metalepsiksen käyttöä antiikin kirjallisuudessa koskevia tutkimuksia ja toteaa, että toisin kuin modernistisessä käytössä, antiikin kirjallisuudessa metalepsistä ei ole käytetty koomisena tai illuusioita purkavana (anti-illusionistic) kerronnan keinona vaan pikemminkin kertojen auktoriteetin lisäämiseen ja kerronnan luotettavuuden vahvistamiseen. Ilmiö on siis ollut olemassa, mutta sen käyttötapa ja tavoite on ollut toisenlainen kuin modernissa ja postmodernissa kaunokirjallisuudessa.

Alice Bell ja Jan Alber (2012, 166) ymmärtävät ontologisen metalepsiksen yhdeksi luonnottoman kerronnan keinoksi. He esittävät, että tekijän metalepsis ja retorinen metalepsis ovat molemmat pelkästään metaforisia eivätkä todellisuudessa ylitä rajoja. Vain ontologinen metalepsis sisältää fyysisesti tai loogisesti hämmentäviä, mahdottomia rajojen ylityksiä. Ontologinen metalepsis on fyysisesti mahdotonta ja näin ollen myös luonnottomaa, sillä todellisessa maailmassa kaksi eri ontologisiin aloihin kuuluvaa entiteettiä ei voi kommunikoida keskenään: fiktiivinen henkilöahmo ei voi kommunikoida luojaansa kanssa eikä tekijä voi astua sisään luomaansa fiktiiviseen maailmaan. Osa ontologisista metalepsiksistä on myös loogisesti mahdottomia. (emt., 167.)

Bell ja Alber jaottelevat luonnottoman metalepsiksen kolmeen eri tyyppiin: nouseva (ascending), laskeva (descending) ja horisontaalinen (horizontal) metalepsis. Nousevassa metalepsiksessä henkilöahmo tai kertoja hyppää omasta tarinamaailmastaan hierarkkisesti korkeampaan tarinamaailmaan ja laskevassa metalepsiksessä henkilöahmo tai kertoja siirtyy sisäiskertomuksen maailmaan tai tekijä siirtyy todellisesta maailmasta tarinamaailmaan. (Bell & Alber 2012, 167–168.) Horisontaalisella metalepsiksella Bell ja Alber tarkoittavat henkilöahmon tai kertojan

siirtymistä toiseen fiktiiviseen tekstiin. Bell ja Alber viittaavat Pierin käyttämään termiin ”transfictionality”, jolla Pier tarkoittaa sitä että esimerkiksi Sherlock Holmes ilmestyy Madame Bovaryn fiktiiviseen maailmaan. Bell ja Alber pitävät tällaista siirtymää metaleptisena, sillä kuten laskeva ja nouseva metalepsis, myös horisontaalinen metalepsis rikkoo tarinamaailman rajan. (emt., 168.)

Useimmat kirjallisuudentutkijat, mukaan lukien Fludernik ja Ryan, ovat käsitelleet metalepsista Genetteä mukaillen kerronnan diegeettisten tasojen rikkomisena. Bell ja Alber esittävät, että diegeettisten tasojen sijaan pitäisi puhua maailmoista. He perustavat oman metalepsista käsittelevän typologiansa mahdollisia maailmoja käsittelevään tutkimukseen. (Bell & Alber 2012, 169–175.)

Metalepsis on *Routavuodessa* erityisesti nimeämättömien lukujen ja Ericin luvun kerrontaan kuuluva piirre. Muiden kertojien luvuissa ainoastaan Ineksen luvusta voidaan löytää viitteitä metalepsiksesta. Kuvatessaan haavettaan jakaa elämä toisen ihmisen kanssa Ines maalailee arkisia keskusteluja, joita kävisi tämän henkilön kanssa, siirtolapuutarhamökin tai omakotitalon hankkimista ja kasvimaalle laitettavia kasveja. Aluksi Ines viittaa tähän henkilöön pronomiinilla ”joku” ja kuvaa tämän kanssa yhdessä tehtäviä asioita ja käytävien keskustelujen sisältöjä passiivimuodossa olevilla verbeillä: ” -- mentäisiin sisälle, laitettaisiin sauna päälle, katettaisiin pöytä. Ensi kesäksi voisi ryhtyä kyselemään siirtolapuutarhapalstaa, ehkä taloakin, hinnat eivät ole ainakaan nousussa” (R, 58). Salakavalasti ilmaisu kuitenkin muuttuu, kertoja alkaa sinutella tätä kuvittelemaansa henkilöä: ”Muutama marjapensas, sinä voisit tehdä niille kehikot ja suojata ne laholta (R, 58).” Varsinaisesta metalepsiksesta ei sinuttelusta huolimatta voida tässä kohdassa kuitenkaan puhua. Kyse on Ineksen haavemaailmasta ja unelmoinnista, ei varsinaisesti kahdesta eri kerrotusta maailmasta tai kerronnan tasosta.

Nimeämättömien lukujen kertoja ylittää hierarkisia tasoja useampaan suuntaan. Kertoja puhuttelee suoraan henkilöahmoja, joista kertoo (ks. esim. R, 45, 99, 116, 154), sekä teoksen lukijaa (R, 138–139). Hän viittaa myös luojaansa, romaanin kirjoittajaan. Henkilöahmot, joita kertoja puhuttelee ja sinuttelee, eivät kertaakaan vastaa kertojalle – vuoropuhelua kertojan ja henkilöahmojen välille ei siis synny, metaleptinen hierarkiatason ylitys jää yksisuuntaiseksi. Tutkielmani alaluvussa 3.2. Itsetietoinen historiallinen fiktio käsittelee *Routavuoden* puolivälin paikkeilla olevaa alalukua, jossa

kertoja puhuttelee lukijaa ja esittää kommentteja omasta kertojan roolistaan ja kaunokirjallisuudesta ylipäättäen. Tässä luvussa kertoja käsittelee mahdollisuuttaan siirtyä sisään kertomaansa tarinaan tai oman tarinansa ulkopuolelle negaation kautta, kieltämällä halunsa niihin. Kertoja väittää, ettei hänellä ”ole tarvetta rynnätä kasakoita viliseville kaduille” tai ”tarvetta karata tästä romaanista” (R, 138). Hän antaa ymmärtää hyväksyvänsä osansa fiktiivisen tarinan kertojana, tyytyvänsä siihen kerronnan tasoon (tai maailmaan) jolla on. Kieltämällä tarpeensa rynnätä kasakoita viliseville kaduille, siis omasta maailmastaan maailmaan josta kertoo, sekä tarpeensa karata pois romaanista hän tulee tehneeksi juuri ne asiat, joita kieltää haluavansa. Hetkeä myöhemmin hän toteaa, että tahtoo olla vapaa, eikä ”halua kaiken aikaa elää todellisuusillusiossa, joka on ihmisten turvallinen koti” (R, 139). Hän myös ylittää diegeettisiä tasoja ensin luvun alkupuolella puhuttelemalla lukijaa ja myöhemmin viittaamalla luojaansa, romaanin kirjoittajaan:

Sitä paitsi lupaan pyhästi, että luoja seuraava kirja edustaa oikeaa kirjallisuutta, siinä on hauska juttu johon sisältyy lause: ”Puolen yön aikaan leirintäalueelle alkoi vyöryä asuntovaunuja kuin panssareita Puolaan.” Lupaan, että hauska, ja lupaan, että panssareita Puolaan. [--] Siis: puolen yön aikaan leirintäalueelle alkoi vyöryä asuntovaunuja kuin panssareita Puolaan, mutta vasta seuraavassa kirjassa. (R, 139.)

Kerronnan hierarkiassa kertoja on aina kirjailijaa alempana. Minäkertoja ylittää lainaamassani kohdassa oman kerronnallisen tasonsa rajat ja astuu niistä ulos, ei pelkästään samalle tasolle luojaansa kanssa vaan tämän yläpuolelle antamaan lupauksia siitä, millainen kirjailijan seuraava kirja on. Kertoja ei esiinny kirjailijana tai paljasta olevansa todellisuudessa itse kirjailija. Kertojan ja kirjailijan välille ei myöskään synny kerronnassa vuoropuhelua, sillä kertoja pysyy koko ajan vaii.¹⁰

Osa *Routavuoden* metaleptisistä kohdista on luonteeltaan intertekstuaalisia.

¹⁰ Toki voidaan James Phelanin vastustavan kerronnan (redundant telling) teorian pohjalta ajatella, että todellisuudessa kertoja viestii lukijalle kertojan kerronnan kautta ja paljastaakseen lukijalle jotain oleellista kertoja kuvaa tämän vuoksi välillä asioita, joiden kertominen ei välttämättä muuten olisi motivoitua. (Ks. tarkemmin Phelan 2001.)

Bobrikov saapui maahan tullakseen raivatuksi kansan vihan tieltä. Kun diktaattoriasetus annettiin, Eric käsitti että ainut tie jota hän saattoi kulkea oli vihan tie. Hän astui sille yhtä määrätietoisesti kuin kenraalikuvernööri omalta suunnaltaan. He kulkivat toisiaan vastaan. Mistä tunsit tuhma tulla, epäkelpo tien osait, puoskari pahankurinen, poppa julma juuttahainen, niine noijannuolinesi mejän kuuluhun kotihin, pystyhyn ison piha'an? Toista tänne toivottihin, ei sinua sian silmä, sian silmä, vuohen naama. Et arvannut, miten kyinen pelto sinulla oli kynnettävänä. Yksi niistä pisti. (R, 35–36.)

Kuvausta Bobrikovin Suomeen tulosta seuraa suora puhuttelu: ” Mistä tunsit tuhma tulla, epäkelpo tien osait, puoskari pahankurinen, poppa julma juuttahainen, niine noijannuolinesi mejän kuuluhun kotihin, pystyhyn ison piha'an? Toista tänne toivottihin, ei sinua sian silmä, sian silmä, vuohen naama.” (R, 36.) Kohta on suoraa lainausta Kantelettaren toisen kirjan runosta 28, jossa harmitellaan epämieluisan kosijan saapumista. Kyisen pellon kyntämisessä on myös kyse kosimisesta: Kalevalassa Pohjan akka vaatii Pohjolan tytärtä kosimaan tullutta Seppo Ilmarista tekemään erilaisia urotekoja, joista yksi on kyisen pellon kyntäminen.

Intertekstuaalisten viittausten lisäksi *Routavuoden* metaleptisista kohdista voidaan löytää myös muutamia intermediaalisia viittauksia. Eri taidemuotojen ja median suhteisiin ja niiden välisten rajojen ylittämiseen viittaava käsite tarkoittaa toisen median läsnäoloa toisessa mediassa (ks. esim. Hietasaari 2011, 76–77). Nimeämättömien lukujen kerronnassa intermediaalisuus liittyy tietokonepelien maailmaan. Romaanin yhden osan nimi, Castle Hollehammer, viittaa 1992 julkaistuun tietokonepeliin nimeltä Wolfenstein 3D. Ensimmäisen persoonan ampumapeli sijoittuu toisen maailmansodan aikaan, ja pelaajan tarkoituksena on päästä pakoon vankilasta, jonne natsit ovat hänen roolihahmonsa, vakoojan nimeltä Willian ”B.J.” Blazkowich, sulkeneet. Castle Hollehammerin lisäksi *Routavuodessa* mainitaan myös muutama peliin kuuluva hahmo, edellä mainittu B.J. ja tohtori Schabbs.

Näen kolmen vuoden taakse: kuljen pitkin Esplanadia kello kuudentoista aikaan, kun ihmiset juoksevat ja huutavat ratsujen olevan tulossa. – Eugen Schauman saapuu rauhallisesti kävellen kotoaan. Hänen piesty koiransa, mykkä todistaja, on jäänyt talouskoulun ikkunalle odottamaan.

Hän saa kimppuunsa kasakan, joka alkaa ratsun selästä piiskata häntä. Hän saa useita iskuja takaraivoon ja otsaansa verihaavan. Tapahtuu jotain ällistyttävää. Muutamassa sekunnissa Eugen kasvaa yliluonnollisiin mittoihin, hevosen kokoiseksi. Olet kovanaama, antisankari, jolle kauhistuneet

tiedemiehet lähettävät hätäviestin! Läheisessä kuussa ulottuvuuksien välistä siirtämistä tutkivien tiedemiesten tietokone on mennyt täysin sekaisin, heidän kokeensa ovat epäonnistuneet, nyt he tarvitsevat välittömästi sotilaallista apuasi! Saapuessasi raunioituneelle komentopaikalle kaikki näyttävät menehtyneen. Sinun täytyy yksin taistella puoliksi elollisia, puoliksi kyberneettisiä vihollisia, revenantteja (robottidemoneja), araknotroneja (kyborgihämähäkkejä, joita ohjaa Robottiikan helvetillinen osasto) ja kyberdemoneja (vuohenjalkaisia, ohjuksia laukovia otuksia) vastaan. Räjähdelevät polttoainetynnarit, ongelmajätteet, sortuvat katot! Eugen vetää puukon esiin ja lyö kasakkaa rintaan. (R, 170–172.)

Lainaamani katkelman aikamuoto on nykyhetkeä kuvaava preesens. Luvun alussa kertoja on ensin imperfektissä kertonut tunteneensa itsensä siivouksen takia tavallista väsyneemmäksi, kuvannut paluutaan Pietarista Helsinkiin 25. tammikuuta ja ajautumisestaan mukaan myötätunnonosoituksena Pietarin työläisille ja protestiksi heidän teloittajilleen järjestettyyn työväenkulkueeseen. Aikamuoto vaihtuu preesensiksi, kun kertoja alkaa kuvata kolmen vuoden takaista tilannetta samassa paikassa. Alkutilanteessa Eugen on saapunut jalan Senaatintorille. Kadut ovat täynnä ihmisiä ja kasakpartioita, jotka ratsastavat hajottamassa väkijoukkoja. Yksi kasakoista käy Eugenin kimppuun. Tilannetta kuvataan ulkoa käsin, kertoja ei ole itse osallisena tapahtumissa. Yhtäkkiä Eugen kasvaa yliluonnollisiin mittoihin, hevosen kokoiseksi, ja kerronta muuttuu. Kertoja osoittaa puheensa sinulle, jota nimittää kovanaamaksi ja antisankariksi. Tätä sinää tarvitaan apuun kuuhun, taistelemaan erilaisia puoliksi elollisia, puoliksi kyberneettisiä vihollisia vastaan. Maailma, jossa tämä sinä vaikuttaa ja jossa häntä tarvitaan, poikkeaa sekä siitä maailmasta, jossa Eugen *Routavuodessa* elää, että romaanin lukijan tuntemasta reaali maailmasta. Ulottuvuuksien välinen siirtäminen, revenantit, araknotronit ja kyberdemonit ovat tieteisfantasian, elokuvien ja tietokonepelien maailmaa. Huudahdus ”[r]äjähdelevät polttoainetynnarit, ongelmajätteet, sortuvat katot! (R, 171)” erottaa toisistaan tämän tieteisfantasian ja Eugenin maailman. Sen jälkeen palataan taas takaisin Senaatintorille, Eugen puolustautuu kasakkaa vastaan puukolla.

Kertoja ylittää tässä kohtaa ajan rajat tavalla, joka ei reaali maailmassa ole mahdollista: hän siirtyy kolme vuotta taaksepäin. Samalla hän ylittää myös rajan oman maailmansa ja kertomansa maailman välillä ja siirtyy kulkemaan maailmassa, jota kuvaa. Luvun alkupuolella ovat useampaan kertaan sekoittuneet toisiinsa Kaarlen ja Ericin maailmaan kuuluvat asiat (siivoustyö, paluu Pietarista venäläisen upseerin asua teettämästä, tammikuussa 1904 olleen nk. Pietarin verisunnuntain seurauksena syntynyt mielenosoitus). Aikamuodon vaihdos imperfektistä preesenssiin korostaa näitä

metaleptisiä siirtymiä. Kertoja sanoo kulkevänsä pitkin Esplanadia ja havainnoi tapahtumia kuulo- ja näköaistin avulla, mutta hän ei vaikuta itse olevan millään tavalla osallinen asioihin joita ympärillä tapahtuu, hänen asenteensa niihin on tarkkailijan asenne. Hän tietää enemmän kuin useimmat paikallaolijat todennäköisesti tietävät, osaa kertoa että ”Bobrikov on antanut kuvernööri Kaigorodoville käskyn lähettää Orenburgin kasakat puhdistamaan kadut väkijoukoista ” (R, 171). Toisaalta hänkään ei ole varma kaikesta siitä, mitä tapahtuu: ”Ilmassa on lumipalloja, kiviä, jääpalasia ja pulloja. Ehkä laukauskin kajahtaa.” (R, 171.)

Siirtymää Senaatintorin tapahtumia ulkopuolisesta mutta paikalla läsnä olevan kertojan näkökulmasta sinämuotoiseksi puhutteluksi edeltää Eugenin muodonmuutosta kuvaava lause. Vaikka nimeämättömien lukujen kertoja usein sinutteleekin henkilöhahmojaan ja esittää heille lyhyitä kommentteja ja kysymyksiä, tässä kohdassa sinä, jota kertoja puhuttelee, ei ole itsestään selvästi Eugen. *Routavuodessa* on lainaamani katkelman lisäksi myös muutamia muita kohtia, joissa kertoja siirtyy tietokonepelien maailmaan. Ne muistuttavat muodoltaan edellä lainaamaani kohtaa: teksti on esitetty preesensissä ja sen toimijana on tarkemmin määrittelemätön sinä, joka toimii pelin maailmassa. On mahdollista ymmärtää, että edellä lainaamassani kohdassa puhuteltu sinä on Eugen. Muissa selvästi tietokonepelien maailmaan liittyvissä kohdissa ei kuitenkaan ole samalla tavalla tarjolla ulkopuolista henkilöhahmoa, sinää, jota kertojan voisi nähdä puhuttelevan. Syntyy vaikutelma, että kertoja puhuttelee ehkä itse itseään ja siirtyy hetkeksi osaksi pelin maailmaa. Tätä taustaa vasten myös edellä lainaamassani kohdassa on mahdollista ajatella, että Eugenin sijaan puhuteltu sinä saattaakin todellisuudessa olla kertoja itse.

Nimeämättömissä luvuissa eri aikakausiin kuuluvien henkilöhahmojen todellisuuksien sekoittuminen toisiinsa koko ajan itseensä minänä viittaavan kertojan kerronnassa tekee näkyväksi näiden todellisuuksien rajat, korostaa sekä niiden samankaltaisuutta että erilaisuutta. Huolimatta eri todellisuuksien sekoittumisesta toisiinsa näiden lukujen kerronta on kielellisesti koherenttia. Jää lukijan tulkittavaksi, onko kertova minä koko ajan sama, luonnoton kertova minä joka elää sekä Kaarlen että Ericin todellisuutta, vai vaihtelevatko äänessä kaksi eri kertovaa minää. Kehys- ja sisäkertomuksen maailmojen, Kaarlen ja Ericin todellisuuksien sekoittuminen toisiinsa synnyttää kuitenkin voimakkaan vaikutelman, että kerronnassa ylitetään kertovien tasojen tai kerrottujen maailmojen rajoja. Intradiegeettisen tason asiat tunkeutuvat hetkittäin diegeettiselle tasolle ja toisinpäin.

Gérald Genette (Genette 1980, 236–237) puhuu metalepsiksen yhteydessä myös pseudo-diegeettisyydestä tai pelkistetystä metalepsiksestä (reduced metalepsis). Pelkistetystä metalepsiksessä tai pseudo-diegeettisessä kerronnassa on kyse metadiegeettisen kertomisesta niin kuin se olisi diegeettistä. (emt., 236). Genette näkee näin tapahtuvan esimerkiksi Marcel Proustin teoksessa *Kadonnutta aikaa etsimässä*: toisen asteen kertomus tuodaan ensimmäisen asteen kerrontaan ja päähenkilökertoja ottaa ne haltuunsa riippumatta siitä, mikä kertomuksen lähde on (emt., 240). Kyse on siis kehyskertomuksen kertojan asettumisesta intra- tai metadiegeettisen tason kertojaksi. Fludernik (Fludernik 2003a, 388) ei pidä tätä lainkaan varsinaisena metalepsiksena, sillä kertojalla on aina valta kertomaansa tarinaan ja näin ollen tämän on myös mahdollista esittää se haluamallaan tavalla. Nimeämättömien lukujen ja Ericin luvun kerronnassa tapahtuva kertovan minän pirstaloituminen, Kaarlen ja Ericin äänien ja aikakausien sekoittuminen toisiinsa tuntuu olevan jollain tapaa sukua Genetten pseudo-diegeettisyydelle. Kehyskertomuksen kertojana toimivan Kaarlen voi nähdä nostavan metadiegeettisen tason kertomuksen hetkittäin osaksi omaa diegeettistä maailmaansa ja sekoittavan sen omaansa.

4. *Routavuoden* suhde historiankirjoitukseen

4.1. Historiankirjoitus historiallisen romaanin inter- ja subtekstinä

Intertekstuaalisuudella tarkoitetaan tekstienvälisyyttä. Intertekstuaalisuuden erilaisia perinteitä ja juuria käsitellyt Liisa Saariluoma (1998, 9) toteaa, että termi on peräisin Mihail Bahtinilta, mutta se vakiintui kirjallisuustieteen käyttöön Julia Kristevan vuonna 1967 julkaistun artikkelin ”Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman” myötä. Intertekstuaalisuuden käsitteen käyttö on ollut kirjavaa. Laajimmillaan sen on ajateltu viittaavan universaaliin ilmiöön: jokaisen tekstin toimintaan osana laajempaa diskurssia, johon kaikki olemassa olevat ja mahdolliset tekstit osallistuvat. Tämänkaltainen ajattelu korostaa diskurssien ja tekstien dynaamisuutta ja tuo esiin sen, että tekstien merkitys ei ole koskaan stabiili vaan jatkuvasti muuttuva, eivätkä tietyn tekstin intertekstuaaliset piirteet ole riippuvaisia tekijän intentioista. Toisaalta tulkinnallisella avoimuudella on olemassa myös rajansa: teksteille jää tietty ”objektiivinen” runko, johon kuuluvat esimerkiksi suorat sitaattit ja tekstin historialliset siteet. Teksteissä voi olla myös intentionaalisia intertekstuaalisia viittauksia. (Parry 1998, 83.) Esimerkiksi Gérard Genette ja Wilhelm Füger ovat kehittäneet erilaisia intertekstuaalisuuden typologioita, joiden avulla intertekstuaalisuuden tyyppejä voidaan jäsentää ja erotella toisistaan (emt., 83–84).

Juha Seppälän kaunokirjallisesta tuotannosta, myös *Routavuodesta*, on löydettävissä runsaasti erilaisia selkeitä intertekstuaalisia viittauksia. Tähän on kiinnitetty huomiota myös aiemmassa Seppälän teoksiin liittyvässä tutkimuksessa, erityisesti Tuomas Juntusen väitöskirjassa *Virsta väärää, vaaksa vaaraa. Intertekstuaalinen moniäänisyys Juha Seppälän proosassa* (Juntunen 2012).

Subtekstin käsite juontuu Kiril Taranovskin sitaatin ja alluusion käyttöä Osip Mandelstamin runoudessa käsittelevästä tutkimuksesta. Subtekstillä tarkoitetaan tekstiä, jonka pohjalle myöhempi teksti tavalla tai toisella rakentuu ja rakentaa. Se on käsitteenä rajatumpi kuin intertekstuaalisuus: subtekstiksi voidaan ajatella jo olemassa oleva teksti, joka tulee esiin uudessa tekstissä. (ks. esim. Tammi 1991, 60–75.)

Pekka Tammi jaottelee subtekstit neljään eri tyyppiin. Vaikka Tammi käyttääkin jaottelua esitellessään esimerkkeinä runoudessa esiintyviä subtekstejä, on hänen jaottelunsa käyttökelpoinen myös proosaa tarkasteltaessa. Ensimmäinen tyyppi Tammen jaottelussa on suora nimeäminen: teos tai henkilönimi mainitaan tekstissä eksplisiittisesti. Toinen tyyppi on siteeraaminen. Tekstin ja subtekstin välillä syntyy metonyminen suhde, jos lainataan mitä tahansa muuta osaa toisen tekstin diskurssista. Sitaatti edustaa subtekstiä ja sen tematiikkaa kokonaisuudessaan, ja mahdollisesti myös aikaisemmin tekstin takana olevaa kirjallista perinnettä, johon uusi teksti ottaa kytkennän kautta kantaa. Kolmas Tammen esittelemistä subtekstin tyypeistä on tyyllinen subteksti. Tyyllisessä subtekstissä lainattu tyylikeino on niin vahvasti yksilöllinen, että sen välityksellä aktivoituu jokin yksittäinen teksti. Neljäs ja samalla viimeinen subtekstin tyyppi Tammen jaottelussa jakautuu kahdeksi monilähteisyyden tapaukseksi. Ensimmäisessä tapauksessa samaan tekstisegmenttiin on mahdutettu viittauksia kahteen tai useampaan subtekstiin. Toisessa tapauksessa kyse on subtekstistä subtekstissä: yhteen subtekstiin on upotettu toisia, varhaisempia subtekstejä, jolloin syntyy loputon viittausten sarja. (Tammi 1991, 76–90.)

Routavuoden kerronnasta voidaan löytää Tammen toista ja kolmatta subtekstityyppiä edustavia subtekstiviittauksia. Romanin kerronnassa esiintyy sitaatteja muun muassa *Kantelettaresta*, *Kalevalasta* ja Charles Baudelairen runoudesta. Kahdessa seuraavassa alaluvussa, joissa käsitellään *Lennart Hohenthalin päiväkirjaa* ja helmikuun manifestia *Routavuoden* subteksteinä, kyse on Tammen jaottelulla tarkasteltuna lähinnä tyyllisestä subtekstistä. Romaani toistaa muutellen kummankin subtekstin sisältöä, mutta myös niiden tyyllisten piirteiden vaikutus on nähtävissä ja tunnistettavissa *Routavuoden* kerronnassa.

Hans O. Granlidin (1964, 190, 304–306) mukaan kirjoittamisajan ja kuvatun ajan välinen analogisuus, samankaltaisuuden esille tuominen, on historiallisen romaanin erityispiirre. Granlid jakaa ilmiön ”suureen analogiaan” ja ”pieneen analogiaan”. Näistä ensimmäinen koskee koko teosta, jolloin kirjoittamishetken ilmeneminen historiallisessa tarinassa on osa teoksen rakennetta. Pieni analogia koskee vain yksityiskohtia ja voi Granlidin mukaan olla tahatontakin. Granlid toteaa, että 1900-luvun modernissa historiallisessa romaanissa on suurempi paino nykyhetken analogialla kuin klassisessa historiallisessa romaanissa (emt, 304). Granlid esittää, että jos analogisuudella, modernisuudella, on liian suuri erityispaino, syntyy historiallinen romaani, joka on ajankuvalle

uskollinen yksityiskohdissa, mutta joka silti on historiaton, koska raja teoksessa kuvatun historiallisen ajan ja kirjoitusajankohdan¹¹ välillä on liian epäselvä (emt., 305–306).

Juha Seppälän *Routavuodessa* liikutaan kahdessa eri ajassa, joiden voi nähdä asettuvan analogiseen suhteeseen toisiinsa nähden: 1900-luvun alkuvuosissa, erityisesti vuosien 1904 ja 1905 tapahtumissa, sekä 2000-luvun alkuvuosissa. Teoksessa ei kerrota suoraan, mitä vuotta 2000-luvun alun kehyskertomuksessa eletään. Omassa kerronnassaan santarmiratsumestari Königmann mainitsee kuitenkin vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terrori-iskut (R, 134). Kaarle puolestaan kuvaa verhotusti, puhumalla prokuraattorin miinaan ajavasta hiirikuningattaresta sekä keulakuvaksi nostetusta tyhjöpäisestä raittiusmiehestä, jota ei olisi erottanut heinäseipästä ja jonka pää keikkui korkealla kuin lippu (R, 32–33), Anneli Jätteenmäen eroa pääministerin tehtävästä ja Matti Vanhasen siirtymistä hänen tilalleen keskustapuolueen puheenjohtajaksi ja Suomen pääministeriksi kesällä 2003. *Routavuosi* on julkaistu vuonna 2004, joten teoksen kirjoitus- ja julkaisuajan ja teoksessa kuvattujen, 2000-luvun alkuun sijoittuvien tapahtumien välinen ajallinen ero on hyvin lyhyt. Kehyskertomuksen osalta teos kuvaa kirjoittamisajankohtansa maailmaa. Teoksessa kuvatuilla 1900-luvun alun tapahtumilla ja teoksen kirjoittamisajalla ajallista eroa on noin sata vuotta. Granlidin tarkoittamaa ”suurta analogiaa” ja ”pientä analogiaa” voidaan *Routavuodesta* etsiä 1900-luvun alun kertomuksen ja teoksen kirjoitusajankohdan välillä. Kirjoitusajankohtaan sijoittuva kehyskertomus tuo tämän analogisuuden lukijalle näkyvämmäksi kuin mitä pelkästään 1900-luvun alun tapahtumiin keskittyvä kerronta voisi tehdä.

1900-luvun alun ja 2000-luvun alun maailmoissa vaikuttaa *Routavuodessa* olevan paljon samaa. Molemmissa valtion johto, poliitikot ja virkamiehet ovat viemässä päätöksentekoa aiempaa keskitetympään suuntaan, kauemmas kansasta. Yksittäisen tavallisen ihmisen vaikutusmahdollisuudet asioihin näyttävät olemattoman pieniltä. Luvuissa 2.2. Toisiinsa sekoittuvat kertojat nimeämättömissä luvuissa ja Ericin kerronnassa totesin, että kerronnan rakenne näissä luvuissa, Kaarlen ja Ericin äänien sekoittuminen toisiinsa korostaa eri aikojen tapahtumien suhdetta toisiinsa. Osa lausumista voidaan joko 1900-luvun alkuun tai 2000-luvun alkuun kytkeytyvien yksityiskohtiensa ansiosta sitoa jompaankumpaan kertojaan tai henkilöhahmoon, mutta paikoitellen

¹¹ Granlid käyttää tässä ilmaisua ”då”, silloin, viittaamaan menneisyyteen sijoittuvaan, historialliseen aikaan, ja ilmaisua ”nu”, nyt, viittaamaan nykyisyyteen eli kirjoitusajankohtaan.

jää epäselväksi, kumpi äänessä lopulta on, Kaarle, Eric, molemmat yhtä aikaa vai jokin näiden henkilöhahmojen muodostama tietoisuus, jossa sekä 1900-luvun että 2000-luvun alun yhteiskunta, ympäristö ja yksityiskohdat ovat samaan aikaan läsnä. Kaarlen ja Ericin kerronnan sekoittuminen toisiinsa sekä Königmannin ja Kansanedustajan kerronnassa esiintyvät anakronistiset kohdat, joissa eri aikakausien tapahtumat, asiat, ilmaisut ja ilmiöt sekoittuvat toisiinsa, on Granlidin tarkoittamaa analogisuutta.

Mari Hatavaran (2007, 125) mukaan historiallisen romaanin erottaa muista romaaneista juuri se, että se kuvaa ennalta tunnettua. Historiallisella romaanilla on intertekstuaalinen suhde historiankirjoitukseen. Hatavaran mukaan on mahdollista ajatella, että historiallisen romaanin viittauskohteena ei ole menneisyys itsessään, vaan historiankirjoitus. Historiankirjoitus toimii historiallisen romaanin subtekstinä, tarjoaa vertailukohteen tarinalle ja sen tulkinnalle. (emt., 125.) Hatavara toteaa, että yksittäinen, tunnistettu subteksti voi tuoda historiallisen romaanin tulkintaan lisäelementin tarkasteltaessa teosta suhteessa juuri tähän tiettyyn historialliseen dokumenttiin (emt., 135). 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun sortovuosista Suomen historiassa on kirjoitettu runsaasti ja *Routavuosi* asettuu suhteeseen kaikkien näiden tekstien, niin historiankirjoituksen kuin fiktionkin, kanssa. Teokselle voidaan kuitenkin löytää myös kaksi yksittäistä, selkeästi nimettävissä olevaa subtekstiä: Lennart Hohenthalin muistelmateos *Lennart Hohenthals memoarer* (1908), joka on suomeksi julkaistu nimellä *Lennart Hohenthalin päiväkirja* (1909), sekä helmikuun manifestina tunnettu, keisari Nikolai II:n helmikuussa 1899 antama julistuskirja, jonka yleisesti katsotaan aloittaneen Suomen historiassa ns. ensimmäiseksi sortokaudeksi eli routavuosiksi kutsutun ajanjakson.

Tutkielmani edellisessä pääluvussa käsitelin erilaisia keinoja, joilla *Routavuodessa* tuodaan esiin niin historiankirjoituksen kuin kaunokirjallisuudenkin rakennettua, tehtyä luonnetta. Tässä pääluvussa keskityn siihen, millainen suhde romaanilla itsellään on historiankirjoitukseen ja subteksteihinsä. *Routavuoden* tulkinnan kannalta on keskeistä tarkastella erityisesti kohtia, joissa suhde historiankirjoitukseen tai tiettyyn subtekstiin on ilmeinen mutta jossa romaani ei toista historiankirjoitusta tai subtekstejä uskollisesti vaan poikkeaa niistä jollakin tavalla. Käsitelen tässä luvussa *Routavuoden* keskeisimpiä subtekstejä ja sitä, miten *Routavuosi* näitä subtekstejään käyttää ja muokkaa. Toisin kuin tutkimuskohteeni, tarkastelemanani subtekstit eivät ole kumpikaan fiktiivisiä teoksia. Ensimmäinen on muistelmateos, toinen säädös.

4.2. *Routavuoden* subtekstit

4.2.1. *Lennart Hohenthalin päiväkirja*

Historiallinen Lennart Hohenthal (1877–1951) toimi vuosina 1904–1905 ensin poliisin ja sitten santarmin tiedonantajana tarkoituksenaan saada tietoja valtiollisesta urkkijajärjestelmästä. Hohenthal oli kaksoisagentti, joka osallistui kenraalikuvernööri Bobrikovin murhan suunnitteluun. Vuoden 1905 alussa hän liittyi Aktiivisen vastustuspuoleen taistelujärjestöön ja ampui 6.2.1905 prokuraattori Eliel Johnssonin. Helsingin raastuvanoikeus tuomitsi Hohenthalin tästä murhasta elinkautiseen kuritushuonerangaistukseen ja menettämään kansalaisoikeutensa. Lokakuussa 1905 Hohenthal pakeni Katajanokan vankilasta, jossa häntä säilytettiin, ensin Tukholmaan ja sieltä Lontooseen. Hohenthal asui lopun elämänsä Lontoossa ja käytti nimeä Erik Alfvén. (Ervasti 1998.) Hohenthalia voi pitää *Routavuoden* Ericin henkilöhaahmon historiallisena esikuvana ja *Lennart Hohenthalin päiväkirjaa* romaanin keskeisimpänä subtekstinä, kuten tässä luvussa osoitan. Käytän tutkielmassani suomenkielistä *Lennart Hohenthalin päiväkirjaa* alkukielisen *Lennart Hohenthals memoarer* -teoksen sijaan, sillä suomenkielisen käännöksen ja *Routavuoden* vertailu tuo paremmin esiin tekstien yhdenmukaisuuden myös ilmaisutasolla kuin ruotsinkielisen alkuteoksen ja *Routavuoden* vertailu.

Lennart Hohenthalin päiväkirjaa ei *Routavuodessa* mainita nimellä, mutta Kaarlen kerronnasta löytyy selkeitä viittauksia teokseen. Romaanin alussa Kaarle kertoo, kuinka tutkielmansa aiheenvalinnan jälkeen törmäsi Ericin tarinaan (R, 18). Tiedon saaminen Ericistä osoittautuu hankalaksi ja vaatii Kaarlelta vaivannäköä:

Jouduin tekemään kaukolainavaruksen ja odottamaan Ericiä kärsimättömästi kuin adoptoitavaa poikaa, tosin en aivan yhtä pitkään. Kun kirjastovirkailija soitti ja ilmoitti hänen saapuneen, lähdin välittömästi. Eric maksoi neljä euroa. Hän oli vaatimattoman näköinen, laiha ja ruskea, iholtaan hauras, nuhjuisessa kuosissa, vain puolitoistasataa pienikokoista painosivua. (R, 24.)

Asiat, joita Kaarle Ericin päiväkirjasta kertoo, täsmäävät *Lennart Hohenthalin päiväkirjan* kanssa: kirjastotietokantojen mukaan julkaisu on saatavilla yhdeksässä eri tieteellisestä ja erikoiskirjastosta ja kolmessa maakuntakirjastossa. Alkukielinen *Lennart Hohenthals memoarer* kuuluu 12

erikoiskirjaston ja tieteellisen kirjaston kokoelmiin sekä viiden yleisen kirjaston kokoelmiin¹². Suurimmasta osasta Suomen kirjastoista, niin tieteellisistä kuin yleisistäkään, *Lennart Hohenthalin päiväkirjaa* ei siis löydy omista kokoelmista vaan se joudutaan tilaamaan asiakkaalle kaukolainaan. Suomenkielisessä painoksessa sivumäärä on 152 ja nide on kooltaan vähän A5-paperiarkkia pienempi.

Routavuodesta ei käy ilmi, millä kielellä Kaarle Ericin tarinaa lukee. Kaarle viittaa julkaisuun joko puhumalla Ericin tarinasta (ks. esim. R, 18) tai Ericistä (ks. esim. R, 25). Kaarle luonnehtii julkaisua ennen kaikkea tarinaksi. Samalla hän tulee käyttäneeksi sanoja muistelmat ja päiväkirja, joiden voi nähdä viittaavan paitsi Kaarlen lukeman teoksen luonteeseen myös suotaan subtekstinä toimivan teoksen ruotsin- ja suomenkielisiin nimiin.

Puhun Ericin tarinasta.

Juuri siitä oli kysymys, ei poliittisesta historiasta tai edes poliittisista muistelmista. Eric kertoi tarinaansa tietoisena kaikista lukustrategioista, joilla hänen päiväkirjaansa lähestyttäisiin. (R, 18.)

Routavuoden kuvaus Ericin toiminnasta noudattelee sitä, mitä Hohenthal muistelmissaan kertoo omasta toiminnastaan. Tämä käy erityisen hyvin ilmi, kun verrataan molemmista teoksista lukuja, joissa kuvataan prokuraattorin murhaa.

Olin vaipunut uneen kello 2:den ajoissa ja vietin tyynen yön ilman unennäkyjä. Herätessäni kellon lyödessä 8 tunsin olevani vahva ja levännyt. Nousin heti ylös, asetin vaatteeni ja aseeni niin, että ne olisivat valmiit noudettaviksi, ja tarkistin browningpistoolini. Jotta laukaukset tuottaisivat silmänräpäyksellisen kuoleman ja säästäisivät uhrin kärsimyksiltä, latasin muutamilla puolimanttelikuulilla, mutta muuten yksinomaan täysmanttelisilla siltä varalta, että tulisin suletuksi oven taakse ja olisin pakotettu ampumaan sen läpitse.

¹² Julkaisujen *Lennart Hohenthalin päiväkirja* ja *Lennart Hohenthals memoarer* saatavuus tarkistettu 6.5.2015 Frankmonihauilla <http://monihaku.kirjastot.fi>.

Kello puoli 9 saapui ajuri noutamaan tavarat. Hän oli tyyni ja toivorikas. Vähän myöhemmin saapui vielä eräs toveri, jonka oli autettava minua pukeutuessani; epäkäytännölliset sotilaspukeineet tuottivat nimittäin minulle melkolailia vaikeuksia. (Hohenthal 1909, 91.)

Kahden aikaan olin vajonnut uneen. Nukuin kahdeksaan unia näkemättä. Herätessäni tunsin oloni vahvaksi ja levänneeksi. Uskokoon ken tahtoo. Nousin ylös ja järjestelin vaatteeni ja kiväärini noutamista varten valmiiksi. Tarkistin aseeni. Jotta laukaukset tuottaisivat kuoleman silmänräpäyksessä ja säästäisivät uhrin kärsimyksiltä, latasin muutamilla puolimanttelikuulilla, muuten pelkästään täysmanttelisilla siltä varalta, että minun olisi jossain vaiheessa ammuttava oven läpi.

Puoli yhdeksän saapui ajuri hakemaan tavaroita. Pukeuduin hankalasti tiukkaan univormuun, tunsin olevani preservatiivin sisällä. (R, 195.)

Routavuodessa minäkertoja kuvaa yön ja aamun tapahtumia tiivistetympin, lyhyempiä ja iskevempiä lauseita käyttäen kuin *Lennart Hohenthalin päiväkirjan* kertoja. *Routavuoden* kerronnassa on myös häivähdys ironiaa. *Routavuoden* ”[u]skokoon ken tahtoo” (R, 195) asettaa kyseenalaiseksi sitä edeltävän lauseen sisältämän väittämän itsensä vahvaksi ja levänneeksi tuntemisesta. Lause tuntuu irralliselta; se on kuin jonkun ulkopuolisen esittämä, kyseenalaistava kommentti lukemaansa. Teksti etenee koko ajan minäkerrontana, mutta tämä ironinen kommentti muuten asiallisen sävyisessä tekstissä herättää ajatuksen, että äänessä on mahdollisesti eri minä kuin muussa lainauksessa. Lause poikkeaa muusta tekstistä myös aikamuodollaan: se on esitetty preesensissä, nykyhetkeä kuvaavassa aikamuodossa, kun katkelma muuten etenee menneisyyden aikamuodoissa, pluskvamperfektissä ja imperfektissä.

Tiiviimmän ilmaisun ja ironisen lausahduksen lisäksi edellä lainaamani tekstikatkelmat eroavat toisistaan myös muutamilta yksityiskohdiltaan. Hohenthalin tarkastama browningpistooli on *Routavuodessa* vaihtunut kivääriksi. Hohenthal kertoo tavaroita noutaneen ajurin olleen tyyni ja toivorikas, Eric ei kuvaa ajurin mielialoja millään tavalla. Hohenthal kertoo myös saaneensa sotilasunivormun pukemiseen apua paikalle saapuneelta toveriltaan, Ericin kerronnasta syntyy vaikutelma, että hän on pukeutunut univormuun omin avuin vaikka se onkin ollut vaikeaa. Hohenthal kuvaa sotilasunivormuun pukeutumista käytännön kautta. Ericin kerronnassa nousee esiin myös tunne. Muuten katkelmissa kuvatut tapahtumat ovat samanlaisia ja ne kuvataan samassa järjestyksessä.

Prokuraattorin murhaa käsittelevä luku on *Routavuoden* luvuista ainoa, jonka kertojaksi on nimetty Eric. Kerronnaltaan luku ei kuitenkaan poikkea monista niistä luvuista, joiden alussa kertojaa ei nimetä lainkaan, ja joissa 1900-luvun ja 2000-luvun alun todellisuudet sekoittuvat toisiinsa. Ericin nimiin laitettun luvun alkupuoli pysyy prokuraattorin ampumiseen saakka 1900-luvun maailmassa ja noudattelee *Lennart Hohenthalin päiväkirjan* kuvausta tapahtumista.

Univormun pukemisen jälkeen molempien teosten kertojat toteavat, että kello 9.10 eivät olleet vielä saaneet sanaa ja soittivat toverille, jonka kanssa olivat viettäneet edellisen illan. (Hohenthal 1909, 91; R, 195). He saavat kuulla, että tapaaminen prokuraattorin kanssa viivästyy. Vähän myöhemmin toveri saapuu paikalle tuoden viestin, että tapaaminen prokuraattorin kanssa onnistuu kello 10.30. Molemmat murhaajat pääsevät viimein liikkeelle.

Kymmenen minuuttia yli 10 olin valmis lähtemään matkaan.

Saattaakseni poliisin harhaan tutkimuksissaan kuljin jalan melkoisen matkan ennenkuin kutsuin ajurin. Käskin hänen ajaa Bulevardinkatu 12:teen, jossa Johnsson asui. Jo matkalla näytti upseerinnuttu turkiskauluksineen toivotun tenhovoimansa, ajuri suoritti tehtävänsä erinomaisesti ja passipoliisit tekivät tavattoman jäykkänä kunniaa. Prokuraattorin asunnon edustalla seisoivat poliisikonstaapeli vahdissa. Ajaessani pääsisäänkäytävän eteen hän kiiruhti auttamaan minua nousemaan pois reestä. Maksettua ajurin, menin kepein askelin ylös portaita varmana aikeen onnistumisesta. Tultuani ylimpään kerrokseen, jossa prokuraattori asui, soitin ovikelloa, jolloin siviilipukuinen poliisi tuli avaamaan. Minä kysyin oliko prokuraattori kotona. Hän oli kotona. Menin silloin vaatenaulakon luo, ja konstaapeli auttoi nuttua yltäni. Sitten annoin hänelle käyntikortin, johon oli painettu nimi *Alexandre de Gadd, Lieutenant de la garde*, ja musteella kirjoitettu *St. Petersbourg*. Olin ottanut selkoa siitä, ettei sellaista nimeä ollut Pietarin osoitekalenterissa. Konstaapeli pyysi minua astumaan vastaanottohuoneeseen ja sulki oven takanani.

Hetken kuluttua kuului viereisestä huoneesta reippaita askeleita, jotka lähenivät. Prokuraattori astui huoneeseen. (Hohenthal 1909, 92–93, kursivi alkuperäinen.)

10.10 poistuimme huoneistosta.

Harhauttaakseni kävelin melko pitkän matkan ennen kuin otin taksin. Käskin ajaa Bulevardi 12:een. Matkalla passipoliisit tekivät univormulleni ja sen turkiskaulukselle kunniaa. Talon edessä seisoivat

konstaapeli. Maksoin ajurin ja nousin portaat. Käsitin selvästi, että lähestyin miestä joka ei ainoastaan alistunut väkivaltahallintoon ja pysynyt välinpitämättömänä oikeudenloukkauksista, vaan joka hyväksyi järjestelmän kokonaisuudessaan ja edisti sitä kaikin mahdollisin keinoin.

Ylimmässä kerroksessa painoin summeria. Siviiliasuinen poliisi tuli avaamaan. Kysyin, oliko prokuraattori paikalla, oli. Kävelin naulakolle, konstaapeli otti takin yltäni. Annoin hänelle käyntikorttini, johon oli painettu: Michael de Guide, Lieutenant de la garde, St. Petersburg. Konstaapeli ohjasi minut vastaanottohuoneeseen ja sulki oven.

Parin minuutin kuluttua kuului viereisestä huoneesta askeleita.

Prokuraattori astui huoneeseen. (R, 195–196.)

Kuten prokuraattorin murhaa käsittelevien lukujen aloituksia, myös näitä kahta lainausta toisiinsa verrattaessa voidaan huomata, että *Routavuodessa* esitetty kuvaus tilanteesta on hiukan tiiviimpi ja tyyliiltään selkeämpi kuin vastaava *Lennart Hohenthalin päiväkirjassa*. Tapahtumien eteneminen, lähes kaikki yksityiskohdat ja se, missä järjestyksessä asiat kerrotaan, vastaavat kuitenkin toisiaan. Katkelmissa mainitut nimet poikkeavat toisistaan. Hohenthal mainitsee nimeltä prokuraattori Johnssonin, joka asui osoitteessa Bulevardi 12, *Routavuodessa* kertoja toteaa vain käskeneensä ajurin ajaa Bulevardi 12:een. Hohenthalin poliisikonstaapelille ojentamassa käyntikortissa lukee nimi Alexandre de Gadd, *Routavuoden* kertojan ojentamassa Michael de Guide. Näihin nimiin liittyviin eroavaisuuksiin palaan tarkemmin alaluvussa 4.3. Henkilöhahmojen nimet ja historialliset esikuvat. *Routavuodessa* on myös lisäys, jota ei *Lennart Hohenthalin päiväkirjasta* löydy: ”Käsitin selvästi, että lähestyin miestä joka ei ainoastaan alistunut väkivaltahallintoon ja pysynyt välinpitämättömänä oikeudenloukkauksista, vaan joka hyväksyi järjestelmän kokonaisuudessaan ja edisti sitä kaikin mahdollisin keinoin.” (R, 196–197.)

Prokuraattorin murhan jälkeen *Lennart Hohenthalin päiväkirjan* ja *Routavuoden* kuvaukset eriytyvät enemmän toisistaan. Ulkoiset tapahtumat kyllä etenevät molemmissa teoksissa pääpiirteissään samalla tavalla: kertovaa minää ammutaan ja hän loukkaantuu, hän teeskentelee tajutonta ja hänet kuljetetaan kirurgiseen sairaalaan, mutta kertojien kuvaamat ajatukset ja tunteet ovat toisistaan poikkeavia. *Lennart Hohenthalin päiväkirjassa* kertojan valtaa ”lapsellinen, odottamaton tunne, että olin suorittanut jotain suurta ja hyvää ihmiskunnalle” (Hohenthal 1909, 94) ja hän huumaantuu voitonriemusta. *Routavuoden* kerronnassa 2000-luvun alun todellisuus ja siihen

kuuluvat asiat vyöryvät ja limittyvät kertovan minän ajatuksiin: Columbinen koulumurhaajat, Pirkko Lahti ja kriisiapu, videopelit.

Paitsi prokuraattorin murhaa käsittelevä luku ja siinä kuvatut tapahtumat, myös koko *Routavuosi* noudattelee kokonaisuudessaan Ericin vaiheita kuvatessaan samoja tapahtumia ja samaa järjestystä kuin *Lennart Hohenthalin päiväkirja*: hakeutumista poliisin tiedustelijaksi, siirtymistä santarmin palvelukseen, suunnitelmia Bobrikovin murhaamiseksi, matkoja Tukholmaan ja toimia siellä, tapaamisia eri vaiheissa santarmiratsumestarin kanssa, liittymistä Aktiivisen vastustuspuolueen taistelujärjestöön, venäläisen upseeripuvun hankintaa Pietarista, prokuraattorin murhaa, sitä seurannutta sairaala-aikaa ja vankilaan joutumista, oikeudenkäyntiä ja pakoa vankilasta ulkomaille. *Routavuosi* toistaa subtekstinsä kronologiaa eikä riko sitä. Eri kertojajääniä vaihtelu, 2000-luvun tapahtumien limittyminen eri tavoin 1900-luvun alun tapahtumiin ja Ericin tarinan rinnalla kulkeva kuvaus Eugen Schaumanista ja Bobrikovin murhasta tekevät Ericin tarinasta pirstaleisen, vähemmän yhtenäisen kuin mitä Hohenthalin kertomus *Lennart Hohenthalin päiväkirjassa* on.

Routavuodessa käsitellään runsaasti Ericin ja Eugen Schaumanin yhteyttä toisiinsa (ks. esim. R, 85, 100, 115). Lennart Hohenthal ei omassa muistelmateoksessaan tätä suhdetta silti käsittele. Hän mainitsee kyllä olleensa poliisin kuulusteltavana, koska poliisi oli saanut tietoonsa että hän oli tuntenut Eugen Schaumanin niiltä ajoilta, jolloin hän oli ollut talouskoulun ruokavieraana (Hohenthal 1909, 53), mutta ei kerro lainkaan siitä, mitä kuulustelussa kertoi. Hän ei myöskään kerro muistelmateoksessaan mitään siitä, että on keskustellut Eugen Schaumanin kanssa Bobrikovin murhaamisesta, jopa pyytänyt tätä mukaan Bobrikovia vastaan suunniteltuun salaliittoon, johon olisi tarvittu viiden jo mukana olevan miehen lisäksi kuudes (ks. esim. Zetterberg 1986, 234–236). Hohenthal on kuitenkin kirjoittanut suhteestaan Eugen Schaumaniin toisaalla. Söderströmin kustantamana ilmestyi vuonna 1925 *Mina relationer till Eugen Schaumann. Utdrag ur Lennart Hohenthals anteckningar*, jossa Hohenthal kuvaa suhdettaan Schaumaniin ja kertoo Bobrikovin murhaa edeltäneistä tapahtumista. Tämä teos ei kuitenkaan nouse samassa määrin *Routavuoden* subtekstiksi kuin *Lennart Hohenthalin päiväkirja*. Toisin kuin *Lennart Hohenthalin päiväkirjaan*, siihen ei viitata romaanissa suoraan, eikä siinä esitettyjä tapahtumia kuvata romaanissa samanlaisella uskollisuudella.

4.2.2. Helmikuun manifesti

Lennart Hohenthalin päiväkirjan lisäksi toinen keskeinen subteksti *Routavuodelle* on helmikuun manifesti. Vuonna 1899 keisarin antaman julistuskirjan katsotaan aloittaneen Suomen historiassa niin kutsutun ensimmäisen sortokauden, jota kutsutaan myös routavuosiksi. Tämän julistuskirjan voi nähdä olevan se yksittäinen dokumentti, joka on Seppälän romaanissaan kuvaamien historiallisten tapahtumien taustalla.

Helmikuun manifesti nousee keskeiseksi subtekstiksi erityisesti yhdessä niistä neljästä luvusta, joiden kertojana toimii kansanedustaja Rahkonen. Kansanedustaja esiintyy *Routavuodessa* henkilöihahmona pääasiassa luvuissa, joiden kertojana toimii Kaarle. Hän on Kaarlen tavoin 2000-luvun alun henkilöihahmo. Kaarlen viha sosiaalidemokratiaa ja yhteiskuntaa kohtaan kohdistuu moniin asioihin. Kansanedustaja toinen niistä henkilöihahmoista, joihin sosiaalidemokratian aate ja sen valheellisuus Kaarlen silmissä henkilöityy. Toinen on Kaarlen isä. Isäänsä ja tämän suhteeseen sosiaalidemokratiaan Kaarle tuntuu suhtautuvan säälivästi. Isä on ymmärtänyt sosiaalidemokratian tyhjyyden, alistunut ensin tilanteeseensa puolueen lehden työntekijänä ja joutunut sitten jäämään sairauslomalle ja eläkkeelle, kun ei ole enää kestänyt valheessa elämistä. Kansanedustajaan Kaarle suhtautuu toisella tavalla. Kansanedustajaan Kaarle suhtautuu vihamielisesti, vailla sääliä.

Muistutan, ettei ole olemassa täsmällisiä ohjeita yleisliittovaltiollisten ja siis myös Suomea koskevien lakien säätämisyjärjestyksestä. Sama puute koskee pelkästään Suomessa voimaan tulevia liittovaltion etuihin liittyviä lakeja. Puutteen poistamiseksi on annettu perussäännökset, joiden mukaan aloitteen yleisliittovaltiollisen lain säätämiseksi saattaa tehdä joko liittovaltion ministeri tai Suomen ministerivaltiosihtööri. Heidän tulee kuitenkin ensin neuvotella keskenään. Mikäli aloite edellyttää valtiopäivien käsittelyä, Suomen säädöt saavat antaa siitä lausunnon. Kansa ei saa. Tämän jälkeen lakiehdotus menee liittovaltion neuvostoon. Kun keisari on vahvistanut neuvoston päätöksen, se on julkaistava sekä liittovaltiossa että jäsenvaltiossa. Puhtaasti paikalliset lait ja asetukset säädetään edelleen suomalaisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Yleisliittovaltiollisista asioista ei ole tarpeellista laatia luetteloa. Raja on keisarin määrättävissä. (R, 167.)

Kansanedustaja toimii kertojana yhteensä neljässä *Routavuoden* luvussa. Edellä lainaamani kohta on kolmas näistä luvuista. Suomen lainsäätämisyjärjestystä käsittelevässä luvussa esiintyy ilmaisuja ja käytäntöjä, jotka eivät sovi kansanedustajan oman ajan lainsäädäntöjärjestykseen. Suomen ministerivaltiosihtööri, säädöt ja keisari viittaavat selvästi Suomen suuriruhtinaskunnan lainsäätämisyjärjestelmään 1900-luvun alussa. Se, miten lainsäädäntöprosessin etenemistä lainauksessa kuvataan, sopii 1900-luvun alun todellisuuteen ja siihen, miten helmikuun manifestissa kuvataan yleisvaltakunnallisten lakien säätämisen prosessia.

Helmikuun manifestin antamisen jälkeen Suomessa herätti eniten vastusta manifestin kohta, jossa todetaan, että Suomen säädöillä olisi yleisvaltakunnallisessa lainsäädännössä vain neuvoa-antava rooli, ei päättävä (Jussila 2004, 617). Vuodesta 1863 lähtien, jolloin Suomen säädöt olivat alkaneet säännöllisesti kokoontua, oli vähitellen muodostunut vuoden 1772 hallitusmuotoon ja vuoden 1789 yhdistys- ja vakuuskirjaan nojaava käytäntö ja traditio, että Suomen säädöillä oli ”suostumusoikeus” eli päättämisoikeus kaikkiin Suomessa säädettäviin ja Suomea koskeviin lakeihin. Vielä Porvoon maapäivillä 1809 säätyjen rooli oli ollut neuvoa-antava. (emt., 621.) Keisari Nikolai II:lle suomalaisten reaktio helmikuun manifestiin tuli yllätyksenä: hänen käsityksensä mukaan julistuskirja ja siihen liittyvät perussäädökset vain kodifioivat jo aiemmin harjoitetun käytännön. Kysymys yleisvaltiollisten lakien säädäntöprosessista ja Suomen säätyjen roolista siinä oli keisarin näkökannalta katsoen itsestään selvästi sen mukainen, mitä edellä *Routavuodesta* lainaamassani kohdassa kuvataan. (emt., 617–618.)

Routavuodessa käytetty sana liittovaltio on kiinnostava. Vaikka nykyinen Venäjä on liittovaltio, ei 1900-luvun alun keisarillisesta Venäjästä tätä ilmaisua käytetty. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Venäjällä nähtiin, että Suomi on osa Venäjää. Suomessa ymmärrettiin asia toisin: nationalismiin ja 1800-luvun kansallismielisen propagandan seurauksena yleinen käsitys oli, että Suomi oli itsenäinen valtio joka oli reaaliunionissa Venäjän kanssa. Suomi oli 2000-luvun alussa kuulunut jo useamman vuoden ajan kuulunut Euroopan unioniin, taloudelliseen ja poliittiseen liittoon, jonka yleinen lainsäädäntö vaikutti osaltaan myös Suomen lainsäädäntöön. Euroopan unioni ei 2000-luvun alussa kuitenkaan ollut varsinainen liittovaltio, vaikka unionin yhteinen raha otettiinkin Suomessa käyttöön vuoden 2002 alusta ja mediassa käytiin ajoittain keskustelua unionin mahdollisesta liittovaltiokehityksestä.

Liittovaltio-ilmaus ei siis sovi suoraan 1900-luvun alun eikä 2000-luvun alun Suomeen. Kumpanakaan ajankohtana Suomi ei kuitenkaan ole voinut säätää lakejaan täysin itsenäisesti. 1900-luvun alussa Venäjän lainsäädäntö ja keisari, 2000-luvun alussa Euroopan parlamentin lainsäädäntö vaikuttivat siihen, millaisia lakeja Suomessa otettiin käyttöön. Lainsäädäntävalta oli jossain muualla, etäällä, poissa kansalta ja sen edustajilta. Kansanedustaja puhuu aiemmassa luvussaan kauniisti demokraattisesta yhteiskunnasta, mutta tässä luvussa hän toteaa lakialoitteiden kommentointioikeuksista: ”Kansa ei saa” (R, 167). Tavallisella kansalla ei ole tässä lainsäätämisyjärjestyksessä mahdollisuutta ilmaista mielipidettään, ei suoralla kansanäänestyksellä eikä myöskään edustajiensa kautta. Suomen säädyt – papisto, aatelisto, porvaristo ja talonpojat – saavat antaa lausunnon, mutta päätösoikeutta niilläkään ei ole. Lausunnon jälkeen asia menee liittovaltion neuvoston käsittelyyn. Neuvosto antaa asiasta päätöksen, jonka keisari hyväksyy.

Lainsäädäntöä, säätäjien oikeutta ottaa osaa siihen ja liittovaltiota käsitellään aiemmin luvussa, jonka alkuun ei ole nimetty kertojaa:

Valtiollisessa suhteessa tahdottiin murtaa perustuslakiemme johtava periaate, se joka koski säätäjien oikeutta ottaa osaa lainsäädäntöön, jotta tästä riippumattomina olisi voitu asteittain panna toimeen Suomen liittäminen ensin valtioliittoon, sitten liittovaltioon. Jos tämä onnistuisi, olisi maan perustuslaki samalla kumottu. Suomi olisi menettänyt asemansa valtiona ja sille olisi jäänyt vain paikallinen itsehallinto. Se olisi ollut muutamissa suhteissa etuoikeutettu rajamaa, mutta ei enää valtio. Virastokielenä olisivat pian englanti, ranska ja saksa, suomea puhuvat vajoaisivat paariaan jolle ei virkoja heruisi. Englanninkielinen opetus kouluissa lisääntyä, armeijan komentokielenä englanti oli jo sivuuttanut suomen, nuoriso haluttiin vieroittaa kansallisuudestaan. Haluttiin hävittää sekä valtio että kansallisuus, ja prokuraattori oli ajamassa tätä ylhäältä päin toteutettua vallankumousta.

Näin selvästi, mitä prokuraattorin mielessä liikkui. Hän ei edes kaihtanut ottamasta esille kysymystä maan sotilaallisesta statuksesta ja asevelvollisuudesta. Jo heinäkuussa 1898 keisari oli antanut senaatin tehtäväksi laatia luonnoksen uutta asevelvollisuuslakia varten. Sittemmin senaatin ehdotuksessa tähdennettiin maan perustuslakeihin vedoten, ettei laajentunutta asiaa voitu ratkaista muuten kuin keisarin ja valtiopäivien yhteisellä päätöksellä. Olennaista oli, että kansa rajattiin pois; sotilaallinen liittoutumattomuus oli asia, josta kansan ei ollut syytä päästä sanomaan kantaansa. Pelkkä rauhankumppanuus oli prokuraattorin mielestä tylsää ja piti hänet erillään tapahtumien fokuksesta, maan olisi pitänyt päästä sotilasliiton täysjäseneksi siitäkkin huolimatta, ettei jäsenyydelle enää asetettu minkäänlaisia vaatimuksia. (R, 160–161.)

Lainauksen ensimmäinen kappaleen alussa mainitaan säätyjen oikeus ottaa osaa lainsäädäntöön, mutta muuten ensimmäinen kappale tuntuu kertovan ennen kaikkea 2000-luvun todellisuudesta, Suomen liittymisestä valtioliittoon, Euroopan Unioniin, josta mahdollisesti kehittyi liittovaltio, englanninkielisen opetuksen lisääntymisestä kouluissa ja uhasta, että Englanti, Ranska ja Saksa – Euroopan unionin keskeiset hallintokielet – olisivat pian virastokieliä. Toisessa kappaleessa mainitaan enemmän 1900-luvun alkuun liittyviä asioita ja toimijoita: prokuraattori, keisari, vuosi 1898, senaatti ja luonnos asevelvollisuuslaista. Rauhankumppanuudesta puhuminen viittaa 2000-luvun alussa Suomessa käytyyn keskusteluun rauhankumppanuudesta Pohjois-Atlantin puolustusliiton (NATO) kanssa.

Sekä kansanedustajan luvussa että nimeämättömässä luvussa lainsäädännöstä puhuttaessa korostuu kansan vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys ja päätöksenteon lipuminen kauas kansasta. Eri aikakausiin liittyvien ilmaisujen ja asioiden anakronistinen sekoittuminen toisiinsa korostaa sitä, että ajallisesta etäisyydestä huolimatta tilanne on yleispiirteiltään samankaltainen: kansan vaikutusmahdollisuudet ovat vähäisiä, päätökset tehdään jossain muualla. Ympyrä sulkeutuu, väliin jää vajaan sadan vuoden kausi jolloin Suomi on päättänyt itse omasta lainsäädännöstään.

4.3. Henkilöhahmojen nimet ja historialliset esikuvat

Seppälän *Routavuosi* kuvaa kahta tunnettua Suomen historian poliittista murhaa. Näistä ensimmäisen tekijä ja uhri, Eugen Schauman ja Nikolai Bobrikov, on nostettu esiin jo ensimmäisissä para- eli kynnysteksteissä, jotka kirjaan tarttuva kohtaa: etukannen kuvana on Schaumanin verinen paita ja takakansitekstin yläpuolelle on painettu pieni, sarvipäinen rintakuva Bobrikovista. Kuvien käyttö kansissa asettaa teoksen intertekstuaaliseen suhteeseen tunnetun historian ja historiankirjoituksen kanssa. Verinen paita edustaa Eugen Schaumania ja sitä kunnioittavaa myyttiä, joka hänen tekonsa ympärille on rakennettu. Sarvipäinen kuva Bobrikovista on propagandatarkoituksessa muokattu, ja korostaa visuaalisesti Bobrikovin vastenmielisyyttä. Hänen otsaryppynsä ovat syvemmät kuin hänestä otetuissa valokuvissa ja myös parta näyttää hapsottavan.

Eugen Schaumanin ja Nikolai Bobrikovin henkilöahmoista käytetään *Routavuodessa* historiallisten esikuviansa nimiä. Muiden, selvästi historiallisiin henkilöihin pohjautuvien henkilöahmojen nimeämisessä teoksessa on kuitenkin vaihtelua. Eugen Schaumanin lähi- ja tuttavapiiriin kuuluvista henkilöahmoista käytetään todellisten esikuviansa nimiä. Teoksessa viitataan nimeltä muun muassa Eugenin veljeen Mischa Schaumaniin (R, 45), rakkauden kohteeseen Elin Borgströmiin (R, 116) ja tuttavaan Birger Runebergiin (R, 140). Toiseen teoksessa käsiteltyyn, *Routavuoden* kokonaisuuden kannalta vähintään yhtä tärkeään poliittiseen murhaan kytkeytyvistä henkilöistä käytetään sen sijaan nimiä, jotka eivät vastaa historiankirjoitusta. Prokuraattorin murhaajaan viitataan läpi teoksen nimellä Eric. Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, todellisen, historiallisen prokuraattorin murhaajan alkuperäinen nimi oli kokonaisuudessaan Karl Lennart Hohenthal. Yleensä hänestä käytetään nimeä Lennart Hohenthal. Eric-nimen käytölle romaanissa löytyy kyllä historiaan pohjautuva selitys: Hohenthal pakeni syksyllä 1905 Katajanokan vankilasta Ruotsin kautta Lontooseen, jossa eli loppuelämänsä käyttäen nimeä Erik Alfvén. (Ervasti 1998). Santarmiratsumestarista, jolle Eric toimittaa tietoja Fria Ordin ja Veckans Nyheterin maahan tuomisesta, käytetään *Routavuodessa* nimeä Königmann. Todellisuudessa hänen esikuvansa nimi oli Woldemar Tunzelman von Adlerflug (ks. Halén 2013, 37, 126 ja Hohenthal 1909, 28). Myös suomalaisen poliisin, jonka vakoojana Eric aluksi toimii, esikuvan nimi ei ilmeisesti todellisuudessa ole Robert de Heering, jota *Routavuodessa* (esim. R, 36, 40) käytetään vaan von Gross (Hohenthal 1909, 20), eikä tämän kilpailijaksi kokemansa poliisin esikuvan nimi Kuusisto (esim. R, 40) vaan Pekonen (Hohenthal 1909, 22).

Näiden historiallisiin esikuviin perustuvien henkilöahmojen lisäksi myös Ericin *Routavuodessa* käyttämät valenimet poikkeavat nimistä, joita Hohenthal on käyttänyt. Allekirjoittaessaan sopimuksen tietojen toimittamisesta salaiselle poliisille Eric käyttää nimeä P. O. Strandberg (R, 36). Hohenthal kertoo muistelmissaan (Hohenthal 1909, 22) käyttäneensä nimeä L. K. Lindström. Saapuessaan murhapäivänä prokuraattoria tapaamaan Eric ojentaa paikalla olevalle konstaapelille käyntikorttinsa, johon on painettu nimi Michael de Guide, Lieutenant de la garde, St. Petersburg (R, 196). Hohenthalin ojentamassa käyntikortissa sen sijaan luki nimi Alexandre de Gadd, Lieutenant de la garde, St. Petersburg (Hohenthal 1909, 93).

Koska *Routavuosi* on romaanina fiktiivinen, kaunokirjallinen teos, myös kaikki siinä esiintyvät henkilöahmot ovat fiktiivisiä. Todellisiin, historiassa eläneisiin ihmisiin viittaavat nimet tai muut tunnistettavat piirteet kytkevät osan näistä henkilöahmoista kuitenkin myös historialliseen todellisuuteen. Tämä kytkös ei tee romaanin henkilöahmoista yhtään vähemmän fiktiivisiä, mutta liittää niihin intertekstuaalisesti asioita, joita romaanissa itsessään ei tuoda esiin. Jotta näin voi lukuprosessin aikana tapahtua, on lukijan kyettävä tunnistamaan kytkös romaanissa kuvattujen henkilöahmojen ja historiallisten henkilöiden välillä. Se, että selkeästi tunnistettavista historiallisista tapahtumista ja henkilöistä puhuttaessa osasta käytetään historiankirjoituksesta tuttuja nimiä ja osasta ei, herättää kysymyksen siitä, pitäisikö näihin henkilöihin ja tapahtumiin suhtautua jotenkin eri tavoin myös teosta lukiessa. Ei tunnu sattumanvaraiselta, että osasta henkilöahmoista käytetään samoja nimiä kuin historiallisista esikuvistaan ja osasta muita nimiä. *Routavuodessa* käytetyille nimille Königmann, Robert de Heering, Kuusisto, P. O. Strandberg ja Michael de Guide ei kuitenkaan tunnu löytyvän vastinetta todellisuudesta lukuun ottamatta P. O. Strandbergia, jonka voi nähdä mahdollisesti viittaavan suomenruotsalaiseen elokuvaohjaajaan ja tuottajaan Per-Olof Strandbergiin.

Nimi Königmann on saksaa ja kääntyy suomeksi ”kuningasmieheksi”. Sana kuningasmies on esiintynyt aiemminkin Seppälän tuotannossa. Romaanissa *Suomen historia* marsalkka Mannerheim kertoo kuinka talvella 1936 edusti Suomea ja maan presidenttiä kuningas Yrjö V:n hautajaisissa Lontoossa (Seppälä 1994, 78). Muutama päivä hautajaisten jälkeen hän kävi jäähyväiskäynnillä kuningas Edward VIII:n luona (emt., 79).

Puhuttiin siinä vähän maailmanpolitiikkaa. Kuningas kysyi, mitä arvelin tilanteen kehittymisestä Saksassa. Näet kai itsekin, kuningasmies, minä sanoin, tarvitseeko semmoista minulta kysellä. (Seppälä 1994, 79.)

Suomen historiassa ilmaisu kuningasmies viittaa kuningas Edward VIII:een ja selittyy luontevasti puhetilanteella, jossa sitä käytetään. Mannerheim puhuttelee keskustelukumppaniaan kuningasmieheksi ja korostaa tätä ilmaisua käyttämällä paitsi keskustelukumppaninsa asemaa, myös tämän esittämän kysymyksen typeryyttä: vastaus on itsestään selvä, asioista perillä ja tehtävistään

ajan tasalla olevan hallitsijan ei pitäisi joutua kysymään siitä toisen, huomattavasti pienemmän maan marsalkalta.

Routavuodessa ei Edward VIII:ta tai muitakaan kuninkaita esiinny. Hallitsijana on 1900-luvun alun todellisuudessa Venäjän keisari, tsaari, ja 2000-luvun alussa presidentti. Königmann palvelee näistä ensimmäistä toimiessaan santarina. Königmann käyttää kerronnassaan toistuvasti pronominia *me* kuvatessaan sitä valtaa, jota hänellä on, ja sitä, miten hän tätä valtaa käyttää.

Mutta ennen kaikkea *me* halusimme pitää kiekkoa, kontrolloida peliä, sitä mikä oli vääjäämättä tapahtumassa ja minkä täytyi tapahtua. *Me* emme halunneet kunniaa siitä, että olisimme ennakoineet tulevaa. *Me* pidimme merkityksellisenä sitä, että *me* teimme tulevan, olimme *se*. Että siinä ei ollut meille ainuttakaan tuntematonta tekijää. Että langat olivat meidän käsissämme. (R, 93–94.)

Königmannin toiminnassa on ennen kaikkea kyse vallasta, asioista perillä olemisesta, tapahtumien ohjailmisesta haluttuun suuntaan. Pohdin aiemmin luvussa 2.3. Königmannin ja kansanedustajan luonnon tarinamaailma Königmannin kerronnassa toistuvasti esiintyvää, tarkemmin määrittelemätöntä *me*-pronominin käyttöä. Sen voi nähdä viittaavan sekä santarmistoon Suomessa ja Venäjällä että ylipäätään valtiolliseen poliisiin. Königmann toki palvelee keisaria santarina, mutta todellisuudessa hän haluaa edellä lainaamani katkelman perusteella olla itse mukana kontrolloimassa peliä, ei vain ennakoida tulevaisuutta vaan myös tehdä sen. Vaikka hän palveleekin keisaria, häntä ei voi kutsua kuninkaan mieheksi, sillä hän haluaa itselleen osan siitä vallasta joka kuuluu hallitsijalle.

Yksi mahdollisuus tulkita nimeä Königmann, kuningasmies, on liittää se vuoden 1918 kuningashankkeeseen. Joulukuussa 1917 annetussa itsenäisyysjulistuksessa Suomen tulevaisuudeksi hallitusmuodoksi määriteltiin tasavalta. Sisällissodan jälkeen 1918 ajatus monarkiasta alkoi kuitenkin saada entistä enemmän kannatusta. Monet porvarillisten puolueiden edustajat olivat pettyneitä kansaan ja näkivät sisällissodan johtuneen kansan kypsytymisestä demokratiaan. Eduskunta valitsi lokakuussa 1918 Suomelle kuninkaaksi Hessenin prinssin Friedrich Karlin, joka Saksan hävittyä ensimmäisen maailmansodan ei kuitenkaan ottanut kuninkuutta vastaan. (Jussila, Hentilä ja Nevakivi 2006, 120–124).

Robert de Heeringin nimi tuo ääntämyksellisesti mieleen englanninkielisen ilmauksen ”red herring”. Tällä kielikuvalla tarkoitetaan helposti henkilön huomion vievää, mutta täysin tarpeetonta tai hyödytöntä esinettä, asiaa tai henkilöä. Tästä asiasta puhumalla huomio viedään pois jostakin toisesta, tärkeämmästä asiasta. Red herring -esineitä ja henkilöitä käytetään videopeleissä luomaan vapaasti tutkittavan ja aidon miljöön tuntua. Red herring -esineet saattavat samalla myös harhauttaa pelaajaa.¹³ Myös historiallisessa romaanissa ja kaunokirjallisuudessa ylipäätään voidaan ajatella olevan kyse harhauttamisesta. Kirjailijan tavoitteena on luoda todellisuusilluusio, uskottava maailma lukijan tutustuttavaksi ja ehkä myös samaistuttavaksi.

Harhaan johtamisen tematiikka toistuu *Routavuodessa* erityisesti Kaarlen ja Königmannin kerronnassa. Poliitikot ja valtaapitävät antavat kansalle tyhjiä lupauksia omaa etuaan tavoitellessaan (esim. R, 10–11). Romaanin loppupuolella, kuvatessaan ensimmäisen sortokauden päättymistä Königmann toteaa:

Nyt niillä oli kuvitelma siitä, että ne pääsivät vaikuttamaan johonkin, demokratian illuusio. Sitä ei luoda tyhjästä, sen eteen on tehtävä työtä. Pakko on lahjoitettava vapauttamisen muodossa, helpotuksen tunteen kautta. Ihmiset on saatava kiittämään kahleistaan. (R, 245.)

Se, keihin pronomiinilla ”niillä” edeltävässä lainauksessa viitataan, ei käy suoraan ilmi lainauksesta eikä myöskään sitä edeltävästä tekstistä. Tässä kohdassa Königmann puhuu nähdäkseni kansasta. Kansan mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon näyttäytyy *Routavuodessa* hallitusjärjestelmästä riippumatta olemattomana. Todellisuudessa valta on aina jollain muulla kuin kansalla. Monarkiassa kansalla ei ole valtaa, se tuo turhaan anomuskirjelmiaan keisarille (R, 163). Demokratiassa kansa kuvittelee että sillä on valtaa, mutta todellisuudessa se on harhautettu katsomaan muualle, turrutettu omaan elämäänsä (esim. R, 30–31).

¹³ Ks. esim. http://fi.wikipedia.org/wiki/Red_herring.

Robert de Heering jää *Routavuodessa* yksiulotteiseksi, jopa litteäksi henkilöahmoksi. Tarinan kannalta hän on kuitenkin keskeinen henkilö: hän saattaa yhteen Ericin ja Königmannin. Eric toimittaa tietoja ensin de Heeringille, mutta sitten tämä kertoo, että santarmiratsumestari Königmann on tiedustellut häneltä sopivaa asiamiestä itselleen (R, 51). De Heering ihailee santarmeja ja haluaa tehdä heille palveluksen, koska arvelee pääsevänsä kohoamaan urallaan heidän avullaan. Eric epäröi ensin venäläisen santarmilaitoksen palvelukseen ryhtymistä, mutta de Heering kertoo että Eric ei kuitenkaan voisi olla kauan poliisin palveluksessa, sillä uudet asetukset santarmilaitoksen virkatoimista astuvat voimaan. (R, 51.)

Nimen Michael de Guide, jota Eric käyttää mennessään murhaamaan prokuraattoria, voi ajatella liittyvän arkkienkeli Mikaeliin. *Routavuosi* ei ole uskonnollinen romaani, mutta siinä esiintyy toistuvasti viittauksia kristinuskoon ja erilaiseen kristilliseen symboliikkaan (ks. esim. R, 10–12, 29, 121, 131). Arkkienkeli Mikaelin hepreankielinen nimi tarkoittaa ”Kuka on Jumalan kaltainen?” tai ”Kuka on Jumala?”. Perinteen mukaan hänen tehtävänsä on välittää ihmisten pyynnöt Jumalalle ja johdattaa sielut taivaaseen. Sana Guide tarkoittaa useassa eri kielessä opasta tai ohjetta. Tällaisia merkityksiä kantavalla nimellä esiintyminen tuntuu mahtipontiselta. Voidaan ajatella, että teoillaan ja käyttämällään nimellä Eric haluaa viestittää siitä, että omaan asemaansa ja valtaansa rakastunut, kansan etuja vastaamattomia ratkaisuja tekevä ja asioita ajava prokuraattori – ja muut hänen kaltaisensa – on asettanut itsensä liian korkealle kansan yläpuolelle, Jumalan kaltaiseksi, ja tarvitsee opastajan näyttämään hänelle oikean paikkansa, sen että ei todellisuudessa ole Jumalan kaltainen. Nimi on mahdollista nähdä myös toisenlaisessa, ironisemmassa valossa: pitäessään prokuraattorin murhaamista oikeutettuna Eric ottaa itselleen valtaa, joka ei kuulu ihmiselle vaan ainoastaan Jumalalle, oikeuden päättää toisen ihmisen elämästä ja kuolemasta.

Kuusiston ja P. O. Strandbergin nimistä ei tunnu avautuvan samanlaisia merkityksiä kuin Königmannin, Robert de Heeringin ja Michael de Guiden nimistä. Kuusisto ja Strandberg, joka kääntyy suomeksi lähinnä muotoon rantavuori, liittyvät molemmat luontoon ja kuvaavat kumpikin erilaisia maisemia: toinen metsää, toinen rannikkoa.

Yksittäisten nimien ja niihin liittyvien assosiativisten yhteyksien erittelyn lisäksi toinen tapa lähestyä selkeästi historiallisiin henkilöihin pohjautuvien henkilöahmojen nimeämisen eroja

Routavuodessa on miettiä, millaisia rooleja nämä selkeästi historiallisiin tapahtumiin kytkeytyvät henkilöhahmot romaanissa saavat, mikä on heidän merkityksensä teoksen kokonaisuuden kannalta. Henkilöhahmoja, joita kutsutaan historiallisesti tunnistettavilla nimillä, kuvataan läpi teoksen melko etäältä, ulkoa käsin. He eivät toimi missään kohtaa teosta pääse ääneen kertojina. Sävy, joilla heitä kuvataan, on selostava, kuten seuraavasta Eugenia kuvaavasta kappaleesta käy ilmi:

Ensimmäiset vuotensa Eugen oli viettänyt Venäjällä ja Puolassa, vieraalla maalla. Äidin kuoltua hänet lähetettiin kouluun Suomeen, vieraalle maalle. Eugenille kehittyi jo lapsesta huonokuuloisuus, miltei kuurous. Lapsi, joka ei kestä enempää, lakkaa kuulemasta. Puolikuuro lapsi ilman äitiä vieraalla maalla ei menestynyt koulussa. Perhe tuli perässä, uuden äitipuolen kanssa. (R, 115.)

Lainaamani katkelman kertojana toimii Kaarle. Kaarle ylittää kertojafunktiossa toimiessaan ajoittain kerronnan hierarkkisia rajoja ja puhuttelee suoraan henkilöhahmoja, joista kertoo. Hiukan lainaamani kohdan jälkeen hän toteaa Eugenille, että ”Eugen, tuossa on ryssän kasvot, vihaa, ota tikka käteesi ja tapa peilikuvasi” (R, 116). Tämänkaltaisista kerronnan hierarkian tasojen ylityksistä huolimatta Kaarlen ja Eugenin todellisuudet eivät kuitenkaan kietoudu ja sekoitu toisiinsa samalla tavalla kuin Kaarlen ja Ericin todellisuudet. Edellä lainaamassani, Eugenin lapsuutta kuvaavassa kohdassa selostavan yleissävyn rikkoo lause ”[I]apsi joka ei kestä enempää, lakkaa kuulemasta” (R, 115). Lause kuuluu silti edelleen Kaarrelle, ei Eugenille. Lauseessa ei myöskään ole nähtävissä Eugenin fokalisointia, se on Kaarlen antama selitys Eugenin huonokuuloisuudelle, sille miten toimii lapsi joka ei kestä enempää.

Henkilöhahmoja, joiden nimet poikkeavat historiallisista esikuvista, joko käsitellään teoksessa syvemmin ja heidän todellisuutensa sekoittuvat 2000-luvun alun kerrontaan eri tavoin, tai he liittyvät näihin syvemmin käsiteltäviin henkilöhahmoihin ja heidän kohtaloihinsa, kuten Robert de Heering. Ratsumestari Königmann on paitsi nimeämättömien lukujen kerronnassa esiintyvä henkilöhahmo, myös yksi romaanin kertojista. Kuten luvussa 2.3 Königmannin ja kansanedustajan luonnoton tarinamaailma *Routavuoden* kerrontaa käsitellessäni totesin, Königmannin kerrontaa voi pitää luonnottomana: hän tarkastelee 2000-luvun alusta käsin 1900-luvun tilanteita, joissa on itse ollut läsnä merkittävässä asemassa olevana santarmina. Reaalimaailmassa tämä ei olisi mahdollista. Ericin voi nähdä joko yhtenä teoksen kertojista, joka välillä saa äänen itselleen Kaarlen

kerronnassa, tai vaihtoehtoisesti henkilöhahmona johon Kaarle kertojana samaistuu poikkeuksellisen voimakkaasti.

Ericin murhaamaan prokuraattoriin ei viitata *Routavuodessa* kertaakaan erisnimellä vaan pelkästään virkanimekkeellä prokuraattori. Kuitenkin murhatulla prokuraattorilla on Ericin tavoin selkeä historiallinen esikuva, Eliel Johnsson, aateloituna nimellä Soisalon-Soininen. Virkanimikkeen käyttö *Routavuoden* kerronnassa korostaa prokuraattorin henkilöhahmoa osana virkakoneistoa. Prokuraattorista ja hänen persoonastaan ei tuoda esiin mitään yksityistä, vain valtaan, sen tavoitteluun ja käyttöön liittyviä asioita. Prokuraattori-nimitystä käytetään teoksessa toistuvasti anakronistisesti myös 2000-luvun alun politiikkaa kuvattaessa:

Hänen [prokuraattorin] kotikadullaan oli annettu pommiuhkaus ja hänen puhelintaan oli urkittu, niin kuin sieltä nyt olisi voinut kuulla sen merkillisempää kuin että pistä sauna päälle tai että sinähän lupasit minulle elintarvikeviraston tai että Suomi EU-presidentinvirasta. (R, 162–163.)

Se, että Ericin murhaamaa prokuraattoria ei missään kohta romaania nimetä tarkemmin ja että 2000-luvun alun poliittisia tapahtumia kuvattaessa käytetään toistuvasti ilmaisua prokuraattori, joka selkeästi liittyy toiseen historialliseen ajanjaksoon Suomen historiassa, korostaa poliitikkojen ja poliittisten virkamiesten samankaltaisuutta eri aikakausina. Sekä 1900-luvun alun että 2000-luvun alun prokuraattorit tuntuvat olevan valmiita omien etujensa vuoksi sivuuttamaan kansan ja valtion edun. Prokuraattorin lisäksi ketään muutakaan 2000-luvun alun poliitikkoa – poikkeuksena kansanedustaja Rahkonen – ei teoksessa nimetä, vaikka osalle henkilöhahmoista onkin helppo löytää tunnistettava esikuva 2000-luvun alun politiikasta.

Prokuraattori oli autonomian ajan Suomessa ylimmästä lainvalvonnasta ja viranomaisten toimien lainmukaisuudesta vastannut virkamies. Suomen itsenäistyttyä viran nimi muutettiin oikeuskansleriksi. 2000-luvun taitteessa oikeuskanslerina Suomessa toimi Paavo Nikula. Ei kuitenkaan ole selvää, että 2000-luvun alun tapahtumia kuvattaessa prokuraattorista puhuttaessa viitattaisiin häneen henkilöinä. Edellisessä lainauksessa mainitut elintarvikevirasto ja EU-presidentin virka viittaavat pikemminkin Paavo Lipposeen, joka toimi Suomen pääministerinä 1995–2003 ja

eduskunnan puhemiehenä 2003–2007. Lipponen sopi keväällä 2003 Italian pääministeri Silvio Berlusconiin kanssa, että Suomi ja Italia jakaisivat Euroopan Unionin elintarvikeviraston. Tämä hanke ei kuitenkaan koskaan toteutunut, vaan elintarvikevirasto sijoitettiin Italiaan. Lipponen on toiminut voimakkaasti Euroopan Unionin integraation ja liittovaltiokehityksen puolestapuhujana. Häneen voidaan nähdä viitattavan myös *Routavuoden* kohdassa, jossa kerrotaan hiirikuningattaren ajaneen prokuraattorin miinaan (R, 32–33). Hiirikuningatar viittaa Anneli Jäätteenmäkeen, josta keväällä 2003 Keskustan voitettua eduskuntavaalit tuli pääministeri mutta joka luopui pääministerin tehtävästä muutamaa kuukautta myöhemmin. Jäätteenmäen eron taustalla oli nk. Irak-skandaali. Jäätteenmäki syytti eduskuntavaalien alla järjestetyssä vaaliväittelyssä Lipposta Suomen liittämistä Irakin sotaan tukevaan liittoumaan Washingtonin vierailullaan. Kävi ilmi, että Jäätteenmäen esittämät syytökset perustuivat ulkoministeriön salaisiin asiakirjoihin, jotka hänelle oli vuodettu. Jäätteenmäki kiisti aluksi nähneensä mitään salaisia asiakirjoja. Tästä valehtelusta seuranneen eduskunnan luottamuspuolan vuoksi Jäätteenmäki jätti lopulta presidentille eronpyyntönsä.

5. Anakronismi *Routavuodessa*

Kuten edellisessä luvussa käsittelemäni subtekstit, myös anakronismi liittyy kaunokirjallisuuden suhteisiin itsensä ulkopuolelle. Hatavaran (2007, 125) mukaan jo se, että historiallisessa romaanissa voidaan puhua anakronismeista, osoittaa että sitä verrataan historiankirjoituksen esittämään menneisyyteen. Ennaltamäärättyä historiallista tapahtumajärjestystä, joka voidaan rikkoa, ei olisi olemassa ilman todellisuusviittaavuuden oletusta. Historiallinen romaani kiinnittyy historiankirjoituksen tavoin menneisyyden tapahtumiin, mutta ei ole sidottu niiden ensisijaiseen järjestykseen. Historiallinen romaani voi jopa korostaa historiallisuuttaan rikkomalla sitä joillakin hienovaraisilla keinoilla. Esimerkkinä tästä Hatavara mainitsee sen, että henkilöiden puheet asettuvat arvioitaviksi sisäistekijän historiallisesta tietämyksestä käsin. (emt., 125.)

Routavuodessa kerronnassa esiintyvät anakronistiset kohdat voidaan jakaa kahteen sen mukaan, mitä aikaa kuvataan ja minkä ajan ilmiöt kuvauksessa sekoittuvat anakronistisesti tähän aikaan. Eniten voidaan löytää tapauksia, joissa 2000-luvun alun termit ja ilmiöt sekoittuvat 1900-luvun alun tapahtumiin. Näitä käsitelen alaluvussa 5.1. Alaluvussa 5.2. keskityn anakronistisiin kohtiin, joissa 1900-luvun alun asiat sekoittuvat 2000-luvun asioihin. Samalla käsitelen myös romaanin kerronnassa esiintyviä kohtia, joissa kyse ei ole varsinaisesta anakronismista, mutta joissa kertoja liittää toisen aikakauden asioita assosiatiivisesti aikaan, jossa itse elää ja kuvaa. Jaottelu 2000-luvun tapahtumiin sekoittuviin 1900-luvun asioihin ja 1900-luvun alun tapahtumiin sekoittuviin 2000-luvun alun asioihin on selkeä ja hedelmällinen *Routavuoden* anakronismeja tarkasteltaessa. Osassa romaanin anakronistisista kohdista on kuitenkin mahdotonta sanoa, kummasta on kysymys, sillä eri aikakaudet kietoutuvat toisiinsa niin voimakkaasti, lähes muuttuvat yhdeksi. Tällaisia kohtia käsitelen tarkemmin alaluvussa 5.3.

Lähes kaikki *Routavuodesta* löytyvistä anakronismeista esiintyvät nimeämättömien lukujen kerronnassa. Ellen toisin mainitse, kaikki romaanin kohdat ja lainaukset, joita tässä luvussa käsitelen, ovat peräisin näistä luvuista.

5.1. 2000-luvun alku 1900-luvun alun kuvauksessa

1900-luvun alun tapahtumien kuvauksessa esiintyvät anakronistiset kohdat *Routavuodessa* voidaan jakaa tekniikkaan, henkilöihin, politiikkaan ja muihin 1900-luvun ilmiöihin liittyvään anakronismiin sekä kielelliseen anakronismiin. Tekniikkaan liittyvässä anakronismissa tekniset laitteet, joita ei todellisuudessa ole 1900-luvun alussa ollut vielä olemassa, ovat luonteva osa romaanissa kuvattua 1900-luvun alun maailmaa. Nimeämättömien lukujen minäkertoja kertoo antaneensa ”Königmannille neljätoistasivuisen raportin, vaikka printteri temppuili” (R, 106), lähettäneensä Königmannille Tukholmasta viikoittain selontekoja faksilla (R, 151) ja saaneensa Pietarista tekstiviestin, että hänen prokuraattorin murhasuunnitelmaa varten teettämänsä univormu oli valmis noudettavaksi (R, 172). Tietokoneeseen liitettäviä tulostimia, joilla kertoja voi tulostaa raportin Königmannille, ei ole 1900-luvun alussa ollut vielä olemassa. Sama pätee tekstiviestiin, mikäli se ymmärretään yleiskieleen vakiintuneen tavan mukaan matkapuhelimesta toiseen lähetettäväksi lyhyeksi viestiksi eikä pelkästään tekstimuodossa olevaksi viestiksi, jollaisen lähettäminen on kyllä ollut eri tavoin mahdollista myös 1900-luvun alussa. Mikään kerronnassa itsessään ei paljasta, että printteri ja tekstiviesti eivät ole kuuluneet 1900-luvun alun maailmaan. Printterin ja tekstiviestin lisäksi *Routavuodessa* viitataan anakronistisesti myös pendolinoon. Pendolino ei kuitenkaan esiinny kerronnassa yhtä luontevana osana tarinaa ja kuvattuja tapahtumia kuin printteri ja tekstiviesti.

Purjehdin ensin Turkuun – typerää sanaa, sillä käytin pendolinoa – ja siellä yövyttyäni Tukholmaan (R, 149).

Subtekstinä toimivaa *Lennart Hohenthalin päiväkirjaa* (Hohenthal 1909, 61) mukaillen kertoja kertoo purjehtineensa Turkuun ja sieltä Tukholmaan. Kulkuväline, jolla hän on matkustanut Turkuun, ei kuitenkaan ole ollut laiva vaan pendolino. Rautatieyhteys Helsingin ja Turun välille rakennettiin jo 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, mutta pendolino-tyyppiset junat Suomessa otettiin käyttöön vasta vuonna 1995. Kertojan asenne kerrontaansa on lainaamassani kohdassa itsereflektiivinen: hän pitää typeränä sanaa, että purjehti Turkuun, sillä todellisuudessa hän on käyttänyt junaa. Huolimatta kriittisestä asennoitumisestaan ilmaisuun ”purjehtia” kertoja silti käyttää sitä. Lukuun ottamatta ajatusviivojen väliin sisältyvää kommenttia purjehtimisen typeryydestä ja pendolinon käytöstä kohta on suoraa lainausta *Lennart Hohenthalin päiväkirjasta*.

Voidaan ajatella, että vaikka kertoja kertookin itse tarinaansa, tässä kohtaa tekijä haluaa viestittää lukijalle niin vahvasti kytköksestä Hohenthalin päiväkirjaan, että kertojan on taivuttava puhumaan purjehtimisesta.

Bobrikov oli kuullut kreivi Heideniltä, että palkasta oli maksettava muutamia yleisiä veroja, jopa Jorma Ollilan oli, ja kysyi, eikö Procopé voisi järjestää hänet vapaaksi noista veroista (R, 236).

Lainauksessa kerrotaan, kuinka Bobrikov oli ennen tuloaan Suomen kenraalikuvernööriksi kuullut edelliseltä kenraalikuvernööri Heideniltä (Tyynilä 2004) että kenraalikuvernöörin palkasta oli maksettava veroja. Bobrikov oli tiedustellut Suomen virkaa tekevän ministerivaltiosihteeri Procopélta, kuinka suuren palkan hän tulisi Suomesta saamaan, ja samalla pyytänyt Procopélta apua yleisten verojen välttämiseksi. Kaikilla lainauksessa mainituilla henkilöillä on olemassa todelliset, historialliset esikuvat. Historialliset Bobrikov, Heiden ja Procopé elivät 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Jorma Ollila sen sijaan on 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun henkilö, joka tätä tutkielmaa kirjoittaessani on vielä elossa. Hän toimi matkapuhelinyhtiö Nokian toimitusjohtajana 2000-luvun alkuvuosina, kun Nokia oli nosteessa. Vaikka *Routavuoden* Bobrikov onkin voinut kuulla Jorma Ollilasta Heideniltä, historiallisella Bobrikovilla ei ole voinut olla hänestä mitään tietoa.

Lainaamani katkelman jälkeen kertoja kuvaa Bobrikovin palkan järjestymistä (R, 236–237). Vaikka Bobrikov ei voi veroja välttääkään, hänelle järjestyy kuitenkin kaksoispalkka. Hänelle maksetaan 20 000 ruplaa valtiorahaston varoista ja 80 000 Suomen markkaa Suomen valtion varoista. Samalla tavalla tuplapalkkaa maksetaan myös Bobrikovin apulaiseksi nimetylle Shipoville. Myös Plehve nosti kahta palkkaa, 20 000 ruplaa ja vapaa asunto Suomen ministerivaltiosihteerinä ja 18 000 valtiosihteerinä. Kertoja toteaa: ”Bryssel, Strasbourg, keskuspankkien johtajat, komissaarit, virkamiehet, kaksoispalkkojen ja -eläkkeiden nostajat, ulkopuolisten bulvaanitoimikuntien käyttäjät, pelurit ja perseennuolijat, te leikitte tulella! Bobrikov ja Plehve saivat palkkansa (R, 237).” Kertoja rinnastaa siis toisiinsa 1900-luvun alussa kaksoispalkkaa nostaneet Bobrikovin, Shipovin ja Plehven sata vuotta myöhemmin vaikuttaneisiin toimijoihin. Bryssel, Strasbourg ja komissaarit viittaavat *Routavuoden* kirjoitusajankohtana vallitsevaan todellisuuteen, jossa Suomi oli osa Euroopan Unionia. Myös virkamiehet, kaksoispalkkojen ja -eläkkeiden nostajat sekä ulkopuolisten

bulvaanitoimikuntien käyttäjät ovat kirjoitusajankohdan todellisuutta. Lainaus on sävyltään uhkaava. Puhuteltujen henkilöiden sanotaan leikkivän tulella, ja heille muistutetaan, että Bobrikov ja Plehve saivat palkkansa. Bobrikovin ja Plehven palkalla viitattaneen siihen, että molemmat joutuivat lopulta murhan kohteiksi.

Kertojan luettelemien tulella leikkijöiden listassa ei mainita yritysjohtajia. Anakronistisen viittauksen Jorma Ollilaan voi kuitenkin nähdä korostavan vallassa olevien, niin poliitikkojen kuin yritysjohtajienkin, ahneuden samankaltaisuutta sekä 1900-luvun alussa että 2000-luvun alussa. Nokian menestyksen aikana monet yrityksen ylemmästä johdosta ja keskijohdosta rikastuivat merkittävästi yhtiön optiojärjestelmän avulla. Varsinaisen ansiotulon lisäksi heille maksettiin optioita: myös he saivat siis eräänlaista kaksoispalkkaa, kuten Bobrikov, Shipov ja Plehvekin aikanaan.

Jorma Ollilan lisäksi *Routavuodessa* viitataan anakronistisesti myös Duudsoneihin ja Leningrad Cowboysiin. Kohta, jossa Duudsoneihin viitataan, on sävyltään kepeän ironinen:

Kaltereita sahatessani käytin nappeina jaettavaa, kolesterolia alentavaa kevytlevitettä jonka vienti maailmalle oli kohdannut lisenssivaikeuksia ja globaalin mutta näkymättömän kartellimuurin. Duudsonille sanoisin, että yrittäkääpä salakuljettaa rautasahan terä peräsuolesanne ja piilotella sitä siellä muutama kuukausi. (R, 239.)

Duudsonit tulivat tunnetuksi 2001 alkaneesta Extreme Duudsonit -televisio-ohjelmasta. Neljästä nuoresta miehestä koostunut ryhmä teki ohjelmissa erilaisia extreme-temppuja.¹⁴ *Routavuodessa* vankilasta pakenemassa oleva kertoja esittää Duudsonille haasteen: salakuljettakaa rautasahan terä peräsuoleessa ja piilotelkaa sitä siellä muutama kuukausi. Duudsonit tekevät temppujaan ja stuntejaan hovin vuoksi, pitääkseen itse hauskaa sekä viihdyttääkseen muita ihmisiä ja saadakseen mediahuomiota. *Routavuoden* kertojan tilanne on vakavampi. Hänet on tuomittu vankilaan poliittisesta murhasta, jonka hän on tehnyt omien sanojensa mukaan hyökätäkseen järjestelmää

¹⁴ Ks. esim. <http://duudsonit.com/> ja <http://fi.wikipedia.org/wiki/Duudsonit>.

vastaan nähtyään maan raskaan alennustilan ja laittomuushallinnon (R, 229), ja nyt hän on pakenemassa vankilasta. Duudsonille kyse on huvista, leikistä ja viihteestä, *Routavuoden* kertojalle isänmaan kurjaan tilanteeseen puuttumisesta. Sama vastakkaisuus leimaa 1900-luvun alun ja 2000-luvun alun ilmapiirin kuvausta *Routavuodessa* ylipäättään.

Kun sitten sain tiedon innostuksesta, jolla tsaarin puolittainen myönnytyks otettiin vastaan ja miten perustuslaillismielinen yleisö senaatintorille kokoontuneena lopetti suurlakon kuuntelemalla Leningrad Cowboysia paljastetuin päin, silloin täydellisesti ymmärsin, että Suomen kansalla vielä oli paljon opittavaa, ja että minun palaamiseni voisi käydä mahdolliseksi vasta hamassa tulevaisuudessa. (R, 241.)

Vankilasta pakoon päässyt Eric seuraa Suomen tilannetta ulkomailta. Hän kertoo, että samana päivänä kun hän astui jalallaan puolueettomalle maaperälle, Suomessa puhkesi suurlakko ja hän toivoi että voisi jonain päivänä vielä palata kotimaahansa (R, 241). Suurlakko Suomen keisarikunnassa loka-marraskuussa 1905 johti keisari Nikolai II:n antamaan marraskuun manifestiin, jossa kumottiin helmikuun manifestin säännökset toistaiseksi ja luvattiin kutsua Suomen suuriruhtinaskunnan valtiopäivät säätämään kansanedustuslaitoksen uudistuksesta ja kansalaisvapauksista. Manifesti peruutti myös kenraalikuvernöörin diktaattorinvaltuudet. Niin kutsuttujen routavuosien eli ensimmäisen sortokauden katsotaan päättyneen marraskuun manifestiin.¹⁵ (ks. Jussila 2004, 694–701 ja Tikka 2008, 39–41.) *Routavuoden* kuvauksessa marraskuun manifestin vastaanotosta ja suurlakon päättymisestä perustuslailliset ovat kokoontuneet senaatintorille kuuntelemaan Leningrad Cowboysia paljastetuin päin. Pään paljastaminen osoittaa kunnioitusta: yleensä pää on tapana paljastaa musiikin aikana silloin, kun soitetaan kansallishymniä. Leningrad Cowboys -yhtyeen mainitseminen suurlakon päättymisen yhteydessä tuo historialliseen todellisuuteen pohjautuvan tilanteen kuvaukseen mukaan 1900-luvun myöhemmän poliittisen historian: keisari Nikolai II:n syrjäyttämisen, Neuvostotasavaltojen liiton perustamisen, Pietarin nimeämisen Leningradiksi ja lopulta Neuvostoliiton romahtamisen. Se, että tämä myöhempi poliittinen historia nostetaan esille juuri Leningrad Cowboys -yhtyeen kautta, tuo kuvaukseen kepeyttä ja ironiaa samaan tapaan kuin Duudsonien mainitseminen vankilapakoa kuvattaessa. Leningrad Cowboys on 1987 perustettu rock-yhtye, joka on tullut tunnetuksi erityisesti tunnettujen länsimaisten rock-kappaleiden uudelleensovittusten esittäjänä. Suuren yleisön tietoisuuteen yhtye

¹⁵ Virallisesti marraskuun manifesti on nimeltään Keisarillisen majesteetin armollinen julistuskirja toimenpiteistä laillisen järjestyksen palauttamiseksi maahan AsK 49/1905.

nousi Suomessa vuonna 1993, kun se esiintyi Senaatintorilla yhdessä Aleksandrovin kuoron eli Puna-armeijan kuoron kanssa.¹⁶

Routavuoden kerronnassa esiintyy paitsi ilmiöiden, laitteiden ja henkilöiden anakronismia, myös kielellistä anakronismia. Näissä anakronistisissa kohdissa 1900-luvun alkua kuvataan ilmaisuilla, joita ei tuona aikana ole vielä käytetty vaan jotka ovat syntyneet vasta myöhemmin.

Sitä [apulaiva Cysnea] pidettiin vähemmän tärkeänä kuin Ceciliä, toista apulaivaa, jonka päälliköksi headhuntattiin Mischa Schauman, Eugenin veli, hyvän perheen toinen asosiaalinen luuseripoika (R, 45).

Lainauksessa on kyse aselaiva John Graftonista ja sen apulaivoista Cysne ja Cecile. Laivoilla salakuljetettiin vuonna 1905 Sveitsistä aseita, patruunoita ja räjähdysaineita venäläisille vallankumouksellisille ja suomalaisille aktivisteille. Laiva ajoi karille Pietarsaaren lähellä syksyllä 1905. Kiinnijäämisen estämiseksi laiva räjäytettiin, mutta räjäytys ei ollut riittävä ja salakuljetusyritys paljastui viranomaisille.

Lainauksessa esiintyvät ilmaisut ”headhuntata”, ”asosiaalinen” ja ”luuseripoika” ovat anakronistisia, sillä yksikään näistä sanoista ei ollut vakiintunut yleiseen käyttöön suomen kielessä vielä 1900-luvun alussa. Ilmiöt sinänsä ovat olleet olemassa jo kuvattuna historiallisena aikana: suorahaku erityisesti vaativia tehtäviä täytettäessä, epäsosiaalisuus ja epäonnistujat. Näiden asioiden nimeäminen anakronistisesti headhuntauksiksi, asosiaalisuudeksi ja luuseriudeksi tuo näkyviin *Routavuoden* kirjoitusajankohdan maailman ja englannin kielen kasvaneen vaikutuksen kirjoitusajankohdan puhekieleen. Sanavalinnat tekevät näkyväksi ajallisen eron kuvattun tilanteen ja sen kerronta-ajankohdan välillä.

¹⁶ Ks. lisää esim. <http://www.leningradcowboys.fi/band.html> ja http://fi.wikipedia.org/wiki/Leningrad_Cowboys.

Nimeämättömien lukujen kerronnassa, kuvattaessa minä-muodossa Ericin ja Königmannin kohtaamisia, esiintyy anakronistisia viittauksia 1900-luvun myöhempään poliittiseen historiaan ja ilmiöihin, joita ei vielä 1900-luvun alkuvuosina ollut olemassa. Poliittikkaan liittyvät anakronismit ovat kuitenkin erityisen leimallisia 2000-luvun alun tapahtumia kuvattaessa, joten käsittelen asiaa tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Olen luvussa 2.2.1. Vaihtuva ja hajoava kertoja jo sivunnut tätä ilmiötä käsitellessäni Ericin ryhtymistä santarmien tiedonantajaksi. Ericin ja Königmannin kohdatessa ensimmäistä kertaa toisensa Königmannia luonnehditaan seuraavasti: "Kotiryssä oli poikasen kokoinen" (R, 45). Kotiryssä-ilmaisu on kuitenkin tullut käyttöön vasta toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Myöhemmin Königmannin ääntä luonnehditaan pehmeäksi "kuin fasismi" (R, 89) ja hänen piponsa silmärei'istä nähdään "sama katse, jolla Sarajevossa tarkkailtiin pääministerin kulkureittiä hallintorakennukseen ja takaisin tai Belfastissa brittiläisen poliitikon vierailun kulkua tai Länsirannalla elämää epäilyllä kotitalon nurkilla" (R, 182–183).

5.2. 1900-luvun alku 2000-luvun alun kuvauksessa

Kohtia, joissa 1900-luvun alun henkilöt, ilmiöt tai tapahtumat esiintyvät anakronistisesti 2000-lukua kuvattaessa, on *Routavuodessa* määrällisesti selvästi vähemmän kuin kohtia, joissa 2000-luvun alun asiat esiintyvät anakronistisesti 1900-luvun alkua kuvattaessa. Kun 1900-luvun alun tapahtumien kuvauksessa esiintyviä anakronistisia kohtia voi jaotella tekniikkaan, henkilöihin, politiikkaan ja muihin eri ajan ilmiöihin liittyvään anakronismiin sekä kielelliseen anakronismiin, esiintyy 2000-luvun alun kuvauksessa lähes yksinomaan politiikkaan liittyvää anakronismia.

Kaikki poliitikot olivat samanlaisia, demarien kaltaisiksi tulleita, demareita. Kaikki demarit yhdessä muodostivat jokaiseksi vaalikaudeksi porvarillisen senaatin, jonka jäsenistä jokainen oli salkuton senaattori, myönnitys ylimielisyydelle ja piittaamattomuudelle kansan mielipiteitä kohtaan. (R, 31.)

Kertojana toimiva Kaarle inhoaa sosiaalidemokratiaa (R, 11). Kaarlen oman aikakauden poliitikot näyttäytyvät hänelle puolueesta riippumatta sosiaalidemokraatteina: kuvatessaan 2000-luvun alun puoluepolitiikkaa ja sen toimijoita hän kerran jopa käyttää ilmaisua ”toisen demaripuolueen puheenjohtaja” (R, 33), vaikka sosiaalidemokraattisia puolueita ei olekaan 2000-luvun alussa ollut kuin yksi. Kaarlen mukaan ”[s]osiaalidemokratia ei ollut varsinainen poliittinen aate, se oli

elämäntapa, jolla vesitettiin ihmisen perimmäinen luonne, intohimot, kivut ja puutteet. Sillä kuohittiin inhimilliset pyyteet ja viat, leikattiin suurimmalta riemulta siivet ja kiskottiin hampaat raatelevimmilta tuskalta, kaikki sammutettiin, himmennettiin ja selitettiin parhain päin. Demarit tulivat eri puolueista ja eri taustoista. Oli seiväshyppääjää ja lakitieteilijää, elähtänyttä sivuraiteelle ajautunutta kirjailijaa, naisen tuoksusta humaltunutta sähköasentajaa, huorahtavaa alusvaatemallia, valtakunnanpelleä, uutisankkuria, visaisäntää, flanellipaitaista iskelmälaulajaa.” (R, 31.) Kuvatessaan näiden toisiaan muistuttavien poliitikkojen toimintaa politiikassa Kaarle toteaa anakronistisesti, että he ”muodostivat joka vaalikaudeksi porvarillisen senaatin” (R, 31). Suomen ollessa osa Venäjän keisarikuntaa Suomen suuriruhtinaskunnan korkeimpana siviilihallintoelimenä ja tuomioistuimena toimi Suomen senaatti, jonka jäseniä kutsuttiin senaattoreiksi. Senaatti jatkoi toimintaansa hetken aikaa vielä Suomen itsenäistyttyä, kunnes loppuvuodesta 1918 senaatin talousosasto nimitettiin valtioneuvostoksi ja sen jäsenet ministereiksi. Senaatin oikeusosaston tilalle oli jo aiemmin perustettu korkein oikeus. (ks. esim. Jussila, Hentilä & Nevakivi 2006) Suomessa ei siis ollut senaattia 2000-luvun alussa, vaan valtioneuvosto, arkipuheessa hallitus, ministereineen.

Lainauksessa todetaan, että ”Kaikki demarit yhdessä [--] muodostivat porvarillisen senaatin” (R,31), vaikka Suomen sosialidemokraattinen puolue on kuitenkin perustaltaan työväenpuolue, ei porvarillinen puolue. Sosiaalidemokratia ja porvarillisuus kytkeytyvät toisiinsa myös muissa kohdissa *Routavuoden* kerrontaa. Romaanin alkupuolella Kaarle kertoo sosiaalidemokratiaa kohtaan tuntemastaan vihasta huolimatta elävänsä paradoksaalisesti kuin kunnan sosiaalidemokraatti, käyvänsä töissä ja opiskelevansa, elättävänsä jollain tasolla tulevaisuudenvisiota, joissa jakaisi vanhuuden Naisen [sic!] kanssa: ”Naisen käsi työntymässä peiton alle haaroihini sunnuntaiaamun myöhäisen heräämisen hetkenä, porvarillista kalun vatkamista ja rintojen möyhennystä, kunnan sosiaalidemokratiaa” (R, 23).

Nimeämättömien lukujen kerronnan lisäksi poliittiseen järjestelmään liittyvää anakronismia esiintyy myös yhdessä niistä luvuista, joiden kertojana toimii kansanedustaja. Olen käsitellyt tätä romaanin lukua jo aiemmin tutkielmani luvuissa 2.3. Königmannin ja kansanedustajan luonnon tarinamaailma sekä 4.2.2. Helmikuun manifesti. *Routavuoden* luvun sisällöstä ei suoraan käy ilmi, mitä aikakautta siinä kuvataan. Tekstissä esiintyvät ilmaisut Suomen ministerivaltiosihteeri, Suomen säädöt ja keisari liittyvät 1900-luvun alun todellisuuteen. Liittovaltio ja yleisliittovaltiolliset lait eivät ilmaisuina sovi täydellisesti Suomeen osana Venäjän keisarikuntaa

1800-luvulla ja 1900-luvun alussa eikä Suomeen osana Euroopan unionia 1900-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Silti näiden ilmaisujen voi nähdä viittaavan kumpaankin. Niin kutsutussa helmikuun manifestissa, josta ensimmäisen sortokauden 1899 katsotaan alkaneen, kyse oli yleisvaltakunnallisten lakien säätämistä järjestyksestä ja voimaantulosta Suomessa. Euroopan unionin lainsäädäntö sata vuotta myöhemmin vaikutti osaltaan Suomen lainsäädäntöön: kansalla, tai oikeammin sen edustajilla lakeja säätävässä eduskunnassa ei ole enää niin paljon sanottavaa maan lainsäädäntöön kuin vuosina 1917–1994, jolloin Suomi ei kuulunut Venäjän keisarikuntaan eikä Euroopan unioniin. Pidän lukua anakronistisena, koska sen sisältö viittaa ajallisesti enemmän 1800-luvun loppuun ja 1900-luvun alkuun kuin 2000-luvun alkuun, vaikka luvun kertojana toimiva kansanedustaja elää ja vaikuttaa 2000-luvun todellisuudessa sekä niissä *Routavuoden* luvuissa, joiden kertojana hän itse toimii että nimeämättömissä luvuissa, joissa hän esiintyy henkilöhahmona.

Nimeämättömien lukujen kertojana toimivan Kaarlen kerronnassa esiintyy kohtia, joissa 1900-luvun alun asiat yhtäkkiä leikkaavat Kaarlen omaan elämään 2000-luvun alussa ja asettuvat jonkinlaisiksi vertailukohdiksi sille. Nämä kohdat lähestyvät anakronismia, mutta eivät kuitenkaan varsinaisesti ole sitä.

Palkkaani oli kerran neljän vuoden kuluessa jo korotettu. Elätin itseni. Senaatinkopisti sai 100 markkaa kuukaudessa ja hierarkian huipulla oleva senaattori ansaitsi samassa ajassa 1900 markkaa. (R, 15.)

Lopulta sammutin tietyt valot ja suoritin turvalukkojen lukituksen. Se oli yhtä mutkikas kuin Fria Ordin organisaatio. (R, 24.)

Kummassakin lainaamassani kohdassa minäkertoja kuvaa omaa elämäänsä ja työhönsä liittyviä asioita. Kertojana toimiva Kaarle työskentelee siivoojana, eikä senaatinkopistin tai senaattorin palkalla tai Fria Ordin organisaation monimutkaisuudella ole mitään tekemistä hänen työnsä kanssa. Lainamissani kohdissa nämä lauseet jäävät irrallisiksi. Ne ovat mielleyhtymiä, kertojan esittämiä assosiaatioita, joista ei kuitenkaan lähde avautumaan mikään suurempi kokonaisuus 1900-luvun alun todellisuudesta.

5.3. Toisiinsa limittyvät ajat ja tarinat

Nimeämättömien lukujen kerronnassa on erityisesti *Routavuoden* loppupuolella kohtia, joissa on mahdotonta sanoa, kumpi todellisuus on vallitseva, 1900-luvun alun vai 2000-luvun alun todellisuus. Näissä kohdissa on mahdotonta sanoa, kumman ajan termit ovat anakronistisia, ”väärässä” kohdassa esiintyviä. Erityisen selkeä esimerkki tästä on nimeämättömän kertojan luku, jossa hän kuvaa ensin matkaansa Kööpenhaminaan ja sitten kahta matkaansa Tukholmaan. Kertoja valittelee luvun alussa, että ”[k]aikkein vähiten olisin halunnut käyttää vähii lomapäiviäni tai typeriä ”pekkaspäiviä” siirtymiseen kaupungista saati maasta toiseen” (R, 87), mutta tietää olevansa isänmaan asialla. Pekkaspäivät eli työajan lyhennysvapaat ovat 2000-luvun alun todellisuutta, sillä termiä on alettu käyttää vuoden 1984 jälkeen.¹⁷ Ennen kuin kertoja huhtikuun alussa lähtee käymään ulkomailla, hän käy hakemassa maksuosoituksen ja laivaliput Konstantininkadun postikonttorista. Konstantininkatu eli nykyinen sijaitsee Helsingin Kruununhaassa. Postikonttorin esimiehen kohtaamista kuvatessaan kertoja toteaa:

Tuolloin en vielä tiennyt, että niihin [virkamiehen silmiin, jotka olivat kaksi tyhjää reikää] uppoaisi arvaamaton määrä veronmaksajien rahaa.

En tiennyt, että postikonttori oli paikka jossa uinuivat suuret unelmat palvelimista ja portaaleista, palveluiden tarjoajista, matopelistä ja sen pelaajista, huippuosajista, jotka kehittivät soittoääniä, logoja ja kaksimielisiä vitsejä, eivätkä ne juuri muuta kehittelleekään. En tiennyt, että prokuraattori toimisi valvontavollisuutensa laiminlyöväenä yhtiön takapiruna ja takuumiehenä. En mitenkään voinut tietää yhtiön kerran arvioivan, että koska lehdistö Saksan ja Italian umts-huutokauppoja edeltävinä aikoina kirjoitteli tyhmän innostuneita juttuja, veronmaksajat menettäisivät lopullisesti 24 000 000 000 markkaa. (R, 87–88.)

¹⁷ Kielitoimiston sanakirjan mukaan sanaa pekkaspäivä käytetään ”työehtosopimuksen mukaisista palkallisista vapaapäivistä, joiden tarkoitus on tasoittaa työaika keskimäärin 36,6 viikkotuntiin työsuhteissa, joissa työaika on 40 tuntia viikossa.” Kielitoimiston sanakirja, tarkistettu 6.5.2015.

Minäkertoja kertoo tilannetta ajallisen etäisyyden päästä: hänellä on kerrontatilanteessa tietoa, jota hänellä ei vielä postikonttorissa käydessään ollut. Ajallinen etäisyys on suuri. Kertojan käynti Konstantininkadun postikonttorissa sijoittuu 1900-luvun alkuvuosiin, umts-kauppoja Nokia teki Saksassa ja Italiassa vuonna 2000 ja vuonna 2002 ne alkoivat paljastua virheeksi. Nokian epäonnisten umts-kauppojen lisäksi kertoja ennakoii myös muita, kerrotussa tilanteessa vielä edessä olevia tapahtumia:

Konttorin puolella virkailijat istuivat lokerikkojensa edessä; ne olivat täynnä kirjeitä ja paketteja, jotka olivat täynnä sahanpurua. Pernaruttobakteereja maahan yrittivät tuoda vain jääkärit ja nekin vasta vähän myöhemmin. (R, 88.)

Vuonna 1916 Saksassa koulutettavina olleet suomalaiset jääkärit yrittivät kuljettaa Suomeen pernaruttobakteereita Pohjois-Norjan kautta. Tarkoituksena oli tartuttaa pernarutto hevosiin ja poroihin, joilla kuljetettiin venäläisille joukoille sotatarvikkeita Kilpisjärveltä Tornioon ja näin tukea sodassa Venäjää vastaan olevaa Saksaa. Jääkärit jäivät kuitenkin kiinni eikä suunnitelma onnistunut. (Tuomi-Nikula & Tuomi-Nikula, 2010, 206.) Pernaruttobakteerit ja kirjeiden lajittelu kytkevät lainauksen myös 2000-luvun alun tapahtumiin. Vuonna 2001 Yhdysvalloissa tehtyjen terrori-iskujen jälkeen useille yhdysvaltalaisille kongressiedustajille ja tiedotusvälineille lähetettiin pernaruttobakteereja sisältäviä kirjeitä. Myös Suomessa lähetettiin valkoista jauhetta sisältäviä kirjeitä, mutta näistä kirjeistä ei kuitenkaan löydetty pernaruttoa.

Postikonttorissa käyntinsä jälkeen kertoja matkustaa Kööpenhaminaan. Tätä matkaansa hän ei kuvaa kovinkaan tarkasti. Palattuaan takaisin hän tapaa Königmannin, joka pyytää häntä selvittämään, onko kaupunkiin saapunut ulkomaisia opiskelijoita kiihottamaan kapinanlietsomistarkoituksessa. Königmann kertoo myös, että yliopiston opettajista on olemassa karkotettujen lista, ja pyytää raporttia heistä. Königmann viittaa siihen, että mitä enemmän opettajia saadaan karkotettua, sen paremmin kutsunnat sujuvat. Königmann on tiukasti 1900-luvun alussa, mutta kertoja itse karkaa tässä kohtaa ajatuksissaan 2000-luvun alkuun. Opiskelijoista hän toteaa: ”En sanonut, että arvelin opiskelijoiden olevan lähinnä suoraan vanhojentansseista yliopistoon siirtyneitä vanhuksia, jotka toimivat korkeintaan reserviläisjärjestöissä ja joiden pyrkimyksenä oli halu säilyttää, ei kumota” (R, 89) ja opettajista: ”Pinnistin muistiani, mutta mieleeni ei ollut jäänyt

muuta kuin eräs yliassistentti joka muutamien ulkomailla vietettyjen vuosien jälkeen aloitti joka toisen lauseen: however” (R, 89). Kertojan luonnehdinta ja käsitys opiskelijoista ja opettajista vaikuttaa hyvin toisenlaiselta kuin Königmannin. Se sopii paremmin 2000-luvun alkuun kuin 1900-luvun alkuun. Kertoja luonnehtii Königmannia myös ilmaisulla ”hänen äänensä oli pehmeä kuin fasismi” (R, 89). Jos ajatellaan kertojan ja Königmannin tapaamisen tapahtuma-ajaksi 1900-luvun alku, tämä ilmaisu on anakronistinen, sillä fasismi-sana on vakiintunut käyttöön vasta myöhemmin, ensimmäisen maailmansodan jälkeen Italiassa syntyneen kansallismielisen totalitaristisen liikkeen synnyn myötä.

Königmannin kanssa käymänsä keskustelun jälkeen kertoja toteaa käyneensä toukokuussa Tukholmassa ja palanneensa Oihonna-laivalla. Paluumatkastaan hän kertoo seuraavaa:

Äkkiä vartiovene kiisi laivan rinnalla ja heitti pärskeitä kannelle, hätkähdin, mutta ei siinä sentään lukenut Greenpeace. Santarmien tarkastus tuli yllätyksenä. Ehdin kuitenkin hävittää laivalta sen mikä oli hävitettävä. Kalastaja, jonka ulottuville perässä tulevan laivan keula-aalto toi miedon suolaveden liuottaman paperin, saattoi kuivata sen takan edessä ja kääriä muutamasta kemiallisesta kaavasta sätkiä. (R, 90.)

Lukuun ottamatta viittausta ympäristöjärjestö Greenpeaceen katkelma noudattelee tapahtumakulultaan sitä, mitä Lennart Hohenthal muistelmateoksessaan *Lennart Hohenthalin päiväkirja* omasta Tukholman matkastaan kertoo. Höyryalus Oihonna on 1900-luvun alun todellisuutta, *Routavuoden* kertojan mieleen tullut Greenpeace 2000-luvun alkua. Suomeen palattuaan kertoja sanoo palanneensa yksioönsä ja töihin eli eläneensä tavallista elämää. Hän kertoo siivoustyöstään ja sen sujumisesta ja toteaa sen hankaloittaneen tehtävänsä suorittamista. Audia, jonka on aiemmin epäillyt varjostavan itseään, hän ei ole nähnyt. Myöskään viitteitä mahdollisesta asuntonsa salakuuntelemisesta hän ei onnistu löytämään.

Kesäkuun alussa kertoja tapaa Königmannin, joka kertoo että kertojan on lähdeittävä uudestaan Tukholmaan. Kertoja toteaa: ”Haistoin tässä jotain. Eric toimitettiin maasta pois. Miksi minun juuri nyt piti palata Tukholmaan, sieltä vasta palattuani?” (R, 91.) Kohta on kiinnostava tutkielmani toisessa luvussa käsittelemäni nimeämättömien lukujen kertojan minän pirstaleisuuden valossa

tarkasteltuna. Kertojan minä on luvussa esiintyvistä anakronistisista yksityiskohdista ja tapahtumiin ja niiden välisen kuvauksen ajallisesta etäisyydestä huolimatta vaikuttanut yhtenäiseltä ja eheältä minältä. Lause ”Eric toimitettiin maasta pois” rikkoo tämän eheyden. Kertoja näyttää puhuvan itsestään ikään kuin ulkopuolisena. On mahdollista myös ajatella, että kohta paljastaa kertojan pirstaleisuuden, tuo lopullisesti esiin sen että luvun kertoja ei todellisuudessa ole 1900-luvun alun tilanteissa elävä Eric vaan Kaarle, joka samaistuu Ericin tilanteisiin.

Tukholmassa oloaan kuvatessaan kertoja kuvaa selvästi 2000-luvun alun maailmaa ja Tukholmaa, ei 1900-luvun alkua. Hän sanoo tarkkailleensa ”tuota hygieenistä hyvinvointivaltiota, jonka pinnalta pullantuoksuinen reformipolitiikka oli tuottanut kaduille itsensä kaltaisia miehiä, kovia ja läpikuultavia kuin lasi, sisältä kuolleita” (R, 91) ja laajentaa näin 2000-luvun alun Suomea koskevan yhteiskuntakritiikkinsä koskemaan myös Ruotsia. Hänen mukaansa ”Skandinavia oli vapaamielisten maahanmuuttolakiensa vuoksi ihanteellinen terroristijärjestöjen tukikohta, niin suvaitsevainen, että siihen verrattuna Afganistanin vuoristo oli haavoittuvainen piilopaikka” (R, 91). Afganistanin vuoristolla kertoja viittaa Yhdysvalloissa syyskuussa 2001 tehtyjen terrori-iskujen takana olleeseen terroristijärjestö Al-Quidaan, jonka johtaja Osama bin Laden piileskeli romaanin kirjoitusajankohtana tiettävästi Afganistanissa. Kertoja mainitsee myös tavanneensa Wentzel Hagelstamin, joka arvioi hänen keppinsä arvoksi 30 euroa. Aiemmin tässä luvussa mainittujen pernaruttokirjeiden tavoin myös Wentzel Hagelstamin mainitsemisen voi nähdä viittaavan kahteen eri aikaan. Kepin hinnan arviointi tuo mieleen 2000-luvun alun ja Wenzel Hagelstamin, suomenruotsalaisen antiikkiasiantuntijan, jolla on Helsingissä antiikkiliike ja joka on tullut tunnetuksi televisiosarjan *Antiikkia*, antiikkia juontajana.¹⁸ Wentzel Hagelstam puolestaan oli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa elänyt suomenruotsalainen toimittaja ja kirjailija, jonka kenraalikuvernööri Bobrikov määräsi karkotettavaksi maasta aktivismin ja poliittisen kirjallisuuden levittämisen vuoksi (Rask, 2002). Hagelstam poistui Suomesta Tukholmaan ja asui siellä muutamia vuosia ennen kuin muutti vaimonsa kanssa Pariisiin (emt.).

Olen käynyt seikkaperäisesti läpi *Routavuoden* lukua, joka alkaa kertojan vierailusta Konstantininkadun postikonttoriin ja päättyy tämän kävelyyn pitkin Tukholman katuja ja

¹⁸ Ks. esim. http://fi.wikipedia.org/wiki/Wenzel_Hagelstam.

tapaamisen Wentzel Hagelstamin kanssa. Tarkoitukseni on luvun yksityiskohtaisella käsittelyllä osoittaa, kuinka eri aikakausiin liittyvät yksityiskohdat kulkevat koko ajan rinnakkain romaanin kerronnassa ja kuinka vaikeaa paikoitellen on sanoa, mikä luvussa on varsinainen aika, jota vasten tarkasteltuna toiseen ajankohtaan liittyvät henkilöt, asiat ja ilmiöt näyttäytyvät anakronistisina. Keskeiset tapahtumat, joita kertoja tässä luvussa kuvaa, liittyvät enemmän 1900-luvun alkuun kuin 2000-luvun alkuun. Kertojan tajunnankuvauksessa painottuu enemmän 2000-luvun alun todellisuus.

6. Lopuksi

Juha Seppälän romaanin *Routavuosi* kerronta haastaa lukijan. Se on kielellisesti sujuvaa ja helppolukuista, mutta rakenteeltaan ja kaunokirjallisilta keinoiltaan vaihtelevaa ja moniulotteista. Olen opinnäytteessäni tarkastellut tätä kerrontaa tarkoitukseni selvittää, millaisin kerronnallisin keinoin menneen ja nykyisyyden suhde romaanissa rakentuu.

Routavuoden kerronta muodostuu usean eri minäkertojan kerronnasta. Suurin osa näistä kertojista elää 2000-luvun alun Suomessa eikä käsittele kerronnassaan 1900-luvun alkua, joka on toinen romaanin keskeisistä tapahtuma-ajoista. Heidän kerrontansa rooli teoksen kokonaisuudessa on rakentaa kuvaa siitä, millaisia 2000-luvun alun ihmiset ovat ja minkälaisien asioiden kanssa heidän ajatuksensa askartelevat. Sivumäärällisesti tarkasteltuna näiden kertojien osuus teoksen kokonaisuudesta on kuitenkin vähäinen. Huomattavasti enemmän kerrontatilaa saavat Königmann, jonka maailmaa ja aikaa 1900-luvun alku on, sekä nimeämättömien lukujen kertoja, jonka kerronnassa limittyvät sekä 2000-luvun alun että 1900-luvun alun tapahtumat.

Olen tarkastellut *Routavuoden* kerrontaa luonnollisen ja epäluonnollisen narratologian teoriaa ja tulkintastrategioita vasten. Königmannia voi kertojana ja henkilöhahmona luonnehtia luonnottomaksi, sillä hän kuvaa 1900-luvun alussa santarmiratsumestarina kokemiaan asioita ajallisen etäisyyden päästä, joka ei todelliselle ihmiselle olisi mahdollista. Nimeämättömien lukujen ja Ericin luvun kerronta haastaa pohtimaan luonnollisuutta ja epäluonnollisuutta, mutta ei tarjoa yhtä selkeää, yksiselitteistä vastausta vaan jättää lukijalle erilaisia tulkintamahdollisuuksia. Yhtäältä kertovan minän pirstaloitumisessa ja 1900-luvun asioiden sekoittumisessa 2000-luvun asioihin voi nähdä olevan kyse romaanin päähenkilön ympäristöstään vieraantumisen ja liiallisesta tutkimuksentekoon uppoutumisesta seuranneesta mielen hajoamisesta. Toisaalta sen voi myös ymmärtää kaunokirjallisena tehokeinona, rakenteellisena ratkaisuna jota käytetään osaltaan korostamaan kuvattavien aikakausien samankaltaisuutta. Itse olen taipuvainen ymmärtämään asian jälkimmäisellä tavalla, vaikka kumpaakaan tulkintamahdollisuutta ei mielestäni voi sulkeakaan pois.

Routavuodessa on runsaasti intertekstuaalisia viittauksia muuhun kaunokirjallisuuteen ja populaarikulttuuriin. Lisäksi romaanille voidaan tunnistaa ja nimetä kaksi subteksteiksi kaksi historiallista dokumenttia, Lennart Hohenthalin muistelmateos *Lennart Hohenthals memoarer* (1908), suomeksi *Lennart Hohenthalin päiväkirja* (1909), ja niin sanotun ensimmäisen sortokauden eli routavuodet Suomen historiassa aloittanut helmikuun manifesti. Näiden kahden subtekstin käyttö *Routavuodessa* eroaa toisistaan. Romaani noudattelee 1900-luvun alun tapahtumia kuvatessaan Hohenthalin teoksen tapahtumia ja tapahtumajärjestystä ja lainaa sitä monessa kohtaa hiukan muunneltuna. Hohenthal ja hänen elämänsä toimii esikuvana romaanin keskeiselle henkilöahmolle Ericille. Tapa, jolla Hohenthalin teosta romaanissa lainataan, on parodinen. *Routavuoden* päähenkilö viittaa useaan otteeseen Ericin päiväkirjaan ja tekee näkyväksi Ericin epäluotettavuuden kertojana. Historian kerronnallisuus ja historiankirjoitukseen liittyvät kysymykset kirjoittajan luotettavuudesta nousevatkin yhdeksi teoksen keskeisistä teemoista. Helmikuun manifesti ei romaanissa asetu samalla tavalla parodiseen valoon kuin *Lennart Hohenthalin päiväkirja*. Sitä käsitellään teoksessa kahdessa kohdassa, joissa molemmissa 1900-luvun alun ja 2000-luvun alun ilmaisut ja ilmiöt sekoittuvat toisiinsa anakronistisesti. Tämä tapa käsitellä helmikuun manifestia tuo näkyviin ne yhtäläisyydet, joita kummassakin ajassa on Suomen lainsäädäntöjärjestykseen liittyen.

Keskeisiä kerronnallisia keinoja, joilla historian ja nykyisyyden välistä yhteyttä tutkimuskohteessani rakennetaan, ovat anakronismi ja metalepsis. Runsaat anakronismit, joita esiintyy nimeämättömien lukujen kerronnassa, korostavat teoksessa kuvattujen aikakausien samankaltaisuutta. Kerronnan hierarkisten tasojen ylittyminen metalepsiksessa sekoittaa toisiinsa eri maailmat ja aikatasot. Se on samalla yksi keskeisimmistä kerronnallisista keinoista, jotka tuovat romaaniin metafiktiivisiä piirteitä.

Historialliset romaanit jaetaan usein romaaneihin, jotka kuvaavat tiettyä kehityskulkua alusta loppuun, ja romaaneihin, jotka näyttävät jonkin historiallisen tilanteen ja asettavat sen tavalla tai toisella vertailukohdaksi teoksen kirjoitusajan tilanteelle. Seppälän *Routavuotta* voi luonnehtia jälkimmäistä tyyppiä edustavaksi. Teos kuvaa Suomen itsenäisyyttä edeltäneen tilanteen, jossa valta oli keisarilla, ja rinnastaa sen sata vuotta myöhempään tilanteeseen, jossa osa Suomen itsemääräämisoikeudesta on valunut Euroopan unionille. 1900-luvun alussa asia kirvoitti ihmisiä erilaiseen vastarintaan, 2000-luvun alussa suurin osa ihmisistä ei piittaa asiasta lainkaan, jos

uskotaan *Routavuotta*. Näiden kahden eri aikakauden ja yhteiskunnan välistä suhdetta rakennetaan romaanissa paitsi temaattisesti, myös romaanin muodon kautta, jossa eri aikakausien asiat sekoittuvat toisiinsa edellä käsittelemiäni kerronnallisten keinojen kautta.

Lähteet

Kohdeteos

SEPPÄLÄ, JUHA 2004. *Routavuosi. Romaani*. Helsinki: WSOY.

Muut lähteet

ALBER, JAN 2010. Mahdottomat tarinamaailmat – ja mitä niillä voi tehdä. Suomentanut Laura Karttunen. Teoksessa *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset. Jälkiklassisen narratologian suuntia*. Toimittaneet Mari Hatavara, Markku Lehtimäki ja Pekka Tammi. Helsinki: Gaudeamus, 44–61.

ALBER, JAN; IVERSEN, STEFAN; NIELSEN, HENRIK SKOV; RICHARDSON, BRIAN 2012. What is Unnatural about Unnatural Narratology? A Response to Monika Fludernik. *Narrative*. Vol. 20, No. 3 (October 2012), 371–382.

BAHTIN, MIHAIL 1991 (1963). *Dostojevskin poetiikan ongelmia*. Suomentaneet Paula Nieminen ja Tapani Laine. [Helsinki]: Orient Express.

BELL, ALICE; ALBER, JAN 2012. Ontological Metalepsis and Unnatural Narratology. *Journal of Narrative theory* 42.2 (summer 2012), 166–192.

COHN, DORRIT 2012. Metalepsis and Mise en Abyme. Translated by Lewis S. Gleich. *Narrative* 1/2012, vol. 20, 105–114.

ERVASTI, KAIUS 1998. Hohenthal, Lennart (18771–951). Poliittinen salamurhaaja. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3480/> (6.5.2015)

FLUDERNIK, MONIKA 2003a. Scene Shift, Metalepsis, and the Metaleptic Mode. *Style* 4/2003, vol. 37, 382–400.

FLUDERNIK, MONIKA 2003b. Metanarrative and Metafictional Commentary. From Metadiscursivity to Metanarrational and Metafiction. *Poetica* 35, 1-2/2003, 1–39.

FLUDERNIK, MONIKA 2010. Luonnollinen narratologia ja kognitiiviset parametrit. Suomentanut Sanna Katariina Bruun. Teoksessa *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset. Jälkiklassisen narratologian suuntia*. Toimittaneet Mari Hatavara, Markku Lehtimäki ja Pekka Tammi. Helsinki: Gaudeamus, 17–43.

GENETTE, GÉRARD 1980. *Narrative discourse*. Oxford: Translated by Jane E. Lewin. Basil Blackwell.

GRANLID, HANS O. 1964. *Då som nu. Historiska romaner i översikt och analys*. Stockholm: Natur och kultur.

HALLILA, MIKA 2006. *Metafiktion käsite. Teoreettinen, kontekstuaalinen ja historiallinen tutkimus*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja, 0781-0369 ; 44. Joensuu: Joensuun yliopisto.

HALÈN, HARRY 2013. *Santarmisto Suomessa. Suomenmaalainen santarmikunta 1817–1917*. Koonnut ja toimittanut Harry Halén. Unholan aitta, ISSN 1237-1882 ; 41. Helsinki: [Harry Halén].

HATAVARA, MARI 2007. *Historia ja poetiikka Fredrika Runebergin ja Zacharias Topeliuksen historiallisissa romaaneissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HATAVARA, MARI 2010. Mahdoton ja mahdollinen kerronta historiallisessa romaanissa. Teoksessa *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset. Jälkiklassisen narratologian suuntia*. Toimittaneet Mari Hatavara, Markku Lehtimäki & Pekka Tammi. Helsinki: Gaudeamus, 158–186.

HIETASAARI, MARITA 2007. Metalepsis kerrontastrategiana Lars Sundin historiallisissa romaaneissa. *Avain* 2/2007, 45–62.

HIETASAARI, MARITA 2011. *Totta, tarua vai narrinpeleä? Lars Sundin Siklax-trilogian metafiktiivinen historiankirjoitus*. Acta Universitatis Ouluensis. B, Humaniora, 0355-3205 ; 100. Oulu: Oulun yliopisto.

HOHENTHAL, LENNART 1908. *Lennart Hohenthals memoarer*.

- HOHENTHAL, LENNART 1909/1908. *Lennart Hohenthalin päiväkirja*. Suomennos. Tampere: Kullervo.
- HOHENTHAL, LENNART 1925. *Mina relationer till Eugen Schauman. Utdrag ur Lennart Hohenthals anteckningar*. Helsingfors: Söderströms.
- HUTCHEON, LINDA 1980. *Narcissistic Narrative. The Metafictional Paradox*. Waterloo: Wilfrid University Press.
- HUTCHEON, LINDA 1988. *A Poetics of Postmodernism. History, Theory, Fiction*. New York and London: Routledge.
- JUNTUNEN, TUOMAS 2012. *Virsta väärää, vaaksa vaaraa. Intertekstuaalinen moniäänisyys Juha Seppälän proosassa*. [Helsinki]: Helsingin yliopisto.
- JUSSILA, OSMO, HENTILÄ, SEPPO, NEVAKIVI, JUKKA 2006. *Suomen poliittinen historia 1809-2006*. 5. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- JUSSILA, OSMO 2004. *Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917*. Helsinki: WSOY.
- Kanteletar, elikkä Suomen kansan vanhoja lauluja ja virsiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 13. p. 1966.
- NÜNNING, ANSGAR 2004. Where Historiographic Metafiction and Narratology meet. Towards an Applied Cultural Narratology. *Style* 3/2004, vol. 38, 352–372.
- NÜNNING, ANSGAR 2010. Genre Theory Matters. Criteria for Defining and Classifying Genres and a Typology of Historical Novels and Other Narrative Genres. Teoksessa *Genre and Interpretation*. Pirjo Lyytikäinen, Tintti Klapuri and Minna Maijala (eds.). Helsinki: Department of Finnish, Finno-Ugrian and Scandinavian Studies, University of Helsinki, Finnish Graduate School of Literary Studies, 26–65.
- PARRY, CHRISTOPH 1998. Nimi Osip tulee sinua vastaan. Paul Celan Niemandrose tekstien ja runoilijoiden kohtaustapaikkana. Teoksessa *Interteksti ja konteksti*. Toimittaneet Liisa Saariluoma, Marja-Leena Hakkarainen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 82–104.
- PHELAN, JAMES 2001. Redundant Telling, Preserving the Mimetic, and the Functions of Character Narration. *Narrative*. Vol. 9, nro 2 (May 2001), 210–216.

- PIER, JOHN 2014. Metalepsis. Revised version. <http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/metalepsis-revised-version-uploaded-12-may-2014>. (6.5.2015)
- RASK, HEDVIG 2002. Hagelstam, Wentzel (1883-1932). Toimittaja, kustantaja, kirjailija. Suomentanut Heli Alanko. <http://helios.uta.fi:2226/kb/artikkeli/3474/> (6.5.2015)
- SAARILUOMA, LIISA 1998 Saatteeksi. Teoksessa *Interteksti ja konteksti*. Toimittaneet Liisa Saariluoma, Marja-Leena Hakkarainen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 7–12.
- SEPPÄLÄ, JUHA 1998. *Suomen historia*. Porvoo : Helsinki : Juva: WSOY.
- Suomen Suuriruhtinaanmaan Asetus-Kokoelma. No 3. 1899.
- TAMMI, JARI 2010. Esipuhe. Teoksessa Aisopos: *Faabelit. Täydellinen kokoelma moraaleineen*. Valikoinut ja suomentanut Jari Tammi. Helsinki: Pikku-idis.
- TAMMI, PEKKA 1991: Tekstistä, subtekstistä ja intertekstuaalisista kytkennöistä. Johdatusta Kiril Taranovskin analyysimetodiin. Teoksessa *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Toim. Auli Viikari. Helsinki: SKS, 59–103.
- TIKKA, MARKO 2008. Mitä tapahtui? Teoksessa *Kansa kaikkivaltias. Suurlakko Suomessa*. Toim. Pertti Haapala, Olli Löytty, Kukku Melkas ja Marko Tikka. Helsinki: Teos, 15–42.
- TUOMI-NIKULA, JORMA & TUOMI-NIKULA, PÄIVI 2010. *Nikolai II. Suomen suuriruhtinas*. Jyväskylä: Atena.
- TYYNILÄ, MARKKU 2004. Heiden, Feodor Logginovitsh (1821 - 1900). Suomen kenraalikuvernööri, jalkaväenkenraali. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3252/> (6.5.2015)
- YACOBI, TAMAR 1981. Fictional Reliability as a Communicative Problem. *Poetics Today* 2.2, 113–119.
- WAUGH, PATRICIA 1984. *Metafiction. The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction*. London and New York: Methuen.
- ZETTERBERG, SEPPO 1986. *Viisi laukausta senaatissa. Eugen Schaumanin elämä ja teot*. Helsinki: Otava.